Франц Фюман

Пісня про Нібелунгів

у прозовому переказі

Переклад Миколи Настеки

ЯК ЗРОСТАЛА КРІМГІЛЬДА ИРИ КОРОЛІВСЬКОМУ ДВОРІ У ВОРМСІ

Ідуть до нас сказання предивні з давнини:

про витязів діяння, як билися вони,

як учти учтували, як голосили вдови,

як царства будували... Хто слухати готовий?*

* Тут і далі віршовані тексти подаються в перекладі Олександра Мокровольського.

Багато дивовижного дійшло до нас від сивої давнини: перекази про вчинки преславних героїв і їхні злигодні, про святкові розваги і крики розпачу, про герці сміливців.

За тих далеких часів жила собі в Бургундії дівчина. Вона була така гарна, що кращої годі було й шукати в країні. А до того ще й доброчесна, шляхетна на вдачу. Молоді рицарі мріяли взяти її собі за дружину, а всі дівчата заздрили їй.

Звали ту дівчину Крімгільда."Троє благородних і багатих витязів дбали про неї: Гунтер, Гернот і юний Гізельгер. Це були її брати, щедрі нащадки вельможного роду, неймовірно дужі, чудові воїни. Вони разом правили своєю країною. їхню матір звали Ута, а батька — Данкрат. їхній королівський двір був у Вормсі на Рейні. До королівського почту належали випробувані воїни: Гаген із Троньє, брат його Данкварт, потім Ортвін із Меца, славнозвісні маркграфи Геро і Екеварт, які свого часу боролися з поганами на Ельбі, шпільман Фолькер з Альцая, кухар Румольд, чашник Зіндольд, камергер Гунольд та багато інших, чиїх імен сьогодні ніхто не пам'ятає. А для того, щоб оспівати їхні подвиги, забракло б цілого людського життя.

Якось Крімгільді наснилося, що вона приборкала гарного дикого сокола. Аж раптом на сокола накинулись два орли і розшматували його. То було жахливе видовище.

Про свій сон Крімгільда розповіла матері. Та вислухала і сказала:

— Сокіл, що ти його приборкала,— то гарний шляхетний молодик. Якщо небесні сили не втрутяться, то незабаром ти втратиш його.

А Крімгільда на те: [9]

— Якщо ви говорите таке про мого коханого, люба матусю, то краще мені не виходити заміж. Тоді я ніколи не звідаю горя і весела буду до самої смерті.

Проте мати була іншої думки:

— Не зрікайся, доню,— сказала вона.— Тільки завдяки любові хороброго рицаря ти звідаєш щастя і краса твоя розквітне уповні.

Однак Крімгільда не послухала матері. Щоб, бува, радість не кінчилася стражданням, що нерідко трапляється з жінками, вона навіть гадки не припускала про любов. Отак вона думала перехитрити долю. Це тривало довго. Але ви дізнаєтеся, як один витязь проведе її додому; це він буде тим соколом, що з'явився їй вві сні. Та близькі родичі Крімгільди вб'ють його. Згодом це спричиниться до страшної помсти...

ЯК ЗРОСТАВ ЗІГФРІД ПРИ КОРОЛІВСЬКОМУ ДВОРІ У КСАНТЕНІ

Тоді-то в Нідерландах зріс королевий син,

у Зігмунда й Зіглінди знайшовсь на радість він;

була у них столиця, у всьому світі славна,

на Нижнім Рейні город, що звався Ксантен здавна.

В той час у Нідерландах підростав королевич. Його батька звали Зігмунд, а матір — Зіглінда. їхній замок стояв у Ксантені на Нижньому Рейні. Хлопця звали Зіг-фрід. Він був іще молодий, але його вже добре знали у всіх християнських країнах. Це тому, що Зігфрід вистояв у найнебезпечніших пригодах. Всі жінки були зачаровані ним. Найкращі рицарі змагалися, щоб навчати його рицарської справи, а найзнатніші молодики з усіх усюд ішли до нього в почет: адже він по праву був окрасою королівства і всього рицарства.

І ось настав день, коли Зігмунд і Зіглінда влаштували свято на честь досягнення сином рицарського віку. Свято це було найпишні-ше з усіх свят, відколи світ світом. Усіх, хто цього літа досягнув віку, щоб одержати меч, запросили до Ксантена. Набралося чотириста зброєносців. І кожен з них був не простого роду.

Свято тривало сім днів. Зігфрід був убраний в пишну одіж. [12]

В соборі відправили чудову службу. Потім почалися рицарські розваги. Вони були такі завзяті, що все аж гуло і тремтіли стіни. А людей було стільки, що ламалися помости.

Після змагань на місці турніру у траві виблискували самоцвіти, що повідривались з рицарського одягу та зброї. І той, хто приїхав на Рейн найубогішим злидарем, додому повертався багатієм. Королева Зіглінда знала, що робити. Вона розсипала червлене золото пригорщами. А Зігфрід роздаровував висвяченим у рицарі юнакам маєтки та землі з такою легкістю, ніби це були трісочки потрощеного списа чи щита. Тому багато васалів хотіли, щоб він був їхнім володарем, і підбивали Зігфріда, щоб він забрав корону в своїх батьків. Але Зігфрід не був честолюбний. Він хотів боротися тільки проти несправедливості й проти лиходійства.

ЯК ЗІГФРІД ПРИБУВ У ВОРМС

Він жив, і не журився, і серцем не тужив,

та раптом запалився — почув про диво з див:

про дівчину з Бургундії; почув — і забажав,

та поки він здобув Ті, чималий клопіт мав.

Якось Зігфрід почув, що в Бургундії є дівчина, буцімто краща за всіх дівчат хрещеного світу. І що вона відмовляє кожному, хто приходить її сватати, хоч би то був сам король. Однак це не злякало юнака, і він надумав посватати її. До цього часу він іще не звідав кохання.

Зігмунд і Зіглінда незабаром дізналися про Зігфрідів намір. Це їх дуже занепокоїло, бо вони знали пихатість короля Гунтера й зарозумілість Гагена з Троньє. Та Зігфрід не хотів відмовлятися від свого наміру. Він сказав матері:

— Я ніколи не одружуся з нелюбою. Мені до серця лише Крімгільда. Якщо я не доможуся свого добром, то завоюю те в битві!

— Облиш такі розмови, сину,— сердито і налякано відказав Зігмунд.— Якщо ти збираєшся у Вормс, то можеш назавжди відмовитися від свого наміру. Немає такого володаря, який здобув би Крімгільду силою. Про це знають усі. Та коли вже ти надумав поїхати [13] і тебе не відрадити, то їдь із чималим військом. Я дам тобі підмогу.

Зігфрід усміхнувся і мовив:

— Батьку, я хочу завоювати Крімгільду серцем, а не військом. Для цього ж достатньо мене самого! Я хотів би взяти з собою одинадцять бойових побратимів — не більше!

Почувши це, Зіглінда заплакала. Вона вже бачила свого сина порубаного. Матері й наречені одинадцятьох відібраних воїнів теж плакали, дуже побивалися. А Зігфрід був спокійний. Він казав:

— Не турбуйтеся і не плачте, ми всі вернемось назад живі й здорові. Витріть сльози й приготуйте нам одяг та зброю. Обладунок має бути такий гарний, якого не було ще в жодного рицаря. Щоб ми у Вормсі не осоромили свій край! Нехай мої рицарі, що вперше їдуть у світ, затьмарять усі зорі на небі!

І закипіла робота. В замку день і ніч ткали, кували, клепали. І досягли бажаного. Ще ні в кого одяг не був такий розкішний, кольчуги такі блискучі, шоломи такі міцні, а щити такі великі й гарні, як у Зігфрідових воїнів. Вуздечки у коней були золоті, а збруя шовкова. Мечі сягали острог, а вістря Зігфрідового списа було дві п'яді завдовжки.

Отак спорядившись, вони вирушили в Бургундію. Скрізь, де вони проїздили, до шляху збігалися юрби людей — адже таких воїнів тут іще не бачили.

За тиждень прибули у Вормс. Там, кинувши свої справи, люди теж позбігалися до замку і милувались на воїнів.

Рицарі й зброєносці, як це було заведено, підійшли до чужинців і забрали в них щити та коней. Однак коли хотіли відвести коней у стайню, Зігфрід зупинив їх:

— Нехай коні постоять. Незабаром ми поїдемо далі. Скажіть тільки, де мені знайти вашого короля Гунтера!

Йому показали, як пройти до зали. Однак швидше, ніж прийшов Зігфрід, прилетіла до короля вістка про нього і його пишноту. Королю дуже хотілося довідатися, звідки прибули гості, але того ніхто не знав. Нарешті королів дядько, Ортвін із Меца, порадив запитати Гагена з Троньє. Мовляв, той багато подорожував і знає всіх героїв хрещеного світу. Послали по нього, і вірний рицар разом зі своїми людьми хутко прибув до

замку. Довідавшись, у чому річ, Гаген пильно подивився у вікно — на Зігфріда і його загін, що розташувався на подвір'ї,— і, поміркувавши трохи, сказав:

— Не знаю цих чужинців, але гадаю, що за старшого у них Зігфрід. Хоч я ніколи його не бачив, проте певен, що цей красень — не хто інший, як Зігфрід.

— Той Зігфрід, що вбив дракона? — спитав король Гізельгер.

— Той самий,— відповів Гаген. [14]

— Що ви ще знаєте про нього, друже Гагене? — питав далі Гунтер.

— Його не можна вбити,— відповів Гаген,— бо у нього шкіра вкрита рогом. Він скупався у крові вбитого дракона, і на ньому виріс панцер, який зробив його невразливим. До того, у нього є плащ-невидимка. Коли Зігфрід загорнеться в нього, він стає невидимим. Цей плащ він забрав у карлика Альберіха, охоронця скарбу Нібелунгів*. Є в нього меч Бальмунг, найгостріший з усіх мечів, яким коли-небудь рубав герой!

* Нібелунги — за легендою, володарі незвичайного золотого скарбу.

— А що це за скарб? — спитав король Гунтер.

— Він захований у горі, що знаходиться в царстві мертвих,— відповів Гаген.— Це найбільший скарб, який будь-коли лежав в одному місці. Щоб повантажити його, було б змало не тільки сто, а й двісті повозів. Ніхто не спроможний порахувати його червлене золото. Для цього забракло б часу. Колись скарб

належав двом братам — Шільбунгові й Нібелунгові. Та вони не помирилися й покликали Зігфріда, щоб той розподілив між ними скарб. За це брати подарували йому гострий меч Бальмунг. Але й Зігфрід не міг порахувати золото. Спалахнула суперечка. Скінчилася вона тим, що Зігфрід убив обох братів, а до того ще сімсот їхніх витязів, які кинулися на нього з мечами, дванадцять велетнів, які були з братами у змові, і тисячу карликів Альберіха. Тоді князь карликів і решта Нібелунгів мусили присягнути на вірність своєму переможцеві. З того часу вони стали Зігфрідовими васалами і охороняють скарб.

— А скарб сховано у горі? — перепитав король Гунтер.

— В одній із гір, що височіють за Ісландією на Крайній Півночі. Там ніколи не сходить сонце, а земля не вкривається травою,— відповів Гаген.— Це найбільший з усіх скарбів, яким коли-небудь володіла одна людина.

— Що ж ви нам порадите? — спитав Гунтер, підійшовши до Гагена й виглядаючи на подвір'я, де чекали чужинці.

— Моя рада — належно зустріти Зігфріда,— відказав Гаген. — Нам треба зробити все, щоб цей рицар не став нашим ворогом.

— Може, мені вийти йому назустріч? — спитав король.

— Це не було б приниженням для вас,— сказав Гаген.— Адже Зігфрід — королевич.

Тож нідерландця зустріли з найбільшою шаною. Король Гунтер вийшов до нього і, взявши під руку, повів до зали. Рицарі низько вклонилися Зігфрідові.

— Не маю честі знати,— почав Гунтер, ще коли вони йшли залою,— що привело вас у Вормс, до мого двору, шляхетний Зігфріде! [16]

Я був би вдячний вам, коли б ви сказали по щирості, що привело вас у Вормс. Тоді я зміг би задовольнити всі ваші бажання.

— Будь ласка,— відповів Зігфрід.— Я прибув сюди, щоб відібрати у вас вашу країну. У нас у Ксантені ходять чутки, що ви — найхо-робріший з усіх рицарів на всьому Рейні, і тому у вас перебувають на службі найшляхетніші. Це так, але я теж хоробрий, і вже сьогодні корона мені, мабуть, до лиця. Ось чому я хочу випробувати вашу мужність і позмагатися з вами за Бургундію. Вона подобається мені своїми містами й замками!

Таких слів тут іще не чули. Тому король Гунтер і його почет спочатку подумали, що вони чогось не зрозуміли. Чи справді цей нечема, що невідь-звідки приїхав сюди, сказав, що хотів би відібрати у королів їхні землі?

Почет почав ремствувати, а спантеличений король Гунтер спитав:

— Чому я маю боротися за те, що належить мені по праву і належало по праву моєму батькові? Це ж безглуздя!

Проте Зігфрід не відступався:

— Мою думку легко зрозуміти, володарю: ми з вами об'єднаємось, у нас буде єдине королівство, одна корона, а тоді почнемо між собою боротьбу. Той, хто переможе, посяде всі землі!

Воїни обурено загомоніли. Гернот не витримав і спитав:

— А чому це ми маємо змагатися одні з одними, Зігфріде? Хіба вам не шкода рицарської крові? Наші країни багаті, і для кожного

.короля, мабуть, вистачить свого. Давайте жити в мирі! , Такі слова не сподобалися рицарям, а Ортвін із Меца гнівно мовив:

— Чого ви заспокоюєте цього зарозумілого жевжика, королю? З такими, як він і його воїни, я розквитаюся й сам! У себе в Бургундії ми не потерпимо такої ганьби!

Розгнівився молодий, недавно висвячений рицар Зігфрід: адже Ортвін відгукнувся про нього так зневажливо.

— Як ти насмілився так говорити зі мною! — вигукнув він.— Я королевич, а ти лише королівський слуга! І ти наважуєшся підняти на мене зброю? Тільки ворухнись — я вмить порішу всіх твоїх!

Але Ортвін із Меца не злякався. Він звелів своїм зброєносцям принести йому меч і щит. Це стурбувало короля Гунтера. Він боявся, щоб Гаген, бува, не подав сигнал до бою. Проте той стояв мовчки, похмурий і начебто байдужий.

Тим часом Гернот удруге спробував залагодити справу:

— Будь ласка, заспокойтеся, шановний Ортвіне. Чи так уже образив нас Зігфрід, що ми не можемо мирно вирішити справу? Дружба із Зігфрідом принесе нам найбільшу славу!

Гаген теж хотів погасити сварку. Він мовив до Зігфріда:

— Що ви робите? Хіба ви прибули у Вормс, щоб сваритися? Тільки Всевишній знає, чим усе це може скінчитися! Мої королі не дали для цього ніякого приводу!

— Хоч вам і не подобаються мої слова, та доведеться погодитися з тим, що я буду над вами володарем,— сказав Зігфрід.— Я силою здолаю вас усіх!

— Не суперечте йому! — крикнув Гернот. Потім підійшов до Зігфріда і голосно сказав: — Я сам залагоджу справу, а ви не втручайтеся!

Аж тут Зігфрід згадав, що прибув сюди для того, аби завоювати Крімгільдину любов, і вже сам не розумів, що за буйна зухвалість пробилась крізь його рицарську чесність.

— Зваж, шляхетний Зігфріде, найхоробріший і найсміливіший з усіх рицарів,— знову звернувся до нього Гернот.— Кому потрібна наша суперечка? Найкращі рицарі лежали б у калюжах власної крові, а нам було б небагато честі від цього, та й ви небагато виграли б! Тож давайте поладнаємо миром! Ви будете жити з нами як брат, і все, що належить нам, буде також ваше, якщо ви не заперечуєте проти цього!

— Правду кажете, хоробрий рицарю! А тепер вип'ємо! — вигукнув король Гунтер.

Зброєносці піднесли вина, і злагіднілий Зігфрід випив.

Так вони уклали братерство. Відтоді Зігфрід став бажаним гостем у країні бургундів. Найшляхетніші рицарі просилися до нього на службу, а всі жінки були без тями від нього. Навіть Крімгільда приязно говорила зі своїми подругами про молодого гостя з Нідерландів. Якось під час турніру їй удалося побачити

його з вікна своєї кімнати. І Крімгільда частенько визирала у вікно, коли Зігфрід брав участь у змаганнях. Але дивилася вона на подвір'я і в інший час, сподіваючись побачити його. А Зігфрід метикував, як наблизитися до Крімгільди. Доти він навіть не бачив її і дуже цим журився. Крімгільда теж сумувала, коли Зігфрід їздив на полювання або кудись-інде і не з'являвся у Вормсі.

Так минув рік.

ЯК ЗІГФРІД ВОЮВАВ ІЗ САКСАМИ

По Гунтеровім краї пішла гуляти вість,

що скоро завітає сусід — недобрий гість.

"Нагряне люте лихо!" — казали посланці,

і всяк трусився з жаху, хто чув погрози ці.

Якось брати Ліудегер і Ліудегаст, королі об'єднаних на той час саксів і данів, передали королю Гунтерові лихе послання. Про що в ньому йшлося? Що королі мають намір напасти на Бургундію, аби її спустошити і підкорити. Вони дають Гунтерові дванадцять тижнів, аби той підготувався до війни. Якщо ж Гунтер не хоче війни, то має негайно прибути в Саксонію на переговори. Ліудегер і Ліудегаст наполягали на прибутті: адже Бургундія не має вибору — сили об'єднаного війська величезні. Вісники дуже боялися, передаючи це послання. Вони гадали, що їх поб'ють або посадять у в'язницю. Спочатку вони навіть не наважувалися прийти у замок, а поширювали чутки про війну серед людей, сподіваючись, що вони дійдуть до королівського двору. Однак король Гунтер не вдався до помсти і не заподіяв вісникам зла. Навпаки, він прийняв їх з належною гостинністю,

надав їм найкращий постій. Що ж до відповіді, то йому, мовляв, потрібен час, аби обміркувати справу.

Гунтер покликав на пораду Гагена і Гернота. Вони вже чули про намір Ліудегера й Ліудегаста, тому з'явилися швидко і разом зі своїми найдовіренішими людьми.

Гернот розумів загрозу і був готовий до битви.

— Коли не минути війни, то виклик приймаємо і будемо битись, як належить хоробрим рицарям,— сказав він.— Переговори були б ганьбою. Негоже нам боятися. Ніхто з нас не помре, якщо не настав час помирати!

Проте Гаген був іншої думки.

— Ви легковажите, Герноте,— мовив він.— Ліудегер і Ліудегаст — сильні вороги, і до нападу вони довго готувалися. Встигли озброїтись, а нам іще треба зібрати військо. Зараз воно розпорошене. За дванадцять тижнів ми не зможемо його скликати. Що робити? Краще порадимось із Зігфрідом! [19]

Король Гунтер так і зробив.

Зігфрід був уражений, коли почув, про що йдеться.

— Чому ж ви негайно не послали по мене, королю Гунтере? — сердито спитав він.— Чи не довіряєте мені більше?

— Своєю бідою я не хотів затьмарювати ваш гарний настрій, — відповів король Гунтер.

Зігфрід зблід, а тоді почервонів і сказав:

— Що то за рицар, який ділить із братом радість, але не хоче поділити біду? І справді, ви погано про мене думаєте, королю Гунтере.

А проте Зігфрід ладен був негайно допомогти.

— Добре було б вирушити в похід з тридцятьма тисячами воїнів, але мені вистачить і тисячі. Виділіть їх, будь ласка, королю Гунтере. Я й того не просив би, але ж зі мною лише одинадцять чоловік. Тисячу воїнів ви змогли б зібрати за короткий час. Добре було б, щоб до нас приєдналися Гаген із Троньє, Ортвін із Меца, а також Данкварт і Зінольд. Фолькер з Альцая міг би бути хорунжим. Тоді б вам не було чого боятися за долю Бургундії. Жодна ворожа нога не ступила б на її землю.

Король послухався Зігфрідової ради.

Незабаром бургундське військо вирушило в похід. Його очолив король Гернот. Квартирмейстером був Гаген із Троньє, хорунжим — Фолькер з Альцая. За ар'єргард відповідав Ортвін із Меца. Верховним начальником і першим розвідником був Зігфрід Нідерландський.

Король Гунтер залишився у Вормсі.

Військо рухалося через Гессен на Саксонію.

Під час прощання майже всі плакали. У Вормсі панував сум. Чи здолає невеликий загін об'єднане військо північних сусідів?

Дужче за всіх журилася Крімгільда.

За кілька днів Зігфрідів загін дістався до кордону. Звідси обоз вирядили назад, бо відтепер, як це було заведено,

годувати військо мала ворожа країна. А те, що не з'їдали люди і коні, як це також було заведено, топтали і спалювали, аби ворожі королі по-справжньому відчули, що таке злигодні війни. Бургунди залишали за собою попіл і трупи. Горіли села і хліб на полях. Все було витолочене, замки сплюндровані, млини зруйновані. Вся навколишня місцевість стала пусткою, згарищем. Про те, що заподіяли ворогові, ще довго потім розповідали у Вормсі. Тим часом щогодини можна було чекати сутички. Тому Зігфрід вирушив на розвідку.

Він поїхав сам.

Кожного стрічного Зігфрід знищував.

Трохи проїхавши, він потім помітив удалині військо данів і саксів, їх було тисяч сорок, а може, й більше. Звеселилося серце юного героя. [20]

А на шляху він помітив ворожого вивідача. То був сам король Ліудегаст Данський. Щит у нього був із щирого золота.

Незабаром вивідачі зустрілися. Помітивши один одного, вони підострожили коней і кинулися в атаку. Кожний розтрощив меч і спис об щит супротивника, але їхні коні мчали так навально, що обидва шугонули один повз одного, мов вітер прошумів. Потім, розвернувши коней, вони пустили в хід мечі. Від ударів кресалися іскри. Король Ліудегаст захищався хоробро, і Зігфрідові довелося нелегко. Однак після того, як Зігфрід тричі його поранив, Ліудегаст упав з коня, тож мусив підкоритися переможцеві й віддати свою країну на його милість. Зігфрід хотів привести свого бранця до Гернота, та наспів гурт данських рицарів, які накинулися на нього. їх було тридцятеро, а Зігфрід сам. І це додало йому завзяття. Двадцятьох дев'ятьох рицарів він убив, а тридцятому дарував життя, аби той

сповістив своєму полководцеві, що Ліудегаста взято в полон. Ворожим полководцем був король Ліудегер. Закривавлений шолом ри-царя-дана був вагомим доказом його хоробрості, проте Ліудегер аж затіпався від люті, коли почув, що один бургундський воїн переміг тридцять данських і взяв їхнього короля в полон. Він іще не знав, що то був Зігфрід, а вважав, ніби тим сміливцем-героєм був король Гернот.

— Безперечно, Гернот хоробрий і відважний! — крикнув Ліудегер.— Але ж він не здолає тридцятьох воїнів. Тут щось не так!

Він заприсягся викликати Гернота на герць і перемогти його.

Не гаючи часу, Ліудегер наказав підняти бойові знамена. В цей час бургундський рицар Фолькер з Альцая теж підніс знамена. Війська кинулися одне проти одного, і почалася така битва, що задвигтіла земля і жодна стеблинка під ногами не залишилась зелена і непошкоджена. Червона кров цебеніла з-під шоломів та кольчуг і стікала із сідел. Від крові земля стала грузька.

Король Ліудегер шукав Гернота. Він помітив, як бургундський рицар прокладав мечем прохід у лавах супротивника. Ліудегер намагався пробитися до нього. Він витратив чимало часу, поки йому це вдалося. А битва точилася, і сотні хоробрих воїнів падали у траву, бо як бургунди, так і сакси та дани билися з величезним завзяттям. Нарешті король Ліудегер пробився до рицаря, якого мав за короля Гернота. І раптом він побачив Зігфрідів герб: золоту корону на блакитному тлі. Ліудегер наказав негайно припинити битву.

— Здатися такому супротивникові — це честь,— сказав він, а потім додав: — Це сам сатана наслав його на саксів!

Гінці поїхали попереду переможців, щоб сповістити про успіх. Але у Вормсі чекали не швидкої перемоги, а поразки, і тому місто охопив жах, коли вже через кілька тижнів до міського муру примчав рицар, закутий у лати. [21]

Та коли місто довідалося про блискучу перемогу, радощам на вулицях і в замку не було кінця-краю.

Крімгільда звеліла, щоб після того, як гонець доповість королю Гунтерові про битву й трохи заспокоїться, його потайки перехопили і привели до неї в покої. Дівчина хотіла спитати його тільки про те, що вогнем палило у її грудях: чи живий Зігфрід? Проте добропристойність не дозволяла їй спитати прямо і заспокоїти своє серце.

Коли гонець прийшов, Крімгільда, як вимагав того звичай, розпитувала його спокійно, не виказуючи свого хвилювання. Вона обіцяла йому велику винагороду, якщо він приніс добрі вісті, якщо говоритиме правду й розповідатиме найточніше.

Гонець, який три дні і три ночі був у сідлі, розповідав хрипким голосом. Йому хотілося сказати, що зараз для нього найбільшою винагородою було б лягти й заснути. Проте звичай вимагав, щоб він терпляче слухав і розповідав стоячи.

— Мені дуже хочеться знати, благородний рицарю, чи здолало наше славне військо лютих данів та саксів,— мовила Крімгільда.

— Наше славне військо перемогло жорстоких данів і саксів, хоч їх було шістдесят тисяч: сорок тисяч саксів і двадцять тисяч

данів,— відповів гонець.— Безліччю ворожих тіл вкрилося поле битви. Багато тисяч жінок у Саксонії і в Данії побивається, оплакуючи синів та мужів, а гордих королів Ліудегера й Ліудегаста, які так віроломно порушили мир, взято в полон, і тепер вони ковтають пилюку по дорозі у Вормс.

— А наших багато полягло? — далі розпитував Крімгільда.

— Тужитиме небагато бургундських жінок і матерів,— відповів гонець.— На чужій землі наших полягло не більше шістдесяти.

— Навіть якби загинув один наш воїн, то й тоді горе було б безмірне,— провадила Крімгільда.

— Така вояцька доля,— відказав гонець.

Він ледве не падав. Був такий утомлений, що голова його хилилася на груди. Та Крімгільда ніби не помічала цього.

— Скажи ж мені,— вела вона далі,— хто з наших рицарів бився особливо відважно, щоб ми, жінки, належно вшанували його.

— У бургундському війську не було жодного боягуза, шляхетна королівно,— відповів гонець.— Всі наші гідно виконували свій рицарський обов'язок.

— Це честь для нашої країни,— мовила Крімгільда.— А невже ніхто не вирізнився хоробрістю?

— Ваш брат Гернот бився, мов лев,— відказав гонець, ледь ворушачи губами від утоми.— Він повів військо на вирішальну

битву і ввігнав його клином у саксонські лави, як гостру сокиру в дубовий стовбур.

— А інші теж поводилися так? [22]

— Не менш хоробро, ніж король Гернот, бився Гаген. Він завдав ворогам багато лиха. Відважно бився Ортвін із Меца і Фолькер із Альцая, а також Данкварт, Гунольд, Зіндольд і Румольд. Від їхніх мечів не в одного супротивника потекла з-під шолома кров. Але найхоробріше з усіх бився Зігфрід.

— Молодий герой з Нідерландів? — спокійно спитала Крімгіль-да, вдаючи із себе байдужу, як того вимагав звичай.

— Той Зігфрід, що переміг дракона, син короля Зігмунда і королеви Зіглінди із Ксантена на Рейні,— пояснив гонець.

Він був такий утомлений, що зала пливла йому перед очима.

— А чи не поранений він? — тремтячим голосом спитала Крім-гільда.

— Він повертається у Вормс здоровий і осяйний, мов ранкова зоря,— відповів гонець на питання, яке найбільше цікавило Крім-гільду.

— Він живий! — закричала дівчина, і сльози потекли у неї з очей.— Він живий, слава святій діві, живий!

Це було вкрай непристойно, але Крімгільда не могла стримати своєї радості, у неї розірвалося б серце.

Цей вибух почуттів збадьорив гінця, і він став розповідати про Зігфріда та його численні подвиги: як ішли через Гессен, як узяли в полон короля Ліудегаста і як король Ліудегер звелів опустити корогви.

— Наші так сікли данів, що їхні блискучі шоломи почервоніли від крові. Але й ми змили ворожою кров'ю блиск із саксонських кольчуг! — вигукнув гонець.

Крімгільда слухала його з розпашілим обличчям, і її серце радісно калатало.

— Ви принесли нам гарну вістку,— сказала вона, коли гонець замовк, і наказала обдарувати його розкішним одягом та червленим золотом. З цього золота можна було накарбувати монет більше, ніж платили всьому бургундському війську. Це був дуже щедрий дарунок. Та гонець не встиг його взяти — заснув стоячи.

Тим часом Крімгільда і її почет подалися сходами нагору, на вежу, і стали дивитися, що діється на вулицях. Там буяла зелень, квіти, майоріли корогви. Незабаром показався авангард переможного війська. Попереду їхав король Гернот, за ним Гаген, Зігфрід, Данкварт і Ортвін, а далі Румольд і Зіндольд та Фолькер із Альцая. В руках Фолькера була розгорнута корогва. Далі — виснажені, втомлені, але горді рицарі в бойовому обладунку. А всередині, оточені ними, їхали переможені королі Ліудегаст і Ліудегер та п'ятсот їхніх найшляхетнішіх рицарів.

Далі рухався обоз. У повозах їхали поранені, а на підводам везли купи порубаних шоломів і понівечені щити. А зовсім позад, [23] в супроводі відібраних зброєносців, ішли коні без вершників. Це були коні тих, хто поліг на ратному полі.

Переможці верталися до замку Гунтера.

Швидкою ходою король вийшов у двір, зустрів їх дуже привітно й ласкаво. Переможені попадали перед ним на коліна, просячи милосердного з ними обходження. Король Гунтер, шануючи звичаї, був милостивий зі своїми супротивниками. Він сказав, що вони поживуть як гості й друзі в Бургундії і поїдуть собі, коли буде ухвалена мирна угода. Навіть дозволив їм, узявши з них слово честі, що не втечуть, ходити скрізь вільно, без варти.

Найбільше уваги король приділив своїм воїнам. Він розпорядився якнайкраще доглядати за пораненими, за пораненими ворогами — також. За це він добре заплатив зцілителям.

Щоб воїни мали де жити, поставили містечко наметів. Щодня всіх частували медовими напоями і винами. Місто кишіло гостями — з Бургундії і чужими; їх щедро частували і віддавали їм шану. Проте й така увага здавалася королю Гунтерові недостатньою для належного вшанування переможців. І він надумав влаштувати велике свято, але для підготовки такого свята потрібен був час, тож король вирішив зробити перерву на шістдесят днів. За цей час кожен мав змогу поїхати додому, подивитися, що там робиться, а потім прибути на свято перемоги.

Коли Зігфрід довідався про це, йому теж захотілося поїхати додому у Ксантен — сповістити, що він та його товариші здорові і все склалося так, як він передбачав при від'їзді. Однак король Гунтер побоювався, що Зігфрід не вернеться у Вормс, якщо в дорозі йому трапиться цікава пригода. І він попросив героя залишитися. Зігфрід залишився заради Крімгільди. Він сподівався, що нарешті пощастить побачити її. Але він побачив

Крімгільду аж на святі перемоги. Там вона його поцілувала, і з цього почалося те, що в майбутньому закінчилося так жахливо.

ЯК ЗІГФРІД УПЕРШЕ ПОБАЧИВ КРІМГІЛЬДУ

З'їжджалося лицарство до Рейну що не день.

Раділо королівство — розбитий враг упень!

Всім, хто прийшов до короля із щирої любові,

давали доброго коня ще й шати пречудові.

Коли рознеслися чутки про свято перемоги, що його задумав король Гунтер, у Бургундію звідусіль посунули рицарі. Юному Гізельгерові доручили достойно зустріти їх. Тому він та його брат Гернот, який допомагав йому в цій справі, були вкрай заклопотані й не могли дозволити собі ніякого перепочинку. Тільки князів прибуло тридцять два та понад п'ять тисяч інших гостей із вельможних родів. Та незважаючи на такий наплив, усі були забезпечені притулком і харчем. І кожному, хто сюди прибував, дарували коня й пишний одяг. Із замку святковий настрій поширювався містом, мовби звуки дзвонів. Багато з тих, хто ще недавно стогнав поранений, нині бадьоро метушились, а ті, які ще не цілком одужали, втішались хоч тим, що веселилися інші. Безперечно, були й такі, які від цього ще більше страждали. Проте їхнє страждання потонуло у загальній радості.

Жінки повитягали із скринь найкращі свої вбрання і пишно повдягалися. Вони палко сподівалися, що їхні старання не будуть марні, що король дозволить їм покрасуватися. Всі рицарі теж чекали цього. Багатьох дівчат вони ще ніколи не бачили в

обличчя, тож мріяли, що їм пощастить привернути до себе увагу красунь.

Про всі ці сподівання Ортвін із Меца розповідав королю Гунтерові:

— Що може більше прикрасити свято перемоги, ніж таночки красунь? Хіба це не прегарне видовище для рицарів? Дозвольте їм показати себе!

Не залишилося поза увагою короля Гунтера й те, що Зігфрід часто говорив про Крімгільду, хоч ніколи ще не бачив її. Тож король не вагаючись погодився з Ортвіном. Він сподівався таким чином міцніше прив'язати Зігфріда до Бургундії. Тому мати королів Ута, а також Крімгільда разом із своїми камеристками й подругами [27] дитинства були запрошені на свято. Король Гунтер приставив до сестри сотню рицарів з оголеними мечами як почесну гвардію.

Урочистості почалися на зелені свята.

Яскравіша, ніж ранкова зоря, що випливає із-за нічних хмар навесні, вийшла Крімгільда з-за кам'яного муру замку в супроводі сотні найшляхетніших воїнів і в оточенні сотні найблагородніших дівчат. Вона була пишно вбрана, трималася граціозно. Четверо князів несли шлейф її блакитної, гаптованої золотом сукні. Крімгільда, підперезана широким поясом із перлами, йшла повільно, а спідниця її погойдувалася, мов дзвін. її шовкові шати були всіяні самоцвітами, наче небо зорями. Але ясніші за все були її очі. Обличчя її цвіло, мов квітка. В кожного, хто її бачив, ураз минала печаль, а сумне обличчя ставало ясним і радісним.

Однак Зігфрід, побачивши королівну, розгубився, мужність полишила його. "Хіба може статися, щоб така красуня покохала й обняла мене? — подумав він.— Я недостойний навіть того, щоб звести на неї очі! Краще б я не знав її! Як тепер мені без неї жити? Краще б я загинув на ратному полі! О, які химерні та марні мої бажання! Що ж тепер буде зі мною?"

Такі думки роїлися в Зігфрідовій голові, і він стояв незрушно, мов намальований на картині шляхетний образ подиву. А тим часом інші рицарі юрмилися навколо жінок. Штовханина була неймовірна, бо кожний хотів подивитися на них зблизька.

Гернот нагадав Гунтерові:

-— Любий брате, ви повинні якнайкраще вшанувати Зігфріда за його героїчні подвиги. Крімгільда, що досі ще не розмовляла з жодним чоловіком, могла б привітати його як найпершого з усіх рицарів. І він буде завжди приязно ставитися до нас, а ми з того тільки виграємо.

Ця порада здалася Гунтерові слушною, і він звелів своєму першому васалові покликати Зігфріда до королівни. Коли Зігфрід почув, куди його кличуть, він аж знетямився з радості. Серце його сповнилося безмежним щастям і водночас великим страхом. Він підійшов до Крімгільди, проте поглянути на неї не наважився. Та королівна сказала, як того вимагав звичай:

— Ласкаво прошу, Зігфріде, шляхетний рицарю!

Зігфрід почервонів як жар і низько вклонився красуні. А вона взяла його за руку, як це бувало заведено, щоб він провів її поміж двох натовпів цікавих.

Коли вони йшли, Зігфрід раптом відчув потиск її руки. Він наважився поглянути на Крімгільду і помітив, що й вона дивиться на нього. Погляди їхні зустрілися. Але це відбулося так швидко, що ніхто нічого не помітив.

Коли Крімгільда отак проходила, тримаючи Зігфріда за руку, не [28] один рицар подумав: "Як хотів би я бути на Зігфрідовому місці, щоб і мені з нею пройтися!"

Того ранку всі тільки й дивилися на цю пару.

Статечно прогулявшись, Крімгільда і Зігфрід знову підійшли до короля Гунтера. І тоді він сказав сестрі:

— Тепер поцілуйте нашого любого гостя, як того вимагає звичай. Це буде подяка Зігфрідові за його подвиги.

Крімгільда поцілувала Зігфріда в обидві щоки і в очі. Чимало рицарів аж зблідли від заздрощів, а данський король сказав Герно-тові:

— За цей поцілунок багато героїв віддали життя! Дай, боже, щоб Зігфрід ніколи не прийшов у Данію!

Тут подзвонили до церкви, і Зігфрід мусив розлучитися з Крім-гільдою, бо чоловіки й жінки ішли на відправу нарізно. Проте після відправи герой мав знову відвести красуню до замку.

Зігфрідові здалося, що обідня триває цілісіньку вічність.

Нарешті паству відпустили.

Зігфрід чекав Крімгільду на сходах. Незабаром і королівна вийшла з церкви. Помітивши Зігфріда, вона завагалася, чи підходити до нього. Та король Гунтер звелів їй знову підійти до Зігфріда.

Крімгільда сказала:

— Я хочу ще раз подякувати вам, добрий рицарю, за все, що ви зробили для моїх братів!

— Я хотів би все своє життя служити вашим братам і вам! — відповів Зігфрід.

У цю мить він почув себе безмірно щасливим.

Впродовж усього свята Зігфрід був біля Крімгільди. А воно тривало дванадцять днів, буяло веселощами й радістю. Радістю були змагання, радістю були частування, та найбільшу радість приносили ігри. При цьому Ортвінові й Гагену припадало найбільше слави. Запопадливість, з якою їх наслідували, була така велика, що навіть поранені підвелися, аби кинути списи й поцілити в щит супротивника.

Королі показувалися скрізь, і для кожного з них знаходилося дружнє, шанобливе слово. А коли гості приходили в замок, щоб попрощатися, Гунтер щедро їх обдаровував. Він мав намір відпустити також бранців-королів та їхніх дружинників. Ті обіцяли йому за це стільки золота, скільки можна повантажити на п'ятсот коней.

Щоб вирішити, як бути з бранцями-королями, Гунтер покликав на пораду Зігфріда.

— Відпустіть їх без викупу,— сказав герой.— Тільки нехай вони обіцяють, що надалі держатимуться миру. Це більший скарб, ніж золото, срібло, діаманти та самоцвіти.

Такий добросердий був Зігфрід. І король Гунтер послухався його. [29]

— Я не збираюся заволодіти вашим багатством,— мовив він до Ліудегера й Ліудегаста.— У мене й свого вистачить.

Чи не сказав я, що при прощанні гостей обдаровували без міри? Навіть більше, ніж без міри. Кожний одержував чимало червленого золота. Його було досить, щоб купити доброго коня. А до Вормса прибуло аж п'ять тисяч гостей.

Один по одному всі роз'їхалися. Залишився тільки Зігфрід. І ніхто з цього не дивувався. Але ніхто також не передчував біди, яка незабаром станеться, хоч зародилася вона саме тут.

ЯК ГУНТЕР ЇХАВ ДО БРЮНГІЛЬДИ В ІСЛАНДІЮ

Вже свіжа чутка віща по Рейну знов пливе:

з дівчат найкрасивіша за морем десь живе.

Король надумав Гунтер посватати її —

герой він був могутній, чесноти знав свої.

Над Рейном пройшов поголос про напрочуд гарну дівчину, що живе далеко за морем. Королю Гунтерові скортіло посватати її. Казкові речі розповідали про ту дівчину. То була королева. Вона нібито не тільки надзвичайно вродлива, а й

дуже сильна. Казали, що той, хто надумав її посватати, повинен перемогти її у киданні списа, штовханні каменя і стрибках у довжину. А хто бодай у чомусь програє, тому не минути загибелі. Чимало хоробрих юнаків намагалося перемогти Брюнгільду,— так її звали,— але з того нічого не вийшло. Всі вони загинули.

Та це не злякало Гунтера. Він подумав:

"Спробуємо! Я кохаю Брюнгільду і хочу побратися тільки з нею. Якщо не переможу, то й жити більш не хочу".

А що справа була дуже поважна, король Гунтер запросив на пораду Зігфріда і Гагена.

— Облиште цей намір, королю,— твердо мовив Зігфрід.— Нічого доброго з того не вийде. Брюнгільда така сильна, що вам її не здолати!

— Ви кажете так, ніби знаєте її, шановний Зігфріде! — здивовано вигукнув Гунтер. [31]

— Бачити не доводилося, а чув про неї багато,— відповів Зігфрід.

Така відповідь не задовольнила Гунтера, і він відвернувся спересердя.

Тоді Гаген запропонував:

— То попросіть цього великомудрого рицаря допомогти вам у скруті. Адже він урочисто обіцяв допомагати вам завжди! Певно, він знає про королеву Брюнгільду більше, ніж розповідає нам про неї!

— Я знаю дорогу в її країну,— сказав Зігфрід,— і допоможу вам, вельможний Гунтере, якщо ви віддасте за мене Крімгільду!

— Це я урочисто й охоче обіцяю,— відповів король Гунтер.— Коли моя кохана Брюнгільда прибуде у Вормс, я віддам за вас свою сестру.

Зігфрід аж засяяв від радості, але цим він виніс собі смертний вирок.

Присутні заприсяглися доконати слова й стали готуватися в дорогу.

— Скільки воїнів узяти нам із собою? — спитав Гунтер.— Двадцять чи тридцять тисяч? Я взяв би не менше ратників. Міг би також попросити рицарів з Данії й Саксонії!

Та Зігфрід відрадив його від такого наміру.

— Ви не знаєте, яка лиха Брюнгільда,— сказав він.— Чим більше ми візьмемо людей, тим більша небезпека чигатиме на нас у цій країні. Дозвольте мені потурбуватися про це. Ми вирушимо в похід як мандрівні рицарі, учотирьох: нас двоє, Гаген і Данкварт. Так ви можете здобути Брюнгільду. А чим насправді закінчиться похід, ніхто не знає.

— Хочеться вірити вам,-= мовив Гунтер.— Отже, беріть справу під свою оруду й робіть, як самі знаєте. А як нам убратися? Як взагалі вбираються у тій країні?

— Вбираються у все найдорожче,— відповів Зігфрід.— Те, що у нас вважається великою розкішшю, там — буденне вбрання, на яке ніхто й не дивиться. Треба нам убратися якнайпишніше.

— Гаразд, тоді я попрошу матір, щоб вона зібрала нас у дорогу,— вдоволено мовив Гунтер.

Проте Гаген був іншої думки:

— Навіщо турбувати матір? Вона не знає, як тепер убираються. Крімгільда більше нам допоможе!

— Атож! — умить погодився Зігфрід.— Треба попросити її.

— Кожному з нас слід підготувати дванадцять убрань. Чотири дні перебуватимемо ми в Ісландії: один день — приїзд, другий день — зустрічі, третій день — змагання, четвертий день — від'їзд. А щодня ж треба тричі перевдягатися! Крімгільда повинна виявити всю свою майстерність і не шкодувати грошей, — так міркував Гаген. [32]

Тож і пішли король Гунтер та Зігфрід до Крімгільди.

Королівні було приємно зробити щось на догоду Зігфрідові. Вона зустріла гостей у своїх покоях якнайчемніше і запросила їх сісти біля себе на ложі. Ті подякували за увагу й посідали на гаптовані подушки. Потім Гунтер сказав, чого вони завітали. Крімгільді було боляче чути, що брат збирається їхати в далеку Ісландію.

— Хіба нема дівчини, достойної вас, тут, поблизу, любий брате? — стурбовано спитала вона.

Та Гунтер не відступався від свого наміру.

Крімгільда відчинила скрині й показала, що може їм знадобитися. Зігфрід і Гунтер були вражені, коли побачили, які тканини лежать у скринях. Там були сувої арабського шовку,

білішого за сніг. Поруч лежав шовк, зеленіший за конюшину: при дотику до нього було чути шелестіння. Його привезли з далекої поганської країни Цацаманки. Потім протканий золотом марокканський пфелель, тонесенька тафта з Лівії. В скринях з чорного дерева блищали вичинені шкури дельфінів та африканських риб. Там було ще повно хутра з соболів,, го,ршСШВ х& (ЩЖ.

Королівна порадила, які тканини та шкури можна використати для одягу короля та його дружинників, і що до чого краще пасує.

Показавши здивованим гостям свої скарби, Крімгільда сказала:

— Любий брате, насипте дванадцять щитів діамантів та самоцвітів, і мої дівчата візьмуться до роботи.

Не гаючи часу, почали готуватися до мандрівки. Дванадцять рицарів принесли дванадцять щитів, наповнених діамантами та самоцвітами, а Крімгільда загадала тридцяти своїм найумілішим і най-стараннішим дівчатам нашити смарагди та бірюзу на заморські тканини. Працювали без перепочинку, і за сім тижнів закінчили роботу.

А Зігфрід робив своє. Зі скрині він вийняв плащ-невидимку, який робив його невразливим. Колись він відібрав його у карлика Альберіха. До поїздки в Ісландію Зігфрід не хотів користуватися плащем, але тепер,— він це добре розумів,— без нього не можна було обійтися. Плащ-невидимка скидався на звичайний собі плащ, непоказний, тонкий і зношений. Такі плащі люди одягають у дорогу. Але той, хто накине на плечі цей плащ, набуває сили дванадцяти чоловіків і стає невидимий.

Заховавши плащ-невидимку, Зігфрід попрощався з Крімгільдою. Заплакала королівна гіркими сльозами. У неї боліло серце за братом і нідерландським королевичем, якого вона уже покохала. Дівчина ніби знала, до чого призведе ця поїздка. Як міг, Зігфрід заспокоював її:

— Не плачте, прекрасна королівно! Повірте мені: я приведу вашого брата та інших воїнів живими і здоровими назад у Бургундію. Будьте певні, слова я дотримаю! [33]

Вдячна Крімгільда вклонилася Зігфрідові.

Тим часом спорядили корабель. На нього навантажили одяг, зброю і коней, харчі та вино.

Міцний вітер напнув вітрила. Заголосили жінки. Роззяви поприпадали до вікон.

— Я стернуватиму! Дорогу знаю,— мовив Зігфрід.

Рицарі посідали. Всі були веселі. Можна рушати. Зігфрід почав веслом відштовхувати корабель від берега. Король Гунтер допомагав йому. Корабель легко ковзнув по воді. Попливли.

Пливли швидко. До ночі встигли подолати двадцять миль.

І в наступні дні плавання минало щасливо. Пливли Рейном униз. За обрієм зникли замки. Часом видно було млини. Інколи береги були порослі лісом. Деколи на їхньому шляху зустрічалися річки, що впадали в Рейн. Згодом пішли болотисті, а ще далі — піщані береги.

Нарешті випливли у відкрите море. Дев'ять днів мандрівники бачили лише білі баранці хвиль та чули свист вітру. Коли заходило сонце, вода ставала червона, ніби палав вогонь.

Нарешті одного раннього ранку вони помітили землю. Там усе зеленіло. На березі височіли вежі. Корабель звернув у річку і поплив нею вгору. По берегах лежали поля, на них паслася худоба. Ген далі видніли міста, білі, з невеликими баштами на будинках, та червоні замки.

— Що це за країна? — спитав здивований король.

— Ісландія, країна королеви Брюнгільди,— відповів Зігфрід, — а це ось замок — фортеця Ізенштайн.

Гаген і Данкварт веслували далі.

— Послухайте моєї поради,— обізвався Зігфрід.— Скажемо Брюнгільді, що я — васал короля Гунтера. Інакше зірветься мій план.

Гаген промовчав.

— Зробимо так, як радить Зігфрід,— погодився Гунтер.

— Задля Крімгільди я тимчасово відмовляюся від свого стану,— вів далі Зігфрід.— Задля неї я ладен на все!

І вони підпливли до фортеці Ізенштайн.

ЯК ГУНТЕР ПЕРЕМІГ БРЮНГІЛЬДУ

А корабель тим часом до міста підпливав,

король дивився на вежі, аж очі видивляв:

вродливиці у вікнах — всі гарні, як одна;

"Котра ж із них Брюнгільда?" — ніяк не розпізна.

Коли корабель причалював до берега, у вікнах показалися жінки. Одна з них була в білосніжному вбранні. Помітивши її, Зігфрід сказав Гунтерові:

— Погляньте на цих красунь. Коли б ви мали змогу вибирати, то яку б уподобали?

Гунтер відповів:

— Вибрав би жінку в білосніжному. Хто це? Вона чарівна і повинна стати моєю дружиною!

— Ви вгадали, королю Гунтере. Це Брюнгільда! — мовив Зігфрід. Королева піднесла руку, і дівчата вмить одійшли од вікна, бо не

годиться отак стояти, витріщивши очі. Дівчата пішли у свої кімнати причепуритися. Проте потай вони все-таки визирали в різні шпарки, їм хотілося роздивитися чужих відчайдухів, яким незабаром доведеться загинути.

Корабель причалив. Богатирі зійшли на берег. їх було всього четверо. Зігфрід підвів білого коня королю Гунтерові, поправив сідло і допоміг сісти. Тільки після цього скочив на коня сам. Це бачили жінки, і Гунтер знав, що вони не могли не помітити цього. Радість сповнила його груди.

Герої залишили корабель у гавані і поїхали в замок. Брюнгільда спостерігала за ними з вікна. Такі гарні молодці ніколи ще не приїздили в Ісландію. Самоцвіти, золото... Блискучі сідла. На вуздечках золоті дзвіночки. Об остроги брязкають мечі.

Король Гунтер і Зігфрід були одягнені в біле шовкове вбрання, а Гаген і Данкварт — у чорне оксамитове. Над ними, мов зорі, виблискували ратища. Такий вигляд мали вони, коли наближалися до замку, над яким височіло вісімдесят шість веж. В замку було три палаци, один — із зеленого мармуру. В залі сиділа Брюнгільда з почтом. На ній було вбрання золотавого кольору, на придворних [36] дівчатах — багряного. Біля них стояли рицарі в латах. Брюнгільда зі своїм почтом чекала гостей.

Ворота були відчинені. Бургунди в'їхали на подвір'я. Рицарі в латах підійшли до прибулих, щоб забрати у них зброю і коней. Бургунди спішилися, віддали коней і щити. Ісландці зажадали від них також мечі і кольчуги. . — Не віддамо,— заперечив Гаген.

— Тут так заведено,— пояснив Зігфрід.— Жоден чужинець не сміє підійти до королеви при зброї.

Гаген щось невдоволено пробурчав, проте зброю зняв. Після цього гостям піднесли вина. Випили. Підійшли інші рицарі і пови-тріщували на гостей очі. Ісландці були у напрочуд пишному одязі.

Брюнгільда спостерігала за прибулими.

— Хто ці чужинці? — спитала вона у придворних.— Вони поводяться наче господарі. Запитайте, що їм треба, і скажіть мені.

Першим озвався камергер:

— Чужинців не знаю, королево. Один із них, мабуть, король. Другий суворий і страшний. Третій — молодий і шляхетний. А четвертий, здається, Зігфрід.

Почувши це, Брюнгільда гукнула:

— Принесіть мені святкові шати! Зігфрід прибув! Однак кохання не повинне стати мені на заваді. Хай він теж позмагається за мене і помре!

Королеву одягли у святкові шати. Сто найшляхетніших дівчат Ісландії поставали навколо неї. П'ятсот витязів розташувалися обабіч.

З таким почтом Брюнгільда вийшла у зал назустріч прибулим.

— Ласкаво просимо, Зігфріде, у мою країну! Чи добре доїхали? Що привело вас до мене?

Такими словами Брюнгільда зустріла гостей. Зігфрід одразу і поправив її:

— Ви робите мені велику честь, королево, вітаючи в присутності цього шляхетного короля. Ваше вітання належить не мені, а моєму володарю, королю Гунтерові з Вормса на Рейні. Він прибув сватати вас, а мені наюазав супроводити його. Сам би я ніколи не наважився приїхати до вас!

Брюнгільда зблідла і сказала:

— Коли він — твій пан, то ти — його васал. Якщо він тричі переможе мене на змаганнях, я стану йому за дружину. Коли ж я його переможу, то йому не минути смерті, і ти помреш разом з ним. Отже, поплатишся своїм життям ти й інші рицарі, що прибули з тобою.

— Це ми ще побачимо! — не стерпів Гаген. Немов не чуючи його, Брюнгільда провадила:

— Спочатку кидатимемо камінь. Потім скакатимемо. Наостанок [37] кидатимемо списи одне в одного. Ви ще можете відмовитися від свого наміру. Добре поміркуйте!

Зігфрід підійшов до короля Гунтера ззаду і прошепотів йому на вухо:

— Не занепадайте духом. Я допоможу вам. Знаю один секрет. Це підбадьорило Гунтера, і він сказав Брюнгільді:

— Задля вашого кохання я ладен важити власним життям. А задля вашої краси витримаю будь-яке випробування!

Брюнгільда звеліла підготувати майдан для змагань. Сама ж вона пішла до себе в покої і одягла призначену для змагань шовкову сорочку, що її привезли з далекої поганської країни Ацагоук. Це така країна, де люди не відкидають тіні. А знаходиться вона ще далі, ніж пустелі Цацаманки.

Поверх сорочки Брюнгільда одягла золоті лати, а зверху каптан з лівійського оксамиту.

А тим часом Зігфрід побіг до корабля і надягнув плащ-невидим-ку. Повернувшись, він став за Гунтером. Тепер його ніхто не бачив.

Сімсот ісландських рицарів обступили майдан. Вони співчували бургундам:

— Горе цим бідолахам! їх чекає неминуча смерть! Водночас це їх і звеселяло.

Аж ось вийшла Брюнгільда. Четверо витязів несли її щит. Він був із щирого золота, оздоблений смарагдом. Ці четверо були найсильніші чоловіки в Ізенштайні, але й вони ледве тягли щит.

Побачивши таке, Гаген сказав:

— То що, королю Гунтере? На карту поставлене наше життя. Тій, яку ви збираєтеся пошлюбити, годилось би бути дружиною диявола.

Потім камергери принесли Брюнгільді спис. Він був довший за найдовший стовбур ясена. Вістря списа було викуване з кавалка заліза. Його довжина сягала чотирьох з половиною голів. Воно було таке гостре, що аж свистіло в польоті.

Король Гунтер подумав:

"Як мені вистояти? Мабуть, сам диявол підбив мене приїхати сюди! Якщо повернуся у Вормс живий, більше ніколи не захочу женихатися до ісландської королеви".

Данкварт, мабуть, помітив вагання короля і сказав:

— До цього часу ми славились як хоробрі рицарі. Тепер же ганебно загинемо від жіночої руки! Як я шкодую, що встряв у цю халепу. Такого ще ніколи в житті не траплялося зі мною.

Обізвався й Гаген:

— Якби-то в нас були панцирі й мечі! Ми захистилися б від цієї фурії й пробилися до корабля.

Брюнгільда почула його слова. [38]

Глянувши через плече на трьох стурбованих чоловіків, вона усміхнулась і сказала:

— Щоб вони не говорили про нас погано, віддайте їм панцири та зброю!

Бургундан повернули панцири й мечі.

— Отак надійніше! — збадьорився Данкварт.— Тепер король може не турбуватися.

Спочатку притягли камінь. Він був такий важкий, що дванадцять найсильніших витязів ледве котили його.

— Горе нам! — вигукнув Гаген.— Що це за наречена у нашого короля! їй місце у пеклі разом із дияволом!

До змагань усе було готове.

Брюнгільда закасала рукава. Потім легко підняла щит і спис.

Гунтер затремтів. Та враз він відчув, що хтось невидимий ухопив його за плече. Король злякався так, що ледь не крикнув. Він розглянувся довкола, проте нікого біля себе не помітив. Аж раптом почув голос:

— Це я, Зігфрід, ваш друг! Не бійтеся королеви. А тепер дайте мені ваш щит і спис. Я змагатимусь, а ви наслідуйте мої рухи. Якщо повторюватимете все, як треба, то змагання виграємо.

До Гунтера знову повернулася мужність.

Брюнгільда кинула спис перша. Він ударився об Зігфрідів щит. Іскри від удару злетіли аж до неба. Спис пробив Зігфрідів щит і дістав до кольчуги. Тут же спалахнув вогонь — від зіткнення списа з кольчугою. Спис пробив кольчугу і дістав до плаща-неви-димки. Кров заструменіла у Зігфріда з рота, і він упав на коліна. А король Гунтер навіть не похитнувся.

Зігфрід поволі підвівся і підняв списа. А Гунтер тільки вдавав, що піднімає спис. Раптом Зігфрід повернув спис. Він подумав: "Вона жінка, і я не смію її поранити".

Зігфрід кинув спис тупим кінцем. Спис ударився об Брюнгільдин щит збоку і, відскочивши, зачепив панцир. Брюнгільда впала горілиць.

Прекрасна королева швидко схопилася на ноги і вигукнула:

— Дякую, королю Гунтере! Цей кидок достойний рицаря! Вона подумала, що це справа рук Гунтера. Насправді це зробив

Зігфрід, але Брюнгільда не впізнала його руки.

Далі кидали камінь. Королева, розлючена, пожбурила камінь із страшною силою і сама стрибнула вслід за ним. Камінь пролетів дванадцять сажнів, а королева стрибнула ще далі.

Потім до каменя підійшов Гунтер. За ним стояв невидимий Зігфрід. Гунтер спробував підняти камінь, але подужав тільки поворухнути ним. Тоді Зігфрід підняв камінь і кинув його, а король Гунтер удав, ніби кидає. Камінь упав набагато далі, ніж у Брюнгільди. [39] Після цього Зігфрід вхопив Гунтера і плигнув з ним так, що камінь залишився позаду. А всім здалося, що це кинув і стрибнув Гунтер.

Отак Зігфрід урятував королю життя.

Побачивши, що програла, Брюнгільда сказала своєму почтові:

— Відтепер усі ви належите королю Гунтерові. Він переміг мене!

Рицарі поклали на землю зброю, підійшли до Гунтера і схилилися перед ним. Так вони висловили свою повагу переможцеві їхньої королеви. Гунтер, як того вимагає звичай, привітав кожного рицаря зокрема. І кожний з них уклонився йому.

Брюнгільда взяла Гунтера за руку і сказала:

— Тепер моя країна належить вам!

Гунтер прийняв це як належне. Гаген і Данкварт раділи.

Після цього Брюнгільда запросила гостей до зали. Зігфрід тим часом пішов на корабель і скинув плащ-невидимку. Повернувшись, він удав, ніби нічого не знає.

— Коли ж почнуться змагання, королю Гунтере? — спитав він.— Дуже хочеться побачити це видовище.

Брюнгільда здивувалася:

— Хіба ви не були на майдані, Зігфріде? За героя відповідав Гаген:

— Він був коло корабля й нічого не знає про перемогу короля Гунтера. Але ж цієї перемоги треба було сподіватися.

Брюнгільда почервоніла від люті, мов жар, а Зігфрід сказав:

— Який чудовий день! Яка гарна новина! Як тішить мене королева перемога! Тепер ви маєте їхати з нами на Рейн, вельмишановна королево, уже як дружина нашого короля!

Зігфрід сказав це задля Крімгільди. Проте Брюнгільда не змовчала:

— Не дуже поспішайте! Спершу я розповім все моєму родові і дружинникам.

Гінцям наказали мчати на конях по всій країні і скликати воїнів Брюнгільди в замок. Незабаром почали прибувати перші рицарі. Вони були в повному спорядженні. Гаген стурбувався. Свої думки він висловив так:

— Лишенько, що ж це ми так попускаємо! Коли збереться вся Ісландія, буде нам непереливки.

Та Зігфрід заспокоїв його:

— Я приведу сюди своє військо і відверну небезпеку. У мене є васали, про яких ви не знаєте.

— То вирушайте! Тільки не баріться!

— Не турбуйтеся, незабаром повернуся,— відповів Зігфрід.— А якщо Брюнгільда спитає, де я, скажіть, що послали мене у справах як свого васала. [42]

ЯК ЗІГФРІД ЇЗДИВ ПО СВОЇХ ВОЇНІВ

Тоді плащ-невидимку Зігфрід знов нап'яв,

пройшов на берег річки, де корабель стояв.

Син Зігмунда всю доблесть мав проявити знов:

сам супротивний вітер, веслуючи, боров.

Накинувши на себе плащ-невидимку, ніким не помічений, Зігфрід сів на корабель і на веслах вивів його в море. Ісландські рицарі бачили, як корабель плив проти вітру, хоч нікого на ньому не було. Це їх страшенно налякало.

Той острів, куди плив Зігфрід, знаходився на краю світу. Це була країна Нібелунгів. Щоб дістатися туди, треба пропливти миль сто, а може, й більше. Тільки в один бік дорога забрала цілий день та ще й ніч. Власне, там нема ні дня ні ночі, бо ніколи

не сходить ні сонце ні місяць, а все навкруги оповите туманом. Для чужинців ця країна завжди повита мороком. А тому, хто звідти родом, все видно, як десь-інде при сонячному світлі.

Ось у цьому краю і був захований Зігфрідів скарб.

Зігфрід ввів корабель у бухту. На узвишші стояв замок. Брама була замкнена. Зігфрід постукав у неї. Визирнув сторож. Це був велетень, більший за дуб. Він дуже розсердився, що його розбудили.

— Хто це грюкає у браму? — пробурчав він.

Щоб випробувати його вірність, Зігфрід відповів зміненим голосом:

— Я чужий ріицар. Відчини, а то виламаю браму.

Почувши таку погрозу, сторож ніби сказився. Він схопив здоровенну залізяку, відчинив браму й кинувся на Зігфріда. Вже від першого удару Зігфрідів панцир розсипався. Герой злякався за своє життя, але водночас його потішила сторожева ревність.

Почалася запекла боротьба. Врешті-решт Зігфрід здолав велетня і зв'язав його.

Гамір почули в замку. Хтось закашляв. То був карлик Альберіх. Незабаром він з'явився біля брами. Він був дужий і лютий. Карлик тримав у руках канчук із сімома золотими кульками. Ним він розбивав будь-який щит. Від його ударів Зігфрідів щит розламався. Життю власника скарбу знову загрожувала небезпека. [43]

Зігфрід не хотів убивати карлика. Свій меч він уклав у піхви. А тоді вхопив карлика за бороду й потяг у замок. Альберіхові було боляче, і він зарепетував:

— Змилуйся наді мною! Ти вирвеш у мене душу! Краще служити тобі, ніж так ганебно померти!

Зігфрід засміявся:

— Я й так твій володар. А карлик на те:

— Хто інший, крім Зігфріда, має таку силу! Я ваш слуга! Зігфрід звільнив Альберіха і велетня.

— Іди в замок і відбери тисячу найвідважніших Нібелунгів! — наказав він.

Карлик побіг виконувати доручення. В замку на ложах спали воїни. їхній сон тривав уже тисячу років — стільки років минуло відтоді, як Зігфрід убив братів Шільбунга й Нібелунга і забрав у них скарб.

Зігфрід чекав біля брами. Все навколо — суходіл і море — було оповите туманом. Герой згадував минуле. "Скільки часу спливло відтоді, як я був тут? Не пам'ятаю. А може, взагалі нічого не було? Може, все це лише привиділося мені?"

І він вирішив обійти острів — подивитися на знайомі місця.

За замком був ліс, у лісі — гора, а в горі — печера. Біля входу в неї земля була червона.

Зігфрід уголос пригадував минуле:

— Тут я вбив дракона і скупався в його крові. Це було дуже давно. Тумани тут стали густіші, ніж були колись.

Зігфрід заглибився в ліс. Там, на галявині, височіла скеля. Навколо неї земля була чорна. Зігфрід мовив:

— На цій скелі спала Брюнгільда, а навкруги все горіло. Скочивши на коня, я промчав до Брюнгільди через вогонь. Тоді ми були дітьми. Як багато часу минуло!

Чагарі стали такі густі, що Зігфрід мусив мечем прорубувати собі дорогу.Він усе далі заглиблювався в хащу. Аж ось надибав знайому хатину, а перед нею — ковадло. Довкола хатини зеленіла трава.

— Тут я жив у коваля, набирався сили,— мовив Зігфрід.— Він навчив мене розпалювати вогонь і гартувати сокири. Я був щасливий. Тепер тут пустка, нема нікого.

Далі туман і гущавина так зрослися, що меч Бальмунг відскакував од них.

Зігфрід хотів пройти далі, проте не міг зробити й ступні. Він повернув назад. Через три кроки Зігфрід уже не бачив ні скелі, ні хатини.

Перед замком його чекали воїни. Вони вдарили мечами об щити, [44] вітаючи свого володаря. Зігфрід подякував кожному. Він знав усіх в обличчя, знав, як усі вони живуть, які в них герби. Але їх було три тисячі. Зігфрід відібрав найхоробріших і влаштував для них бенкет. І хоч надворі був день, довелося запалити свічки, бо через чорний туман нічого не було видно.

Зігфрід звелів своїм витязям убратися в найдорожчий одяг, осідлати найпрудкіших коней і взяти з собою найгострішу зброю.

Як слід налаштувавшись, вони нарешті вирушили в Ісландію.

Брюнгільда та її придворні жінки стояли на оглядовому майданчику вежі замку й милувалися морем. Поруч були Гунтер, Гаген і Данкварт, а її рицарі розташувалися на подвір'ї. Аж тут Брюнгільда помітила кораблі з воїнами і кіньми. Вона спитала:

— Хто ці воїни? У них вітрила біліші від снігу.

— Це мої витязі. Я залишив їх поблизу, а тепер покликав, щоб супроводили нас,— відповів Гунтер.

— Рада їх бачити у себе,— сказала Брюнгільда.

На цей час багато її власних воїнів уже роз'їхалися по домівках.

Брюнгільда привітала Нібелунгів коло брами, а Зігфріда немов не помітила. Рицарі Ізенштайна юрмилися коло чужинців, з цікавістю їх розглядаючи. З вікон за ними спостерігали жінки.

— Настав час прощатися,— сказала Брюнгільда і заплакала. А потім: — Я хотіла б належно обдарувати своїх вірних людей. От тільки зараз нема мого камергера.

Вона хотіла, щоб Зігфрід став її камергером. Та Данкварт вихопився вперед:

— Дозвольте мені цим поклопотатися, королево! Дайте ключі від ваших багатств. Не турбуйтесь, на мене можна покластися, і обдаровувати я вмію.

Брюнгільда віддала йому ключі, і Данкварт узявся до роботи. Він роздав усе Брюнгільдине добро. Висипав на підлогу золото, ніби це був горох. Дісталося всім. Найбідніші стали багатими. Хто просив коня, одержав цілу стайню з кіньми. Так було й з іншими речами.

Побачивши, що її добро тане, мов сніг навесні, Брюнгільда дуже засмутилася.

— Королю,— мовила вона до Гунтера,— забороніть цьому дурневі роздавати моє добро! Адже це моя спадщина! А Данкварт поводиться так, ніби я вже померла.

Замість Гунтера відповів Гаген:

— Не вболівайте, королево! Навіщо вам ця абищиця? У короля Гунтера стільки добра, що про цей мотлох ви й не згадаєте. Насправді ж і Гаген, і Данкварт думали:

"Своїм багатством Брюнгільда і в Бургундії буде сильна. Ми повинні розпустити його, а то нам загрожуватиме біда!" [45]

Тому Данкварт не шкодував нічого. З вікон викидав усе, сипав навіть самоцвітами.

Брюнгільда не могла витримати цього й, не тямлячи себе від люті, вона закричала:

— Гадаєте, що я не маю честі? Як же я приїду на Рейн без подарунків? Там скажуть, що король Гунтер привіз у Бургундію жебрачку!

Щоб заспокоїти Брюнгільду, Гунтер наказав Данквартові, щоб той більше не роздавав її майна. Дуже багато Брюнгільдиних речей попало в чужі руки, але залишилося ще двадцять скринь грошей і хутра.

Брюнгільда трохи заспокоїлась, але тепер її турбувало інше. Вона сказала, звертаючись до Гунтера:

— Що буде з Ісландією, коли я поїду з вами? Кому вона належатиме?

— Як і раніше, вона буде ваша,— відповів Гунтер.

Перед від'їздом у Бургундію Брюнгільда призначила управителем Ісландії материного брата, щоб той поки керував за неї.

Та більше ніколи не судилось їй побачити батьківщину.

Королівна відібрала дві тисячі рицарів, щоб ті супроводжували її, вісімдесят шість камеристок і сотню найкращих дівчат. Тисяча Нібелунгів пішла з Зігфрідом.

Всі посідали на кораблі і попливли у відкрите море. Під час плавби всі веселилися. Танцювали, співали під музику, пили чудове вино.

ЯК ЗІГФРІД ПОЇХАВ У ВОРМС ГІНЦЕМ

Минули вже тих мандрів цілих дев'ять день,

коли озвався Гаген: "Послухайте лишень!

У Вормс на Рейні звістку послати ми забули,

а мали вже гінці примчать, щоб там про нас почули".

В дорозі були вже дев'ять днів. На десятий Гаген нагадав Гунтерові:

— За розвагами ми забули, що треба послати у Вормс гінців, їм би вже належало бути там. Адже у Вормсі турбуються. [46]

— Правду кажете,— відповів Гунтер.— Краще було б вам самому поїхати туди. Хто докладніше за вас розповість про наші пригоди?

Але Гаген ухилився він цього доручення.

— Я поганий промовець,— сказав він.— Дозвольте мені залишитись на кораблі, слугувати жінкам, охороняти їхній спокій. На цьому я трохи знаюся, а для гінця не підійду. Попросіть про це Зігфріда.

Гунтер звернувся до Зігфріда, щоб той поїхав у Вормс гінцем, але юнак почав відмовлятися.

— Я досить довго був вам за васала, щоб допомогти збороти Брюнгільду,— сказав він.— А тепер, з вашої ласки, я посяду місце, належне моєму санові.

Але Гунтер став благати його зробити це задля Крімгільди, і Зігфрід погодився.

— Задля Крімгільди я зроблю все! — мовив він.

— Коли приїдете у Вормс, скажіть моїй матері, королеві Уті, що ми вийшли переможцями з усіх небезпечних пригод,— знову озвався Гунтер.— Треба, щоб про це знали і брати. І друзі хай довідаються, як я здолав Брюнгільду, як тричі переміг її: у киданні каменя, в стрибках в довжину, до того ще й зі списом! Дуже прошу вас докладно розповісти про все сестрі Крімгільді. Було б добре, якби її придворні, а також челядь довідалися про те, що я переміг Брюнгільду, примхливу красуню, і здійснив своє вимріяне бажання. Нехай би про це стало відомо в далеких країнах! Це зміцнило б славу Бургундії. Ось моє найголовніше доручення.

— Виконаю все, як належить! Задля Крімгільди,— відповів Зігфрід зі щирою поштивістю.

— Далі,— провадив король,— скажіть Ортвінові з Меца, щоб приготував нам пишне свято перемоги, а також весільне свято. На березі Рейну хай поставить помости, розкине шатра, обгородить майдан для змагань. Він повинен приготувати в місті якнайбільше помешкань, бо це свято має затьмарити моє свято перемоги над саксами. Залу треба вистелити килимами, а на стіни повісити нові завіси. Перекажіть Ортвінові, щоб він не скупився і не боявся витрат. Я не буду його ганити. А Крімгільді скажіть, що я дуже прошу влаштувати особливо приязну зустріч Брюнгільді, щоб, бува, чимось не зачепити її гордість. Вона ж бо страшенно неприступна. Вельмишановний Зігфріде, нічого не забудьте, бо все це надзвичайно важливе!

Вони попрощалися. Як того вимагав звичай, Зігфрід попрощався з Гунтером, потім з Брюнгільдою і з її придворними. І ось він разом з двадцятьма чотирма Нібелунгами помчав угору понад Рейном у Вормс. Жагуче бажання побачити Крімгільду підганяло його. Він стискував острогами свого коня і ні вдень ні вночі не покидав сідла. [47]

Коли Зігфрід із своїми рицарями, оповитий хмарою куряви, примчав до міського муру, в замку зчинився переполох. Усіх налякало те, що Зігфрід повернувся без короля. Мов вітер, поширилася чутка, що Гунтер та два його супутники загинули жахливою смертю в Ісландії.

Гізельгер і Гернот кинулися назустріч Зігфрідові.

— Що трапилося з нашим братом Гунтером? — ще здалеку закричав Гернот.— Нічого не приховуйте, Зігфріде! Скажіть правду, хоч би яка гірка вона була! Чи правда, що жорстока ісландка згубила його?

— Він посилає всім щирі вітання! — крикнув у відповідь Зігфрід і засміявся.— Він їде з красунею Брюнгільдою вгору по Рейну і є найщасливішим рицарем у християнському світі!

— То він справді приборкав цю жахливу жінку? — не йняв віри Гізельгер.

— Це йому вдалося,— відповів Зігфрід.— Тепер потурбуйтеся, щоб про це довідалась уся Бургундія!

Втрьох вони помчали до міської брами. Там уже чекали Утині й Крімгільдині довірені, щоб одразу запросити Зігфріда до замку. Коли він прийшов, то побачив, що обидві вони дуже стурбовані, незважаючи на те, що Гернот і Гізельгер

переказали їм радісну звістку про Гунтерову перемогу. У королеви і королівни були червоні, заплакані очі.

Зігфрід заспокоїв їх, розповівши все, як було.

— Я приніс вам найкращу звістку, яку тільки можуть почути мати і сестра,— сказав він під кінець.— Ваш брат домігся того, чого бажав, а тепер здоровий повертається додому.

Переконавшись, що все гаразд, Крімгільда і Ута витерли сльози, але це вже були сльози радості. Ута запросила Зігфріда сісти на її ложе, а Крімгільда сказала:

— Як віддячити вам за щасливу звістку? Хіба я можу обдарувати королевича, ніби якогось гінця? Мені не випадає підносити вам подарунок!

Почувши таке, Зігфрід засміявся і мовив:

— Коли б у мене було навіть тридцять країн, Крімгільдо, то й тоді звичайний мідяк із ваших рук був би невимовною втіхою. Ущасливте мене!

Після цих слів Крімгільда послала свого камергера по дарунки. Той приніс двадцять чотири золоті браслети, і кожний з них не був схожий на інший. Всі вони були оздоблені самоцвітами. Браслети викликали б захоплення навіть у найбагатшого багача, проте Крімгільда подарувала їх Зігфрідові з такою легкістю, ніби це була якась дрібничка, що нею граються діти.

А Зігфрід знов показав себе найшляхетнішим рицарем. Він тут [48] же віддав коштовні браслети Крімгільдиним та Утиним дівчатам. Всі вони почали сміятись від радості. Крімгільда й собі

засміялася, бо здогадалась, що Зігфрід хотів би, аби вона поцілувала його за втішну звістку. Вона це зробила б залюбки, та не наважувалася. Але Зігфрід не насмілився попросити її про це.

— Дозвольте мені тепер піти,— сказав він.— Маю нагальні справи. Треба декого сповістити про важливі речі!

Ута і Крімгільда не заперечували, і Зігфрід помчав до Ортвіна. Він передав йому Гунтерове доручення, розповів про всі веління короля.

Вормс готувався до великого свята.

ЯК ЗУСТРІЛИ БРЮНГІЛЬДУ У ВОРМСІ

Хто вийшов подивитись, той бачив короля:

з численними гостями він підпливав здаля,

а навстріч їм на конях їхали жінки,

вони гостей заморських вітали залюбки.

Святкова процесія, що рухалася до Рейну зустрічати короля Гунтера та його наречену Брюнгільду, була напрочуд пишна і багатолюдна. Попереду їхали верхи жінки у шовковому вбранні, вигаптуваному смарагдами. Зігфрідові випала честь вести за повід Крімгільдиного коня — від замку до берега, після того, як це високе доручення виконав підкорювач поган маркграф Геро, провівши коня через двір до замкової брами. Ортвін супроводив королеву Уту, а вісімдесят шість придворних жінок у блакитних, мов морська вода, чепцях і сто п'ятдесят дівчат з блискучими стрічками в розпущених білявих косах обступили королеву і

королівну. Прирейнські луки роїлися радісними людьми у барвистому вбранні, рицарями та озброєними вершниками, які посходилися звідусіль, щоб побачити королеву з далекої Ісландії і скласти шану королю Гунтерові за те, що він переміг її, таку сильну й горду, і привіз у Вормс.

Кожний хотів зблизька побачити дивовижну жінку, тому тіснява була така, що тріщали щити й ламалися ратища. [49]

Кораблі під сніжно-білими вітрилами нарешті причалили, і пором, прикрашений пурпуровою тканиною, перевіз жінок та чоловіків на берег. Король Гунтер вів Брюнгільду під руку. Пишність її шовкового вбрання і блиск намиста немов змагалися між собою, а її волосся було осяйніше за золото.

Крімгільда пішла назустріч своїй прегарній зовиці. Вона робила так, як це заведено і як їй веліло серце.

Жінки обнялися і якнайщиріше поцілувалися. Це також відповідало звичаєві, і кожен із цього радів.

— Ласкаво просимо до Вормса, високородна королево! — сказала Крімгільда.— Ви бажана в країні бургундів, бажана мені, бажана моїй матері і всім моїм друзям, всьому нашому родові!

Жінки обнялися знову. Брюнгільду обняла також королева Ута, а Крімгільда поцілувала її в уста. Тоді й Ута поцілувала Брюнгільду.

Крімгільдині дівчата привітали дівчат Брюнгільди й поцілували їх. Потім вельможі короля Гунтера поцілували дівчат королеви Брюнгільди, а бургундські й ісландські рицарі обнялися одні з одними й повели дружні розмови і, як знавці

жінок, порівнювали своїх володарок, яких тепер роздивлялися зблизька. Кожен міг переконатися, що жодній з них не треба позичати краси. І якщо ісландські витязі вихваляли чудову Брюнгільдину поставу, то бургунди — привабливість Крімгільди та її дівочу чарівність.

У замку вирувала радість, але там не могли вміститися всі, хто хотів побувати на святі, тож на рейнських луках напнули шовкові намети, спорудили помости, огородили майдан для змагань. Та ось засурмили сурми. Примчали на конях гінці. Почали змагатися рицарі в бойовому обладунку. Знялася така курява, ніби над усією навколишньою місцевістю промчала буря. Від ударів мечів летіли іскри. Святковий шарварок був такий п'янкий, що навіть за аренами почали змагатися рицарі. Всі повитягали з піхов мечі, і почалися герці. Люди нетямились од скреготу металу і сміливості. Поміж усіх вирізнявся Зігфрід з своїми Нібелунгами. Його рицарі перемагали кожного супротивника.

Врешті-решт зчинилася така колотнеча, що Гаген почав мирити.

— Шляхетні воїни, припиніть боротьбу! — гукав він.— Невже вам не шкода жіночого одягу? Зняли таку пилюку, що забрудните його!

Гернот радив:

— Дайте перепочинок коням, хоробрі рицарі! Вони дуже потомилися. Та й ви відпочиньте, а тим часом побенкетуйте. В наметах Є наїдки, напої. А коли настане вечір, візьмемо смолоскипи й проведемо Крімгільду і Брюнгільду в замок!

Змагання припинилися, і всі почали бенкетувати. їли печеню, [50] пили вино, танцювали, слухали балади; мандрівні люди показували різні штуки. Післяобідній час минув швидко. Потім веселощі перенеслися в замок. Там стояли столи, які аж угиналися від страв. А в наметах то була тільки перекуска. Жінки пішли до своїх покоїв, щоб переодягтися, та й чоловіки мали можливість змінити одяг, забруднений і пошарпаний під час герцю.

А Гунтер пішов до Брюнгільди і надів їй на голову корону королеви Бургундії.

Бенкет був надиво пишний. Величезні столи були застелені обрусами, гаптованими золотом, і прикрашені квітами. На стінах висіли вінки живих квітів. Гостям принесли в золотих чашах воду й рушники, щоб кожен міг помити руки. Володар Бургундії пильно оглянув стіл, за яким мала сидіти Брюнгільда. Чи всього досить? На столі нічого не бракувало.

Взявши Брюнгільду за руку, Гунтер рушив до столу.

Зігфрід відкликав короля вбік і сказав:

— Пам'ятаєте свою клятву, королю? Ви обіцяли віддати за мене вашу сестру, коли Брюнгільда прибуде у Вормс. Чого ж ви зволікаєте? Чи, може, хочете зламати слово?

Гунтер відповів:

— Ваше нагадування слушне. Свою обіцянку виконаю.

Король послав камергера покликати Крімгільду. Красуня прийшла з великим почтом. Вона, мабуть, гадала, що має провести Брюнгільду до столу.

їй назустріч вийшов юний король Гізельгер і мовив:

— Відпустіть своїх жінок і дівчат, люба сестро! Справа, задля якої король звелів вам прийти сюди, стосується тільки вас.

— Тільки мене? — здивовано перепитала Крімгільда. Проте почет свій відпустила. Це помітила Брюнгільда. Вона підійшла до столу і сіла сама. На голові в неї сяяла корона Бургундії. А король Гунтер стояв посеред зали в оточенні рицарів з багатьох князівств країни.

Крімгільда підійшла до короля.

— Люба сестро,— сказав Гунтер,— я дав клятву, яка стосується вас, і тепер мені нагадали, щоб я виконав її. Отже, прошу прийняти того нареченого, якого я вам вибрав.

— Не треба мене просити, любий брате,— відповіла Крімгільда, як того вимагає звичай.— Ваше право — веліти, мій обов'язок — підкорятися. Кого ви обрали мені нареченим, за того й піду я заміж.

А тим часом вона шукала очима Зігфріда. Той помітив це, вийшов із гурту рицарів і низько вклонився Крімгільді.

Крімгільду спитали, чи хоче вона, щоб її чоловіком став Зігфрід, і вона відповіла згодою. Від хвилювання у неї тремтів голос.

Потім молодий король нідерландський урочисто обіцяв узяти [51] Крімгільду собі за дружину. Найшляхетніші бургунди і гості стали свідками цієї події. Тоді Зігфрід і Крімгільда обнялися й поцілувалися при всіх гостях, як того вимагав

весільний звичай. Нібелунги оточили своїх володарів і провели їх до столу.

Зігфрід і Крімгільда сіли навпроти короля Гунтера і його дружини Брюнгільди.

— Чому ви плачете, моя люба? Чом не радієте? Тепер вам належить уся Бургундія з її рицарями і замками.

Брюнгільда відповіла:

— Коли жінка вінчається з чоловіком, недостойним її стану, то хіба це не причина для сліз?

Король не зрозумів, про що йдеться, і спитав:

— Про кого ви говорите? А Брюнгільда:

— Про Крімгільду. Вона королівна, а виходить заміж за підлеглого. Адже Зігфрід — ваш васал. Такий шлюб — ганьба для Крім-гільди. Тому й плачу.

Гунтер на це відповів:

— Не плачте! Крімгільдине весілля дуже почесне. Я поясню вам потім.

Та Брюнгільда не відступалася:

— Мені шкода Крімгільдиної краси і шляхетного роду. Я пішла б звідси, якби тільки знала куди. Не житиму з вами, поки не довідаюся про Зігфрідове походження!

Гунтер відповів:

— Він королів син, а походить з Нідерландів. Його батько володіє замками і землями, і їх не менше, ніж у мене. Зігфрід — високого роду, він достойний моєї сестри.

Брюнгільда заплакала ще дужче. Тоді Гунтер подав знак починати бенкет.

Свято тривало багато годин. Після того танцювали і грали. За весь час Брюнгільда не промовила жодного слова. Але король Гунтер не вмовкав ні на хвилину. Він кохав її. А потім, вибравши зручну хвилину, Гунтер підвівся з-за столу.

Пари, які одружувалися, пішли у свої покої. Як того вимагав звичай, Крімгільда і Брюнгільда на сходах іще раз обнялися й поцілувалися. Потім кожна в супроводі зброєносців і рицарів пішла у свою спочивальню.

Зігфрід і Крімгільда так полюбилися, що стали мовби єдиною істотою.

А в Гунтера все було не так. Коли він спробував обійняти Брюн-гільду, вона відштовхнула його і зажадала, щоб він звірив їй Зігфрі-дову таємницю. Але Гунтер не схотів розказувати, а спробував іще раз обійняти Брюнгільду. Це вкрай її розгнівало. Вона зв'язала [52] короля поясом, яким завжди була підперезана, і повісила на цвях, забитий у стіні, а сама, роздягнувшись, лягла на ложе. Гунтер почав благати:

— Розв'яжіть мене, Брюнгільдо. Я ніколи не чіпатиму вас! Присягаюся рицарською честю!

Брюнгільда засміялась, але не звільнила короля. Так висів він цілу ніч, а Брюнгільда тим часом міцно спала.

Коли вранці вона прокинулася, Гунтер знову почав благати:

— Розв'яжіть мене! Я ніколи й не доторкнуся до вас. Обіцяю вам урочисто! Якщо слуги застануть мене в такому вигляді, то й вам це не минеться.

Брюнгільда знов засміялась і сказала:

— Нехай приходять!

Та Гунтер не відступався:

— З вас будуть сміятися, що маєте такого чоловіка. Тоді Брюнгільда сказала:

— Ваша правда.

Король утретє урочисто обіцяв не чіпати її. Тільки після цього Брюнгільда розв'язала Гунтера, і він ліг на край ложа.

Аж ось і слуги ввійшли в спочивальню, щоб, як це було заведено, одягти королівську пару. Вони побачили, що Гунтер лежить біля дружини, і рознесли поголос:

— Буде у короля спадкоємець!

Над Бургундією задзвонили дзвони. Незабаром обидві пари пішли до собору. Священик освятив їхні шлюби. Потім усі четверо, усміхнені й веселі, показалися народові.

В цей день відбулося посвячення в рицарі. Шістсот зброєносців одержали з рук короля Гунтера мечі й дали урочисту присягу, що будуть достойними членами шляхетного рицарства. Всі вважали їх щасливими, бо вони одержали мечі від короля Бургундії, уславленого коронованого рицаря, переможця жорстокої королеви Ісландії.

Всі раділи й веселилися, а Гунтер ходив сумний. Це помітив Зігфрід. Він здогадувався, в чому причина Гунтерового смутку.

— Як вам ведеться, королю Гунтере? — спитав він.— Чи кохає вас Брюнгільда?

Гунтер зітхнув і розповів Зігфрідові про свою невдачу, попросивши нікому про це не казати.

— Те, що сталося з вами, зачіпає і мою честь,— мовив Зігфрід.— Я ж ваш родич. Коли буде на те ваша згода, я приборкаю горду королеву.

Гунтер ураз повеселішав. А Зігфрід вів далі:

— Я зроблю це заради Крімгільди.

Він пояснив, що скористається для цього своїм плащем-невидимкою. [53]

Гунтер дозволив йому покарати Брюнгільду: побити, навіть збавити віку.

Після розмови з Зігфрідом Гунтер повернувся на свято. Здавалося, воно ніколи не скінчиться. Всі веселилися, сміялись, галасували. На змаганнях рицарі перевершували один одного. Вони так захоплювалися, що їх доводилося розбороняти.

На свято прибули аж два єпископи. Вони повели королев до столу.

Бенкет був надзвичайно пишний і веселий. Час минав швидко, тільки Гунтерові здавалося, що бенкет триває багато років. Розваги його не цікавили, він думав тільки про красуню Брюнгільду.

Нарешті бенкет скінчився, і королівські пари пішли у свої покої. Крімгільда сіла на ліжко, взяла Зігфрідові руки в свої і почала гратися його пальцями. Служниця ще була в спочивальні.

Раптом Зігфрід ніби крізь землю провалився.

Красуня здивовано вигукнула:

— Де подівся мій чоловік? Хто роз'єднав наші руки? — А потім тихіше додала: — Хто це зробив?

Нічого більше вона не питала.

Тим часом Брюнгільда і Гунтер з урочистим виглядом, як того вимагав звичай, вдруге пройшли через весь замок у свою спочивальню. Камергер і придворні жінки із свічками супроводжували їх. Всі рицарі й зброєносці не зводили очей з Брюнгільди. Як вони заздрили Гунтерові! Сто найшляхетніших молодиків, які в цей день пройшли посвячення в рицарі, стояли шерегами в коридорах і на сходах.

Тільки-но король з Брюнгільдою зайшли до спочивальні, раптовий подув вітру погасив свічки. Всі здивувалися, бо вікна були завішені.

Гунтер звелів почтові іти, замкнув двері, а сам сховався за завісою.

Тим часом Зігфрід, який уже чекав у спочивальні, невидимий у своєму плащі, ліг біля Брюнгільди, скрутив їй руки, і почалася боротьба. Нарешті королева стала благати:

— Годі, Гунтере! Ви мене замордуєте! Здаюся! І вона замовкла.

Зігфрід підійшов до Гунтера, взяв його за плече. Король відчув, що рука у Зігфріда в крові.

— Ця чортиця так стиснула мене, що аж кров бризнула з-під нігтів,— прошепотів Зігфрід.— Без плаща-невидимки я ніколи не приборкав би її, бо вона сильна, як дванадцятеро чоловіків. Я зробив це задля Крімгільди. А тепер ідіть і лягайте біля своєї дружини.

Гунтер вийшов із-за завіси і ліг біля Брюнгільди. Вона не ворушилася. [55]

А Зігфрід пішов до Крімгільди. Та спитала, де він був. Зігфрід не сказав їй нічого, поки вони були в Бургундії. Проте згодом звірив таємницю. У нього були також Брюнгільдині пояс, який вона зняла із себе, щоб ним зв'язати його, як Гунтера, і золота каблучка. Узяв він їх просто так, для забави.

Він подарував Крімгільді і пояс, і каблучку, це призвело до жахливих подій.

Весільні свята тривали два тижні. Володарі Бургундії були безмежно щасливі. Вони не скупилися на витрати. Зігфрід теж роздарував усе майно, що привіз з собою на Рейн. Його

Нібелунги пороздавали весь свій одяг, сідла і коней. Вони поводилися як добрі рицарі.

Свято було блискуче і всім принесло щиру втіху.

ЯК ЗІГФРІД РАЗОМ ІЗ СВОЄЮ ДРУЖИНОЮ ПОВЕРНУЛИСЯ НА БАТЬКІВЩИНУ

Як гості всі роз'їхалися до своїх родин,

до війська обізвався тоді Зігмундів син:

"Лаштуймося! У рідний край пора вертати нам".

Зраділа і жона його тим мужевим словам.

Усі гості вже поїхали додому.Зігфрід теж думав про повернення у Ксантен. Він мовив до своїх тисяча одинадцяти воїнів:

— Настав час і нам лаштуватися в дорогу. Треба якнайшвидше повертатись додому!

Крімгільда зраділа, почувши такі слова, та коли довідалася, що Зігфрід хоче вирушати негайно, стала заперечувати:

— Мій любий, не раджу так поспішати. Брати ще повинні виділити мені мою частку!

Це не сподобалося Зігфрідові, і він роздратовано сказав:

— Хіба без цього не можна обійтися? Вам належить уся моя країна, а вона багата. Ми повинні негайно виїхати звідси!

Проте Крімгільда не бажала відмовлятися від своєї частки спадщини. [56]

Гунтер, Гернот і Гізельгер прийшли до Зігфріда поговорити про виділення Крімгільді її частки.

— Шляхетний брате і свояче,— сказали вони,— вислухай нашу рицарську думку. Ми хочемо бути пов'язані з вами вірністю до самої смерті і ніколи не посміємо відмовлятися від своїх обов'язків.

Зігфрідові було приємно чути такі слова, і він щиро подякував бургундським королям.

— Ми поділимося з вами всім,— вів далі юний Гізельгер,— землею, замками, людьми і всім іншим, що у нас є, а також владою і перевагами.

Зігфрід відповів:

— Ви справді великодушні! Ваша шляхетність схвилювала мене! Дай боже, щоб ваша країна і народ завжди розквітали. Моїй любій дружині не потрібна її частка. Могутність короля Нідерландів нічим не можна збільшити. Що ж до мене, то я завжди до ваших послуг, дайте мені тільки знати, коли я буду вам потрібен.

Однак Крімгільда не погодилася з ним.

— Ви легковажите, відмовляючись від мого посагу, коханий муже! Я з цим не згодна і зі своєю спадщиною вчиню інакше. Від землі відмовляюся, але від почту — ні. На виділенні мені частки наполягатиму.

— То візьміть із собою кого б ви хотіли,— сказав Гунтер.— Тут є такі, які охоче підуть з вами. Вибирайте з наших трьох тисяч. Вони до ваших послуг!

Тоді Крімгільда запропонувала Гагенові з Троньє і Ортвінові з Меца поїхати з нею і бути її васалами. Гаген розгнівався й закричав:

— Король Гунтер не має права дарувати нас! Візьміть у Ксантен своїх людей, а ми залишимось вірні нашим володарям на Рейні! Ми були їхніми васалами і залишимося ними завжди. Такими ви повинні знати нас, Крімгільдо!

Крімгільда не стала більше просити ні Гагена, ні когось іншого. Вона скликала свій двірський почет. До нього належало тридцять дві дівчини і п'ятсот чоловіків. Маркграф Екеварт приєднався до Зігфріда. Потім усі попрощалися, зі слізьми й поцілунками, як того вимагав звичай.

Гунтер вислав уперед гінців, аби вони потурбувалися про постій, якщо ті, хто їде, захочуть переночувати. Гінців послали й до Ксанте-на — повідомити про приїзд Зігфріда та Крімгільди.

Довідавшись про це, Зігмунд і Зіглінда заплакали з радощів. За таку звістку вони щиро обдарували гінців блискучим шовком та золотом. Король Зігмунд сказав:

— Мій син повертається додому живий! Тож нехай посяде мій трон. І серце моє сповниться втіхою. [57]

У Ксантені почали готуватися до великого свята. Коли його відзначали, то витратам дивувалися навіть звиклі до розкошів рицарі з Вормса. Такого дорогого одягу, прикрас і зброї вони не бачили й при бургундському дворі. Служниці носили тут одяг з

заморських тканин. Він був густо гаптований перлами, а кожна перлина вставлена в золоту оправу. Шви були зроблені золотими нитками.

П'ятсот рицарів раділи, що разом із Крімгільдою перебралися на такий багатий королівський двір.

Усім було радісно, і Зігмунд передав корону Зігфрідові. При цьому був надвірний радник.

Зігфрід королював десять років на славу рицарства. Він дотримувався права й захищав знедолених. Народ любив свого володаря, а грабіжники боялися його. Одного з цих років померла Зігфрідова мати Зіглінда, і королевою стала Крімгільда. Зігфрід об'єднав Нідерланди з Країною Нібелунгів. Багатство примножилось. А щастя його було безмежним.

Король Гунтер та його брати Гернот і Гізельгер правили у Вормсі теж справедливо, як належить шляхетним рицарям.

ЯК КОРОЛЬ ГУНТЕР ЗАПРОСИВ ЗІГФРІДА В БУРГУНДІЮ НА СВЯТО

А Гунтера жона весь час гадала про одне:

"Чого це та Крімгільда так круто кирпу гне?

Якщо слуга в нас Зігфрід, Крімгільдин чоловік,

то чом він нам не служить? Чому служить відвик?"

Усі ці десять років Брюнгільда думала про Зігфрідову таємницю. В неї виникало багато питань, на які вона не

знаходила відповіді. "Чому Крімгільда так пишалася на весіллі? Зігфрід — васал, а чому ж він ніколи не приїздить до нас? Чому його за це не карають? Чому він не платить нам данини? Чому ніколи не постачає нам воїнів?"

Ці питання не давали їй спокою, і вона хотіла з'ясувати їх будь-що. [58]

Цілих десять років Брюнгільда сушила собі голову, але потім терпець їй урвався, і вона почала діяти.

— Мені хотілося б побачитись з Крімгільдою,— сказала вона чоловікові.

Та Гунтер був проти приїзду Зігфріда. Тому відповів дружині так:

— Як я запрошу сестру? Вона живе дуже далеко. Але Брюнгільда не вгавала:

— Васалові можна просто наказати! Якщо ви захочете, то моє прохання буде задоволене. Аби ви тільки знали, як я скучила за Крімгільдою! Лиш про неї й думаю. Як нам було радісно на весіллі! їй трапився чудовий чоловік!

Брюнгільда знову й знову нагадувала Гунтерові про своє бажання, і король нарешті послав маркграфа Геро з тридцятьма рицарями у Ксантен навідати Зігфріда й Крімгільду. Посланцям наказано шанобливо привітати короля й королеву і запросити у Вормс на свято, яке відбудеться ще до сонцестояння.

Тридцять рицарів понад три тижні були в дорозі, нарешті приїхали у Ксантен, однак Зігфріда вдома не застали і змушені

були їхати далі — в Країну Нібелунгів,— а це далека дорога. Коли посланці з Бургундії прибули туди, то вони самі і їхні коні були виснажені до краю.

Крімгільда дуже зраділа, побачивши з вікна людей у бургундському одязі. Яка вона була щаслива, як калатало її серце!

— Я не вірю власним очам, погляньте ще ви! — попросила вона Зігфріда.— Чи справді ото Геро з вошами у нас на подвір'ї? Я прошу вас зустріти їх якнайлюб'язніше. Мабуть, прислав їх брат Гунтер. Сподіваюся, що вони привезли нам добрі новини!

— Ми їх гостинно зустрінемо,— мовив Зігфрід.

Зігфрід і Крімгільда зустріли посланців з великою шаною. Гостей почастували вином і запросили сісти. Проте маркграф, хоч і був дуже втомлений, подякував і сказав, що хотів би свою вістку викласти стоячи, як це належить перед королем. Привітання і запросини короля Гунтера він передав з належною гідністю.

— Бог відплатить вам за цю службу, шляхетний рицарю,— мовив Зігфрід у відповідь.— Ви привезли справді бажану звістку. Моя дружина, мабуть, теж такої думки. Нам радісно, що у вельмишановної Ути і наших любих воїнів усе гаразд і що їхня країна розкошує в мирі. Нам теж би хотілося побачитися з ними, однак дорога далека. Мені те байдуже, але для Крімгільди було б важко.

Вислухавши Зігфріда, Геро додав:

— Королева Брюнгільда також запрошує вас. Вона вже змарніла від туги за вами. їй так хочеться обійняти чарівну зовицю!

Почувши це, Крімгільда ще дужче зраділа і сказала чоловікові, що хоче поїхати. [59]

Посланців почастували, а потім повели відпочивати.

Вони пробули в Країні Нібелунгів десять днів. Тим часом Зігфрід радив раду зі своїми витязями. Він попросив поради також у свого батька Зігмунда, який саме перебував у Норвегії. Не залишилися осторонь і Нібелунги. Ось що вони сказали:

— Нас тисяча. Ми захистимо вас від можливого нападу. їдьте спокійно, якщо вважаєте за потрібне.

Зігмунд теж радив їхати. Він навіть виявив бажання супроводити Зігфріда і Крімгільду з сотнею добрих рицарів. Король радів, що побачить Вормс і побуде на бургундському святі.

Зігфрід сказав маркграфові Геро, що з вдячністю і покорою приймає запросини короля і прибуде в Бургундію ще до літнього сонцестояння, хоч туди шлях далекий — стелиться аж через тридцять країн.

У дорогу належно спорядилися. Зігфрід призначив маркграфа Екеварта провідником.

Щедро обдарований, маркграф Геро разом із своїми воїнами повернувся у Вормс. Кажуть, Крімгільда надарувала йому стільки всього, що це добро не можна було пова_нтажити на коней, і довелося шукати підводи. Коли рицарі показали свої

подарунки, на Рейні всі були вражені. Таких багатств у Вормсі ще не бачили.

Гаген сказав:

— Зігфрідові легко робити такі подарунки, маючи скарб Нібелунгів. Якби-то цей скарб та нам у Бургундію! Ми були б найсильні-ші у світі!

ЯК ЗІГФРІД РАЗОМ ІЗ КРІМГІЛЬДОЮ ПРИБУВ У ВОРМС НА СВЯТО

Облишимо недогоди, страждання,

біль утрат і про Крімгільду скажемо та про її дівчат,

що з Нібелунгів краю на Рейн верстали путь,-

багатшого походу ще не було, мабуть.

Крімгільда була надзвичайно щаслива, що знову відвідає Вормс. Вона звеліла своїм дівчатам накласти повні скрині добра — так, ніби збиралася вистелити шовком усю [60]

Бургундію, а річище Рейну викласти самоцвітами. Радів і Зігфрід, що знову побачиться з Гунтером та поважними людьми Бургундії, а королю Зігмундові було радісно, що щасливі його діти. Отже, в далеку дорогу всі вирушили у веселому настрої, і ніхто не передчував, що на них чигає страшна небезпека.

Тим часом король Гунтер готувався якнайдостойніше зустріти гостей.

Він запросив до себе дружину і запитав:

— Пригадуєте, люба, як свого часу вітала вас і називала бажаною Крімгільда? Мені хочеться, щоб і ви так само приязно зустріли мою сестру.

Брюнгільда відповіла:

— Я рада, що приїздить Крімгільда. Я зустріну її достойно!

— Гості прибувають завтра вранці,— сказав Гунтер.— Приготуйтеся, дуже вас прошу!

Ця зустріч була пишною, і хто пам'ятав першу зустріч, той вважав, що Брюнгільдині витрати були більші, ніж свого часу Крім-гільдині.

Обидві жінки обнялися й поцілувалися, мабуть, не менше тисячі разів. Зовні вони нітрохи не змінилися. Здавалося, ніби час зупинився, а минуле десятиліття було тільки миттю.

Король Зігмунд був безмежно щасливий. Він бачив, з якою приязню і шанобливістю зустріли його сина. Так могли любити лише найхоробрішого і найшляхетнішого рицаря. Звертаючись до Гунтера, Зігмунд сказав:

— Тільки бог може віддячити вашому родові, шляхетний королю, за те, що ви так гостинно зустріли нас. Я вже давно хотів сказати вам про це. Який я радий, що трапилася така нагода!

Король Гунтер відповів:

— Ви щасливі — то щасливий і я. А тепер можна б і свято почати. Ніколи не було ще кращого приводу.

І свято почалося. Ним керували Гаген і Ортвін. Вони продумали все до дрібниць і невтомно турбувалися про гостей. Ніщо не залишилося поза їхньою увагою. Столи вгиналися від наїдків та напоїв, помешкання були затишні, ігри та розваги — на будь-який смак. Кожне бажання вдовольнялося, кожне прохання виконувалося. По правді, жодне слово хвали не могло дорівнятися блискучим заслугам обох розпорядників. Як і завжди, Зігфрід сів до столу з усіма воїнами, а їх було тисяча сто. Вони сиділи навколо нього, мов кільце із блискучої сталі.

Брюнгільда подумала: "Його доля — бути васалом, а ввійшов як володар. Це дуже дивно!" Проте ці думки потонули у святкових радощах, тож і Брюнгільді було весело. Вона щиро зичила Зігфрі-дові щастя. До Крімгільди ставилася привітно. Обидві королеви [61] скрізь показувалися разом. Разом вони йшли до церкви і на змагання. У них був спільний почет.

Так тривало десять днів.

Та ось настав одинадцятий день.

ЯК КОРОЛЕВИ ПОСВАРИЛИСЯ

Якогось надвечір'я заполонивши двір,

лицарство розмаїте затіяло турнір,

і сходилися в герці на мить, і падав хтось...

На молодців поглянути жіноцтво теж зійшлось.

Одинадцятого дня, під час останнього турніру, вечірньої години, королеви сиділи разом і спостерігали за змаганням. Кожна думала про одного-єдиного героя. Герби всіх країн виблискували на бойових обладунках воїнів. Раптом Крімгільда промовила:

— Мій чоловік заслужив того, щоб бути володарем у всіх цих країнах.

Брюнгільда здивовано спитала:

— Як це ви собі уявляєте, моя люба? Для цього треба, щоб на світі жили тільки ви двоє, бо поки живий Гунтер, сказане вами — лише мрія!

— Та ви тільки гляньте на нього! — не відступалася Крімгільда.— Він стоїть серед витязів, немов величний місяць серед почту зірок! Як я ним пишаюся!

— Так, він сильний, показний, і його можна терпіти,— сказала Брюнгільда,— проте вашому братові Гунтерові він не рівня! Гунтер стоїть вище інших володарів, ви ж добре це знаєте!

На майдані тріщали списи.

Аж ось Крімгільда обізвалася знову:

— Я не без підстав з такою гордістю говорила про свого чоловіка! Він багато разів показав себе справжнім героєм. Можете повірити мені, Брюнгільдо, що Зігфрід не поступиться перед Гунтером!

Брюнгільді прикро було це чути, і вона сказала:

— Не ображайтеся, Крімгільдо, але про це мені говорили вони [62] обидва. В Ісландії, де я вперше в житті побачила їх обох і де Гунтер переміг мене в рицарському поєдинку й ощасливив своїми обіймами,— там ваш Зігфрід сам назвав себе васалом Гунтера. Він тримаї коня, коли Гунтер сідав на нього. А ще Гунтер посилав його з дорученням. Я бачила це на власні очі. Коли він сам визнав себе васалом, то і я маю право називати його так.

— Добре поміркуйте,— сердито відповіла Крімгільда.— Хіба мій брат міг би так принизити мене, віддавши за васала? Чи могло б статися таке лихо? Прошу вас, Брюнгільдо, в ім'я нашої дружби, більше цього не говорити!

— Але я не можу мовчати! — вигукнула Брюнгільда.— Не розумію, чому я мушу відмовлятися від свого. Адже Зігфрід не виконує обов'язків васала!

Крімгільда аж підскочила. Від гніву її обличчя спаленіло. Вона сказала:

— Ви повинні змиритися з тим, що не маєте ніяких прав ні на Зігфріда, ні на мене! За походженням мій чоловік шляхетніший, ніж брат! Тому він не платить вам данини і не несе службу. Ні, ви нам не володарка, а Зігфрід — не васал вам!

Від люті Брюнгільда стала червона, мов варений рак.

— Ви стали пихаті! — вигукнула вона.— Ми з'ясуємо, хто тут перший!

— І то негайно! — крикнула Крімгільда.— Сьогодні ввечері, коли йтимемо до церкви, всі люди побачать, що я — дружина вільного! В собор я йтиму попереду Гунтерової Дружини.

Брюнгільдо, не чіпайте мене! Зігфрідова дружина стоїть над усіма можновладцями!

На майдані вщух гомін, опав пил.

— Все з'ясується сьогодні ввечері, коли йтимемо до церкви, — сказала Брюнгільда.— Коли ви не хочете бути дружиною васала, то приходьте з окремим почтом. Тоді побачимо, хто королева!

— Гаразд, хай усе з'ясується! — відповіла Крімгільда. І королеви подалися у свої покої.

— Вставайте, дівчата! — гукнула Крімгільда.— Вдягніть найкращі вбрання і найрозкішніші оздоби. Сьогодні ввечері, коли йтимемо до вечірні, треба показати, хто ми такі.

Дівчатам й жінкам не треба було нагадувати вдруге, та й Крімгільда постаралася.

Виблискуючи пурпуром і сяючи золотом, у супроводі сорока трьох дівчат, вбраних у арабський шовк, і тисячі Нібелунгів, закутих у крицю, ішла Крімгільда до вечірньої відправи. Багатства тридцяти королівств були б абищицею в порівнянні з убранням однієї з дівчат. Люди чудувалися й говорили:

— Чому королеви нарізно ідуть до церкви? Може, посварилися? [63]

А інші, обережніші:

— Не говоріть так голосно! Хто знає, чим усе те скінчиться... Брюнгільда вже чекала Крімгільду коло собору. Вона теж сяяла

пурпуром і золотом. Крімгільда зустрілася з зовицею.

— Зупиніться! — сказала Брюнгільда.— Ще раз кажу: зупиніться! Васалова дружина має поступитися перед королевою!

— Вам би краще помовчати,— відповіла Крімгільда.— Коли не хочете по-доброму, то відкрию вашу ганьбу. Скажіть, як ви, васалова любка, стали королевою?

— Кого ви так обзиваєте? — не зрозуміла Брюнгільда.

— Вас,— відповіла Крімгільда.— Мій чоловік, а не мій брат, провів із вами ніч. Це був хитрий план, і ви спіймалися на гачок!

— Неправда! Я розповім про це королю! — вигукнула Брюнгільда.

— Розповідайте! — не менш голосно відповіла Крімгільда.— Розповідайте! Хай усі це знають! Ви хотіли зробити з мене кріпачку. Я довго мовчала. Та правди не сховати!

Брюнгільда заплакала. А Крімгільда ввійшла до церкви попереду королеви Бургундії. її ясні очі стали похмурими від ненависті.

Відправа почалася. Лунали дзвінкі голоси, але Гунтерова дружина не чула їх. Вона міркувала собі: коли Зігфрід справді таке сказав, то він має померти.

Не дочекавшись, поки священик закінчить відправу, Брюнгільда зі своїм почтом вийшла з собору. Вона стала чекати Крімгільду. Та вийшла в супроводі Нібелунгів.

— Ви дуже мене образили,— сказала Брюнгільда.— Та гадаєте, що я дозволю вам звести на себе наклеп? Давайте свої докази!

І Крімгільда почала:

— Впізнаєте цю обручку? Хіба не правда, що вона належала вам? Зігфрід зняв її у вас з пальця!

Брюнгільда знетямилась від гніву й закричала:

— Нарешті я знаю, хто вкрав у мене обручку! Я вже давно помітила, що її нема! Обручка лежала в скрині, і кожний злодій міг її вкрасти!

Тоді Крімгільда розстебнула своє вбрання:

— А це що? — спитала вона.— Впізнаєте цей пояс? Я ношу його на тілі, як і ви носили! І ніколи не скидали! Ніякий злодій не міг його у вас вкрасти! Мій Зігфрід зняв його з вас!

Брюнгільда, як стояла на сходах, так і впала опукою. Через якусь мить королева оговталась і сказала вісникам:

— Сповістіть короля про все! Його сестра твердить, що Зігфрід кохав мене перший!

Вісники помчали. Незабаром разом зі своїми придворними з'явився король. [64]

— Хто посмів вас образити, моя люба? — голосно спитав він, коли побачив, що Брюнгільда плаче.

Та відповіла:

— Ваша сестра назвала мене Зігфрідовою любкою. А Гунтер на це:

— Моя сестра не могла такого сказати! Брюнгільда провадила:

— Вона носить мою обручку та пояс. І твердить, що її чоловік кохав мене раніше за вас, і ніби доказом цього є моя обручка та пояс. Ви повинні зняти з мене цю ганьбу, а то я не житиму!

Гунтер зблід, мов мрець. Кусаючи губи, він сказав:

— Негайно пошліть по Зігфріда! Нехай він приїде і засвідчить, що правда все те, що тут говорила Крімгільда! Нехай підтвердить або заперечить!

Гінці помчали.

Коли Зігфрід приїхав і побачив, що жінки плачуть, він простодушно спитав: % — Чому це плачуть жінки? Що тут скоїлося?

— Мою дружину звинуватили, ніби ви перший кохали її,— відповів король Гунтер.— Про це щойно сказала ваша дружина Крімгільда!

А Зігфрід на те:

— Коли моя дружина каже таке, то я примушу її покаятися. Я можу запевнити вас перед усіма присутніми, що ніколи цього не говорив!

Вислухавши його, король Гунтер мовив:

— Ви повинні підтвердити це під присягою! Якщо ви ладні негайно заприсягтися, то я зніму з вас усі підозри.

Присутні утворили коло, як це було заведено при урочистій клятві, і Зігфрід став посередині. Він підніс руку для клятви. Проте не встиг він мовити й слова, як король крикнув:

— Ваша невинність мені добре відома, рицарю Зігфріде! Я звільняю вас від клятви! Ви не зробили того, в чому звинувачує вас моя сестра! Це злий наклеп з її боку!

Рицарі мовчки перезирнулися. Зігфрід відповів:

— Я дуже шкодую, що моя дружина образила Брюнгільду, і це їй не мине безкарно. Щоб жінки не розкидалися образливими словами, їх треба виховувати! Зробіть нагінку своїй дружині, а я своїй зроблю неодмінно! Мені справді соромно, що вона так грубо порушила звичаї!

Обидві королеви заплакали.

Тим часом смеркало, і всі пішли до покоїв. Нібелунги провели Крімгільду від собору й до самого замку. Дорогою вони вправлялися [66] у фехтуванні — рицарському ремеслі. Бургунди й собі хотіли взятися за зброю, та король Гунтер заборонив їм це робити.

Хоч було вже пізно, Гаген зайшов до Брюнгільди дещо розповісти. Вона негайно прийняла його.

— Зігфрід має пожати те, що посіяв,— мовив він.

За ним у Брюнгільдині покої ввійшли Гернот і Ортвін.

— Що ж тепер буде? — спитала Брюнгільда.

— Зігфрід повинен померти,— відповів Гаген.

Гернот і Ортвін кивнули на знак згоди, а Брюнгільда засміялась. Потім у її покої прийшов Гізельгер. Коли він довідався про намір, то жахнувся і сказав:

— Шляхетні рицарі, що ви надумали? Зігфрід не заслужив такої зненависті! Це жіноче базікання, не треба на нього зважати!

Однак Гаген був іншої думки:

— Для чого нам викохувати зозулю? Вона ж нас усіх потім викине з гнізда! Треба бути сліпим, щоб не бачити, який замах робиться на Бургундію! Зігфрід або ми — іншої ради нема!

Аж ось і Гунтер зайшов до Брюнгільди. Ще у дверях він сказав:

— Я не хочу Зігфрідової смерті! Він завжди допомагав нам. Хіба можна на нього гніватися? Я не хотів би, щоб йому було заподіяно шкоду!

Цієї ночі всі вельможні люди бургундського двору приходили у Брюнгільдині покої. Кожен пропонував своє. Ортвін сказав:

— Що ви весь час торочите про Зігфрідову силу! Я впораюся з ним сам, якщо тільки король дозволить!

Король Гунтер відповів:

— Ми маємо вигоду з його сили. Треба й далі використовувати її! Тепер він служитиме нам ще вірніше! Та коли Зігфрід щось пронюхає, то не помилує нікого з нас. Зважте, він безмежно сильний, і у нього все тіло вкрите рогом!

Дехто з вельмож мовчки залишив покої. А Гаген не відступався:

— Кожний чарівник має своє вразливе місце! Зігфрід теж не може бути невразливий! Якщо він має таку таємницю, то не міг не признатися про неї Крімгільді. Він-бо з тих, що залюбки виливають Душу.

Тоді хтось заперечив:

— Крімгільда не з тих. Вона мовчатиме. Гаген на те:

— Вона нашого роду і племені — скаже. Подумайте тільки, якої ганьби вам завдано!

Всі мовчали.

Порушив мовчанку Гунтер:

— Покладімося на Гагена і послухаймо його ради! Він завжди чинив тільки на користь Бургундії. [67]

ЯК ЗРАДИЛИ ЗІГФРІДА

А на четвертий ранок примчали тридцять два

до брами. І негайно сповіщення слова

сам Гунтер пребагатий почув од тих гінців.

Зі свари жон вельможних спахнув убивчий гнів.

Наступного ранку до замку під'їхали тридцять два рицарі з опущеними заборолами. Гербів на їхніх щитах не можна було розпізнати, так вони були вкриті пилюкою. Король Гунтер прийняв їх негайно. По Вормсу поширилася чутка, ніби королі Ліудегер і Ліудегаст збираються напасти на Бургундію. Вона дійшла й до Зігфріда, котрий, як завжди, вправлявся у верховій їзді на майдані. Він попросив Гунтера прийняти його і сказав:

— Чому ви негайно не послали по мене, королю? Чи не довіряєте більше? Це мені боляче. Я охоче допоможу вам. Я вже раз покарав Ліудегера і Ліудегаста. Дозвольте мені вдруге зробити те ж саме. Я провчу їх, щоб не ламали слова і не зазіхали на ваші володіння. Зруйную їхні замки і спустошу землі. Не залишу каменя на камені. Ніколи не зазеленіє там жодна травинка. Це я обіцяю урочисто!

— Як добре мати такого щирого друга! — сказав Гунтер і низько вклонився Зігфрідові. Потім він наказав готуватися до походу. Спорядили чималий обоз. Зігфрідові воїни застебнули ремінці на шоломах та лати на в'ючаках. Король Зігмунд хотів

іти в похід разом із сином, проте Зігфрід попросив його залишитися вдома.

— Якщо є бог, то незабаром ми повернемося,— сказав він,— а поки спокійно живіть у наших друзів!

Замайоріли корогви, знову заплакали дівчата й жінки, бо вони ж не знали, що все це підступна хитрість.

Гаген сказав, що хоче говорити з Крімгільдою. Зігфрід так покарав красуню, що вона не могла ходити. Коли Гаген прийшов, вона лежала у своїй спочивальні на ложі. Гаген усміхнувся нишком, побачивши Крімгільду в такому стані.

— Я завітав до вас попрощатися перед битвою,— мовив він, як того вимагав звичай.

Знадвору долинав гамір. Там готувалися до походу.

— Я горда і щаслива, що живу з чоловіком, який завжди ладен захищати мій рід,— почала Крімгільда.— Але разом з тим, любий [68] друже, я близько пов'язана і з вами. Тому хочу, щоб ви не залишали без уваги мого чоловіка. Це ж він велів мені спокутувати свою провину перед Брюнгільдою, що я образила її. За ту образу Зігфрід страшенно побив мене.

— Забудьмо про образу,— мовив Гаген.— Про неї вже ніхто не пам'ятає. А тепер, коли загрожує небезпека, всім нам треба бути вкупі. Я прийшов, щоб сказати вам про це і спитати, чи не треба від мене якоїсь послуги для вашого любого чоловіка. Я зроблю все сам і нікому не буду доручати!

Крімгільда відповіла:

— Я боюсь за Зігфрідове життя, друже Гагене. В бою роговий панцир захистить Зігфріда, якщо він не буде вихоплюватися вперед. Однак Зігфрід відчайдушний і дуже полюбляє пригоди, а тому необережний...

Гаген кивнув на знак згоди.

— Тоді він забуває про небезпеку,— докінчила Крімгільда. Гаген мовчав.

— Королево,— трохи згодом обізвався він,— коли в Зігфріда є уразливе місце, то скажіть, щоб я міг пильнувати його.

— Ми родичі,— мовила Крімгільда,— і це єднає нас одне з одним. Хто берегтиме нашу вірність, як не ми самі? Я довіряю вам Зігфрідове життя. Знайте: коли він купався у драконовій крові, на нього впав липовий листок і прилип між лопатками. В цьому місці його тіло не вкрилося рогом. Тому я боюся, щоб туди не влучило вістря списа. Листок був великий, і вістря може дістати до серця!

Після цього Крімгільда ще додала:

— Звіряю вам це, як найбільшу таємницю, і сподіваюся, що ви завжди будете вірним нам!

— Треба точно вказати місце,— мовив Гаген,— коли хочете, щоб я не відвертав від нього очей.

— Гаразд, я зроблю мітку: на його бойовому одязі вишию хрест із найтоншого шовку, і тоді ви зможете потурбуватися про Зігфріда, коли вороги оточать його у рукопашній сутичці!

— Ваше прохання виконаю залюбки, шановна родичко! Обіцяю урочисто!

Отак зрадили Зігфріда.

Так те, що призначене для порятунку, може привести до згуби.

Так може вести людину ненависть.

Так у давні часи плелися підступні інтриги.

Наступного дня вранці Зігфрід з тисячею Нібелунгів сміливо вирушив у похід. Слідом їхав Гаген. Він уважно придивлявся до бойового одягу героя, ніби хотів з'ясувати, з якого шовку він пошитий. Потім стишив ходу свого коня. Коли Зігфрід від'їхав далеко і його не стало видно, Гаген потайки послав у Вормс гінця. [69]

Невдовзі два рицарі примчали у замок. Ніхто не міг розгледіти їхніх облич, бо вони були затулені шоломами, а їхніх гербів не можна було розпізнати, так вони були вкриті пилом.

Прибульці зажадали, щоб їх провели до короля Гунтера, і той негайно прийняв їх. По Вормсу пішла чутка: королі Ліудегер і Ліудегаст дізнались, що Зігфрід вирушив у похід, і воїни відразу відмовилися від нападу.

Задзвонили дзвони. Люди полегшено зітхнули і перестали плакати. Тільки Зігфрід не був задоволений таким поворотом подій. Він сказав:

— Зник мій радісний настрій. Я хотів покарати зухвальців! Ні, легко вам не минеться, зарозумілі королі! Я все-таки поїду і викличу вас на герць!

Гунтер зустрів загін на замковому подвір'ї. Вийшовши назустріч Зігфрідові, він сказав схвильованим голосом:

— Дякую за вашу вірність, шляхетний Зігфріде! Ніхто мені не близький так, як ви!

— Шкода тільки,— усміхнувшись, відповів герой,— що наша пригода скінчилася, не почавшись! Як я радів, що буде битва!

Король Гунтер провадив:

— Замість битви краще поїдемо на лови у Вогезький ліс і розправимося з ведмедями та веприми, коли не можемо зробити цього з ворогом! Хто бажає прилучитися, будь ласка. А кому хочеться бути вдома з дружиною, той, звичайно, може не їхати. Нехай збавляє час із своєю красунею. Кожен робить те, що йому до вподоби.

— Мені не важко зробити вибір,— сказав Зігфрід.— Я їду з вами. Одного єгеря і двох псів для мене вистачить.

Король Гунтер спитав:

— Ви цього певні, Зігфріде? Я охоче дам вам чотирьох, якщо вони вам потрібні. Ці люди знають ліс, кожну стежину і всі місця, куди сходиться на водопій звірина. Вони вас поведуть куди треба.

Зігфрід пішов до Крімгільди — попрощатися перед полюванням. А король Гунтер і Гаген залишилися вдвох. Гаген щось говорив, а Гунтер слухав.

Над Вормсом лунали церковні дзвони, сміялися жінки, сурмили мисливські роги.

ЯК УБИЛИ ЗІГФРІДА

Укупі Гунтер із Гагеном лови урядили,

і запросили рицарів на лови неправдиві.

Із ратищами гострими на зубра та на вепра...

А що ж іще сміливцям робити серед дебра?

Коли Зігфрід зібрався йти, Крім-гільда заплакала. Цього вимагав звичай.

— Бувайте здорові і не плачте! — сказав на прощання Зігфрід і поцілував дружину.— Далебі, після ловів лишимося живі-здорові. За кілька днів буду вдома, а поки розважайтесь і не сумуйте!

Крімгільда вже не сподівалася, що знов побачить Зігфріда живого. Вона згадала, про що вони говорили з Гагеном, кожне слово і кожний погляд, і їй заболіло серце. Вона закричала:

— Ох, краще б я на світ не родилася! Краще б мені померти! Вона хотіла про все розповісти Зігфрідові, але не наважилася.

Він не повірить! І знову почала просити:

— Не їдьте сьогодні на лови! Прошу вас заради нашої любові! Чимало рицарів залишається вдома, навіть мої брати Гернот і Гізе-льгер. Не їдьте і ви! Мені снилися два диких кабани. Вони гналися за вами лугом, і всі квіти ставали червоними. Залиштеся зі мною, благаю вас!

Зігфрід усміхнувся.

— Я боюся, щоб не скоїлася біда! — побивалася Крімгільда. — Тут є такі люди, які дивляться на нас скоса. Це наші вороги. Вони ненавидять нас, кують лихо. Залиштеся вдома, любий! Хоч раз послухайте мене!

Усміхнувшись, Зігфрід відповів:

— Чого ви турбуєтесь? За кілька днів я повернуся назад. Все буде гаразд. У мене нема ворогів! Тут кожний ставиться до мене по-доброму, і я довіряю кожному. За віщо ж мене ненавидіти?

— О Зігфріде! Я боюся за ваше життя! Мені снилося, що дві гори обвалилися й поховали вас. Залиштеся, коханий! Не завдавайте мені горя!

Зігфрід усміхнувся, обійняв дружину, намагаючись втішити її поцілунками, однак це йому не вдалося. Так він і пішов, не заспокоївши її. [71]

Більше їм ніколи не судилося побачитись.

Перед замком зібрався гурт мисливців. Гернота і Гізельгера серед них не було. Всі люб'язно й шанобливо привітали Зігфріда, а король Гунтер — особливо щиро. З вікон махали руками жінки.

У веселому настрої ловці рушили до Рейну. Попереду їхали підводи з хлібом, м'ясом, рибою, вином і всім іншим, необхідним для гарних ловів. Там був також ловецький одяг.

Через якийсь час дісталися до великого узвишшя. Тут було сухо, хоч і знаходилося воно серед боліт. Отаборилися. Окинувши поглядом ловців, Гаген сказав:

— Якщо не заперечуєте, то давайте розійдемося поодинці і нехай кожен полює сам. А потім подивимося, хто чого вартий. А як закінчаться лови, переможців вшануємо по заслузі.

Почали ділити єгерів і собак.

— Мені вистачить одного пса,— сказав Зігфрід,— тільки такого, який добре бере слід і вільно почувається в лісі, тоді й лови будуть чудові.

Йому дали досвідченого єгеря і справного пса.

Отепер Зігфрід покаже своє мистецтво! Від його погляду не сховається ніщо, від його коня і зброї не втече ніякий звір!

Тільки почали полювати, а Зігфрід уже повалив молодого дужого вепра. Сьогодні це був перший ловецький трофей. Потім навісним ударом Зігфрід убив могутнього лева, далі лося, зубра, тоді чотирьох турів. Після них здолав лютого звіра — шельха. Тепер такий звір ніде не водиться.

Не минуло й години, а вже стільки дичини встиг уполювати Зігфрід!

Це стурбувало єгеря. Він взяв пса на ланцюг і сказав Зігфрідові:

— Хоч трохи залиште нам дичини на пізніше. А то за один день зовсім спустошили і ліс, і долину.

Цей жарт сподобався героєві, і він весело засміявся. Потім Зігфрід подався далі в хащі, і жодному звірові не вдалося втекти від нього.

Звідусіль було чути гамір. Його зчинили собаки й нагоничі, що полохали дичину. Двадцять чотири зграї гончаків пробивалися крізь найгустіші хащі. Трофеїв було багато, їх доставляли в табір. А скільки було зламано списів! Ловці полювали завзято. І кожний сподівався вийти переможцем. Проте різниця у кількості трофеїв була незначна, поки не з'явився Зігфрід.

Нарешті король Гунтер наказав сурмити збір на обід. Гудіння рогу було чути далеко. З лісу відповіли такими ж ловецькими рогами. Ловці почали збиратися до табору.

Зігфрід теж рушив туди, а за ним — його єгер. Вони були вже зовсім близько, навіть чули потріскування і шкварчання печені на [72] рожнах. Аж раптом із гущавини вибіг, злякавшись коней, величезний ведмідь. Нагоничі хотіли вбити його списами, але в Зігфріда вмить виник інший план. Він крикнув:

— Я візьму ведмедя живцем!

Ведмідь дременув у яр. А там круті береги, і переслідувати його на коні було ніяк. Розумний звір, мабуть, гадав, що вже врятувався.

Зігфрід скочив з коня, кинувся на ведмедя й почав з ним боротися. Страховисько намагалося вкусити, ставало дибки,

однак здолати Зігфріда не могло. Зігфрід скрутив ведмедя і прив'язав до сідла. З такою здобиччю він повернувся в табір.

Який чудовий вигляд він мав! Довгий спис, меч Бальмунг, оздоблений самоцвітами, сягав йому до острог. Піхви меча були оздоблені рубінами, руків'я — яшмою. Цей меч пробивав найміцнішого шолома. Зігфрідів ловецький ріг і щит були з червленого золота. Щит, до того, був обкладений самоцвітами. А який розкішний мисливський одяг мав на собі Зігфрід! Його пошила Крімгільда. Мисливська куртка з чорного шовку; шапка із соболя, плащ із шкури видри, від коміра до низу обшитий хутром і золотом. Сагайдак облямований строкатою каймою і обтягнений хутром пантери. Це хутро має запах, який приваблює звірів. Стріли — з золотими вістрями і такі гострі, що ними можна різати камінь. В кого вони влучали, той був приречений на смерть.

Під'їздив Зігфрід до табору у гарному настрої, на ньому виблискувала зброя, а коло сідла сопів ведмідь.

Аж ось Зігфріда помітили Гунтерові люди. Вони кинулися йому назустріч, щоб зупинити коня. Решта присутніх поставали в коло.

Зігфрід розв'язав ведмедя. Той побіг до лісу. На його шляху було вогнище, де смажилася й пеклася їжа для ловців.

Ох, яке то було видовисько! Ведмідь промчав табором, мов несамовитий. Собаки валували, а перелякані кухарі та кухарчуки ще й нацьковували їх. В цій метушні казан з їжею перекинули, головешки розсипалися, а печеня впала у попіл. Гунтер наказав відв'язати наляканих собак. Що тут зчинилося! Біганина, штовханина, гавкіт, зойки.

Ловці напнули тятиви, проте ніхто не наважувався стріляти у натовп, де перемішалися люди і тварини.

Собаки гавкали, ведмідь ревів, ловці кричали, нагоничі репетували, кухарі верещали, і весь цей галас відлунювали гори.

Нарешті ведмідь утік, і ніхто не мав сили його доганяти. Тільки Зігфрід кинувся слідом за ним, наздогнав і зарубав мечем.

Всі були в захопленні, вихваляли Зігфрідову силу й спритність.

Угамувавшись, ловці стали трапезувати.

Місце для табору вибрали гарне, їжа була смачна. Бракувало тільки вина. Зігфрід сердито крикнув: [73]

— А де ж корчма? В роті пересохло. Якби знав, що до мене поставляться так байдуже, то сидів би вдома!

— Вам є чого сердитись,— підтримав його Гунтер.— Немає напоїв. Гаген — наш ловецький верховода. Може, він хоче, щоб ми померли від спраги?

— Це моя провина! — сказав Гаген.-Я гадав, що лови закінчаться не тут, і послав вино в інше місце. Прошу мене пробачити.

— Я зараз випив би сім бочок вина! — вигукнув Зігфрід.— Чому ви не влаштували лови ближче до Рейну? Там би хоч води напилися!

— Тут недалечко є джерело з холодною водою,— мовив Гаген.— Напийтеся з нього і не гнівайтесь на мене!

Зігфрід ще трохи побурчав і замовк. Спрага дуже мучила його.

— А де те джерело? — спитав він. Гаген відповів:

— Треба йти вгору по цій прогалині до розлогої липи, що росте під горою. Для такого швидкого, як ви, це одна мить!

Зігфрід зірвався на рівні, за ним підвелися Гунтер та інші.

— Вашою прудкістю захоплюються всі,— провадив Гаген.— Чи не хочете позмагатися з нами?

— Побіжімо наввипередки,— запропонував Зігфрід.

Гаген і Гунтер погодилися. Гаген сподівався, що Зігфрід побіжить голіруч, але той мовив:

— Щоб було по-чесному, я надам вам перевагу. Я ляжу у високу траву і схоплюся тільки тоді, коли ви вже побіжите. Буду у всьому мисливському спорядженні — у куртці, плащі, зі щитом, мечем і сагайдаком!

Гаген зрозумів, що його план не вдався, проте заперечувати не міг. І король Гунтер навряд чи зрадів, почувши ці слова.

Отже, всі підготувалися до змагань. Зігфрід спорядився так, ніби знову мав іти на левів. Гунтер і Гаген, навпаки, скинули з себе одяг, залишившись у самих сорочках.

Просурмив ріг. Гунтер і Гаген зірвалися з місця і помчали стрілою. Та хоч Зігфрід біг пізніше, прибіг він до джерела перший. Тут грунт був глинястий, тому він поклав на землю щит, щоб король не забруднився, коли питиме воду. Зброю притулив до липи і став чекати. Спрага дуже мучила його, однак він чекав Гунтера, як того вимагало гарне виховання. Першим мав напитися король.

Зігфрідові здавалося, що час минав дуже повільно.

Джерело вирувало. Вода була чиста і холодна. Нарешті показався Гунтер, а за ним і Гаген. Король підійшов, нахилився над джерелом і напився. Після цього пив Зігфрід.

Тим часом Гаген шпурнув у кущі його сагайдак, лук і меч, а списом ударив його поміж лопатками, саме в те місце, де його [76] позначила Крімгільда. З рани заюшила кров. Спис дійшов Зігфрідов до серця.

Гаген уже втікав, рятуючи своє життя. Зігфрід кинувся шукати лук і меч, однак не знайшов ні того, ні того. Схопив щит, що лежаї біля ніг, і зі списом у серці побіг слідом за Гагеном. Наздогнав : ударив його. Із щита посипалися самоцвіти. Тисячами райдуг заблищали вони у траві. Гаген упав. Зігфрід хотів ще раз ударити його, але вже не мав сили. Смерть уже стояла за ним. Він упав у квіти З рани без упину струмувала кров.

— Отак віддячили за мою службу! — сказав Зігфрід.— Я буї вірний вам, і за це ви мене вбили. Ганьба вам на віки вічні. Ви не рицарі, ви підлі вбивці.

До Зігфріда збігалися воїни. Хто з них був чесний і вірний, той плакав і проклинав ці лови. Король Бургундії теж оплакував смерть героя.

Зігфрід розплющив очі й прошепотів:

— Не плачте, це ж ви заподіяли мені смерть. Гаген осмілів і сказав:

— Я теж не розумію, чого ви голосите. Я звільнив вас від сили, дуже небезпечної для нас. Тепер ви можете вільно зітхнути і подякувати мені.

Зігфрід обізвався знову:

— Не вихваляйся! Якби я не був такий довірливий, то не втратив би життя. Тепер мене турбує доля Крімгільди. Королк Гунтере, якщо у вас збереглася хоч краплина честі й вірності, тс потурбуйтеся про мою дружину. Адже вона — ваша сестра. Ніщо ж завдало мені більшого горя, ніж ця любов...

Зігфрід боровся зі смертю. Там, де він лежав, всі квіти стал* червоні від крові. Ще трохи — і він замовк навіки.

Мисливці поклали тіло Зігфріда на його золотий щит. Потш стали радитися, як приховати вбивство. Хтось сказав:

— То розбійники згубили його, а ми нічого не бачили. Обізвався й Гаген:

— Я відвезу його у Вормс. Довідається Крімгільда про правд) чи ні, те мене анітрохи не турбує. Зігфрід одержав своє. Хай бі Крімгільда не ображала мою володарку. Що мені до того, чи образиться тепер вона сама. Свій обов'язок я виконав.

ЯК ОПЛАКАЛИ І ПОХОВАЛИ ЗІГФРІДА

Отож діждали ночі і Рейн перепливли.

Більш не вполює витязь безсмертної хвали.

Не звіра ж бо забили, а славного героя.

А лицарство розплатиться — труп на труп горою.

Гунтерові поплічники зачекали, доки настала ніч, і лише тоді поїхали додому. Зігфрідове тіло вони потайки підкинули під Крімгільдині двері. Так порадив їм Гаген. Рано-вранці в соборі подзвонили до утрені. Крімгільда пробудилася. Вона рідко запізнювалась на відправу. Цього разу вона прокинулась раніше служниці і погукала, щоб та принесла одяг і свічку. Саме в цей час камергер проходив повз її двері й побачив мертвого Зігфріда, проте не впізнав, хто це лежить, бо смерть спотворила героя. Він зайшов до Крімгільди і сказав:

— Поки не йдіть до відправи. Біля ваших дверей лежить мертвий рицар.

Крімгільда закричала:

— То Зігфрід! Це Брюнгільда придумала, а Гаген убив! У неї ротом пішла кров, і вона зомліла.

Коли Крімгільда прийшла до тями, камергер сказав:

— Як би міг Зігфрід потрапити сюди? Адже він на полюванні. Це хтось чужий. Почекайте, все з'ясується.

Крімгільда похитала головою й підійшла до порога, де лежав Зігфрід. І хоч його обличчя було дуже бліде, вона одразу впізнала чоловіка.

— Горе мені! — закричала невтішна красуня.— Ви загинули од руки вбивці, мій любий чоловіче! Ваш щит'не розрубаний мечем. Хто це зробив, той повинен негайно померти!

Крімгільда послала камергера, щоб той сповістив сивого Зігмун-да та Зігфрідових людей про смерть героя.

— Нехай приїдуть і допоможуть мені оплакати небіжчика,— сказала вона.

Камергер пішов, проте ні Зігмунд, ні Нібелунги не могли повірити в те, що він говорить,— таку страшну звістку він приніс. Однак не могли вони також подумати, що камергер каже неправду. [78]

Всі побігли до Крімгільди. Нібелунги були нашвидкуруч одягнені і тримали оголені мечі. Уже в коридорі вони почули голосіння жінок з Крімгільдиного почту. Надії на те, що тут якесь непорозуміння, враз розвіялися. А коли вони побачили Зігфрідове тіло, кожний із них пройнявся горем і зажадав помсти.

Від стогону та зойків гули мури замку і вулиці Вормса. Це налякало городян. Вони казали одне одному:

— Сталося якесь лихо. Треба довідатись, що там.

Трохи оговтавшись, король Зігмунд спитав Крімгільду, кого вона підозрює у вбивстві.

— Коли б я це знала,— відповіла стражденна вдова,— то не було б йому пощади! Ні про що інше, крім помсти, я не можу й думати! Я зроблю так, що мій рід вічно буде в жалобі.

Нібелунги говорили:

— Вбивця тут, у замку. Бо хто б то міг непомітно принести сюди Зігфрідове тіло!

Ці слова злякали Крімгільду.

Потім був похорон, такий, як це заведено в королів. Над небіжчиком голосили дівчата. Вони обмили його рани, умили обличчя. Для цього їм не потрібна була вода — вистачило сліз. Потім небіжчика вкрили білим саваном і поклали на смертне ложе. Нібелунги і нідерландські воїни наділи на нього панцир, а щит, спис і меч поклали поруч. Рицарі заприсяглися помститися. Вони сказали:

— Вбивця серед тих, хто їздив на лови, а там були король Гунтер і його люди! Ми повинні знайти його й розквитатися з ним!

Аж ось повернулися можновладці Бургундії. Попереду їхали Гунтер і Гаген.

Побачивши їх, Зігмунд наказав своїм дружинникам приготуватися до бою. Але Крімгільда сказала:

— Не треба вдаватися до зброї, любий батьку! В мого брата — величезне військо! Він вас усіх порубає!

Та Нібелунги міцно підв'язали шоломи і рвалися в бій. Крімгільда стала благати:

— Вгамуйтеся, відважні рицарі! Навіщо безглуздо гинути! Для помсти ще настане час! Дайте мені спочатку знайти вбивцю й зібрати проти нього докази — і я приготую таку помсту, про яку ще не чув світ! А зараз ставати до герцю ще рано. На Рейні багато народу, на одного вашого буде тридцять тутешніх. Тож ви їх не здолаєте, і нічого доброго з того не вийде. Нехай їх покарає бог. Лишайтеся тут і розрадьте мене в горі! Коли розвидниться, Зігфріда треба покласти в труну. Допоможіть мені, благаю!

Король Зігмунд неохоче підкорився. Нібелунги ремствували, але Зігмунд сказав:

— Така воля нашої королеви! [79]

І вони вклали мечі в піхви.

Всі в місті плакали й ридали, дізнавшись про Зігфрідову загибель. Люди юрбами йшли до замку, щоб іще раз побачити доброго рицаря.

За Зігфрідом тужили всі — високородні люди і прості — прості, мабуть, дужче.

Ще вдосвіта ковалі почали кувати труну. Вона була із золрта і срібла, а ззовні оббита крицею.

Вранці Зігфріда перенесли в собор. Жалібно дзвонили дзвони. До собору звідусіль сходилися люди. Прийшли всі рицарі й придворні, а також Гунтер і Гаген.

Гунтер мовив до Крімгільди:

— Люба сестро, Зігфрідова загибель завдала мені щирого жалю! Не думав я і не гадав, що хтось заподіє йому смерть.

Крімгільда відповіла:

— До чого мені ці ваші слова? Якби ви не попустили, не сталося б лиха. Ви забули про те, що ще я є на світі!

— Не розумію, люба сестро, про що ви говорите! — знизав плечима король.

Тоді Крімгільда мовила:

— Краще б ви й мене убили. Король Гунтер повторив:

— Не знаю, про що ви говорите, люба сестро! Ми не вбивали Зігфріда.

І тоді Крімгільда сказала:

— Хто невинний, той нехай підійде до труни. І побачимо, хто вбивця.

Весь двір підійшов до труни. Попереду йшли Гунтер та Гаген. І раптом Зігфрідова рана відкрилася, і з неї потекла кров. Хто це помітив, затулив руками очі.

Гунтер вигукнув:

— Я правду каЖуг Зігфріда вбили розбійники! Не Гаген убив його!

Кров із рани потекла ще дужче. І Крімгільда мовила:

— Вбивці мені відомі! Допоможи мені, боже, помститися! Вбивці — Гунтер і Гаген!

Нібелунги знову схопилися за мечі. Проте Крімгільда і цього разу заборонила їм іти на герць.

Потім повз Зігфріда пройшли Гернот, Гізельгер та інші рицарі, і рана закрилася.

Незабаром почалася панахида. Всі плакали.

Після відправи Гернот і Гізельгер втішали Крімгільду:

— Заспокойтеся, сестро, і скоріться долі! Нічого змінити не можна! Поки житимемо, ми не залишимо вас.

Проте їхні щирі слова не могли втішити Крімгільду. [81]

В обідню пору Зігфріда сповили в шовк і поклали в труну із срібла і золота. Після цього Крімгільда сказала камергерові:

— Роздайте всі коштовності добрим людям. Візьміть також усі прибутки від орендованих земель і витратьте їх на похорон. Хто піде з нами на похорон, того треба щедро обдарувати.

В соборі зібралося повно-повнісінько Зігфрідових друзів. Цього дня священики відправили понад сто панахид. Вони добре заробили, та й собор теж одержав доволі дарунків.

Камергери роздали тридцять тисяч марок.

Коли' Крімгільда ішла за труною, вона сказала Нібелунгам і нідерландцям:

— Спасибі вам за те, що розділили зі мною горе, шляхетні герої! Три дні і три ночі я буду біля небіжчика. Не їстиму, не питиму і не спатиму всі ці дні. Може, бог зглянеться і візьме мене до себе!

Крімгільда пробула біля небіжчика три дні і три ночі. Третього дня вона зомліла, і, щоб повернути до життя, її облили водою. Прийшовши до пам'яті, Крімгільда сказала: —у

— Відкрийте труну, любі друзі! Я хочу іііїе раз подивитися на мого коханого!

Вона так благала, що труну відкрили.

Небіжчик був білий, мов сніг. Крімгільда схилилася над ним і поцілувала в очі, щоки й вуста. Вона плакала кривавими сльозами. А тоді впала без сил, і її довелося віднести набік.

Ще день і ніч Крімгільда пробула біля Зігфрідової могили. Король Зігмунд теж був там. Він аж зчорнів від журби.

Старий тужив за сином до самісінької смерті.

Багато Нібелунгів три дні і три ночі постили, як того вимагав звичай. Вони зблідли і спали з лиця.

Так сумували Нібелунги за найшляхетнішим своїм героєм. Але потім життя пішло звичайним шляхом.

Відтоді багато води спливло, та, мабуть, і сьогодні відбувається щось подібне.

ЯК ЗІГМУНД ВІД'ЇЗДИВ ДОДОМУ

Сказав Крімгільді свекор, до неї підійшовши:

— Не можемо, небажані, тут гостювати довше!

Додому час рушати, у нідерландський край.

Крімгільдо, люба дочко, зі мною вирушай!

Одужавши, король Зігмунд прийшов до вбитої горем Крімгільди і сказав:

— Пора вирушати додому. Тут, на Рейні, ми небажані гості. Крімгільдо, люба дочко, їдьмо зі мною в Нідерланди. Ви не винні, що ваш рід скоїв злочин. У Нідерландах вас високо шануватимуть. Ви залишитеся королевою. Країна, корона і Нібелунги будуть належати вам, як і раніше. Я зроблю це заради Зігфріда.

На знак згоди Крімгільда схилила голову. Зігмундові придворні разом із військом лаштувалися до від'їзду. Камеристки стражденної Крімгільди вже спакували її скрині.

Але брати щиро радили сестрі залишитися біля матері.

Крімгільда довго не погоджувалася:

— Як я можу весь час бачити того, хто мені, нещасній жінці, заподіяв таке страшне горе?!

Проте Гізельгер наполягав:

— Треба думати і про матір! Ви їй потрібні. Я потурбуюся про вас. От побачите, ви ще дякуватимете мені.

Але Крімгільда заперечувала:

— Не можу! Краще померти, ніж бачити Гагена! Потім її умовляв Гернот:

— Люба сестро, чого вам їхати в Нідерланди до чужих? Адже у вас там немає жодного родича. Я розумію ваше горе, але з часом вам полегшає. Залишайтеся коло своїх, для вас це буде краще.

Мати Ута теж благала Крімгільду.

Нарешті Крімгільда пообіцяла, що залишиться.

Тим часом Зігмунд зібрався в дорогу. Осідланий Крімгільдин кінь терпеливо бив копитом у дворі. її скрині давно були повантажені.

Та Крімгільда сказала, що залишиться в Бургундії. Зігмунд удруге попросив її: [83]

— їдьмо зі мною! Я не дозволю, щоб ви постраждали за те, що ваш рід убив мого єдиного сина. Ви повинні бути володаркою над усіма моїми людьми. Я зроблю це задля Зігфріда!

Проте Крімгільда відказала:

— Мій рід проживає в Бургундії, а я належу до нього. З ним мене з'єднала доля. Мої родичі співчувають мені і зичать добра!

її слова вкрай засмутили короля Зігмунда. Він заплакав і мовив:

— Тільки тепер я вповні відчув своє горе! Яка біда впала на мою голову через це свято! Ніколи не запрошували короля на таке лихо! Ніколи більше не бачити нам Бургундії!

Нібелунги теж плакали. А потім сказали:

— Можливо, ми й повернемося. У вбивці нашого володаря тут теж багато ворогів. Ми завжди готові приїхати, якщо нас покличуть!

Король Зігмунд поцілував Крімгільду і поїхав. Разом із ним поїхали й Нібелунги. Вони не просили у короля Гунтера ні супроводу, ні охорони. Ні з ким не попрощалися.

Однак Гернот і Гізельгер розшукали короля Зігмунда на постої і сказали:

— Клянемося, що ми не винні у смерті вашого сина і не знаємо серед наших нікого, хто міг би бути йому ворогом. Ми довіку сумуватимемо за Зігфрідом!

Юний Гізельгер провів короля Зігмунда Рейном униз аж до кордону і повернувся у Вормс.

Крімгільда все ще була в глибокій жалобі. Вона заборонила бургундам висловлювати їй співчуття. Тільки Гізельгерові дозволяла приходити до неї, бо її тішили його слова.

А як же Брюнгільда? Вона була байдужа до Крімгільдиного горя. Володарювала й раділа своїй перемозі, хоч ця радість була передчасна.

ЯК ПЕРЕВЕЗЛИ У ВОРМС СКАРБ НІБЕЛУНГІВ

Крімгільді благородній, невтішній удові,

граф Геро обов'язок справляв васальський свій;

служив він їй незмінно із лицарством своїм,

брав скарги слуг на себе, щоб не смутили дім.

Оскільки Крімгільда більше не хотіла жити в замку, для неї та її почту, що його тепер очолював маркграф Екеварт, спорудили гарний будинок недалеко від собору. На . стінах нового будинку не було зображено нічого радісного і святкового, а його двері вели тільки у храм та до Зігфрідової гробниці.

Ута марно намагалася розважити дочку. Ще жодна жінка не побивалася так за своїм чоловіком.

У чорній тузі Крімгільда прожила понад чотири роки. За цей час вона не промовила жодного слова ні до Гунтера, ні до Гагена.

Якось Гаген порадив королю Гунтерові:

— Вже давно пора перевезти скарб Нібелунгів у Бургундію. Та поки Крімгільда гнівається на нас, цьому не бувати. Я радив би вам знову ввійти до неї в довір'я!

Гунтер відповів:

— Може, брати допоможуть переконати ЇЇ. Гізельгера і Гернота вона приймає охоче.

— Можна спробувати,— відповів Гаген,— проте я не вірю, що вони доб'ються чогось.

Однак Гунтер послав Ортвіна і Геро до своїх братів з проханням відвідати Крімгільду.

— Дуже довго, люба сестро, ви оплакуєте смерть свого коханого чоловіка,— прийшовши до Крімгільди, сказав Гернот. — Це вельми засмучує короля Гунтера. Він хоче скликати суд, який би зняв з нього підозру. Колись же має кінчитися ваш смуток! Як же звеселити ваше серце?

Крімгільда відповіла йому так:

— Мого брата ніхто не звинувачує. Зігфріда убив Гаген. Я не могла навіть припустити, що він ненавидить Зігфріда, інакше ніколи не видала б йому таємниці. Ох, навіщо я це зробила! Тепер мені залишається тільки одне: ніколи не прощати вбивцю! [85]

Після цього Гізельгер попросив сестру прийняти Гунтера і помиритися з ним, якщо, звичайно, вона не підозрює брата у вбивстві.

Крімгільда погодилася. Незабаром Гунтер відвідав її.

Обливаючись слізьми, Крімгільда сказала, що прощає всім, крім Гагена, бо ніхто інший не наважився б підняти на Зігфріда руку, навіть якби він того заслужив.

Отже, брат і сестра помирилися, навіть поцілувались, і вже через кілька днів Крімгільда дала згоду на перевезення скарбу Нібелун-гів у Вормс, але тільки в її будинок і під її нагляд.

Взявши вісім тисяч воїнів, Гізельгер і Гернот поїхали на північ і, поминувши тридцять країн, прибули до карлика Альберіха.

Привітавши гостей, той сказав:

— Я не можу заборонити вам забрати скарб. Він належить Крімгільді, і її право вимагати його.— І додав: — Якби у мене був плащ-невидимка, то ви не одержали б його ніколи. А так я безсилий і вволю вашу волю.

Альберіх наказав своїм карликам віддати скарб. Незабаром почали вивозити його з гори.

Чотири дні і чотири ночі дванадцять великих підвід перевозили скарб до корабля. Вони тричі з'їздили протягом дня і ночі, а перевезли за цей час лише золото, діаманти і самоцвіти. Коли б можна було купити за цей скарб весь світ, то й тоді він поменшав би не набагато.

Гаген знав, чого вартий скарб Нібелунгів.

У скарбові знаходилася також непоказна золота гілочка. На неї ніхто не звернув уваги. А ця гілочка була чарівна. За її допомогою можна було стати володарем світу. Можливо, Зігфрід знав про силу гілочки, але не хотів нею скористатися. Скінчивши роботу, Гернот і Гізельгер попрощалися з Альберіхом і вирушили в дорогу. З ними поїхало багато Нібелунгів, а решта разом із Альберіхом повернулися до гори. Ніхто не знає, де вони поділися згодом. А ті, що поїхали з Гернотом і Гізельгером, пізніше загинули на чужині.

Привезений у Вормс скарб насипали в Крімгільдині скрині, але в них не все вмістилося. Тому ним заповнили всі вежі її

палацу і багато покоїв. Однак Крімгільда відмовилася б від скарбу в тисячу разів більшого, якби тільки ожив Зігфрід. Така вірність дружини трапляється рідко.

Тисячі витязів доправили скарб на Рейн. Крімгільда зустріла їх і всіх обдарувала. Золото й самоцвіти роздавала пригорщами.

Крімгільду прославляли по всіх усюдах. У всіх християнських країнах знали її як найшляхетнішу жінку.

Це турбувало Гагена, і він почав підбивати Гунтера:

— Далі не можна терпіти цього! Вона перетягне на свій бік таку силу, яка загрожуватиме нам!

— А що ж ми можемо вдіяти? Скарб належить Крімгільді, і ніхто [86] не має права втручатися в її справи. Я радий, що ми помирилися. Не треба заважати їй. Але Гаген наполягав:

— Розважливий чоловік не довірить жінці таке багатство! Ви ще пожалкуєте, що дозволили змарнувати такий безцінний скарб!

Та Гунтер не відступався:

— Вона моя сестра. Я присягнув не завдавати їй горя, тому втручатися не буду.

— То хай я буду винен,— мовив Гаген. Гунтер промовчав.

Тоді Гаген сказав:

— Ви обіцяли сестрі не чіпати її скарбу. Ви не зламаєте свого слова. Нехай скарб залишиться при ній. Я візьму тільки ключі від її скринь та веж, де лежать коштовності.

Так знову було порушено урочисту клятву. її зламали, мов трухляве ратище. Вдова втратила право на своє майно. Скрині залишилися у її будинку, а ключі перейшли до Гагена.

Король Гернот обурився, коли довідався про це. Він кричав:

— Це злочин! Годі кривдити мою сестру! Скарб ніколи не повинен потрапити в замок! Урочисто обіцяю перешкодити цьому!

Гізельгер теж розгнівався й мовив:

— Люба сестро, коли б Гаген не належав до нашого роду, я вбив би його!

Крімгільда плакала гіркими слізьми. Ще ніколи її так не принижували. До того ж, вона була зовсім безпорадна. Все це дуже турбувало Гернота.

— Це скінчиться чимось страхітливим! Скарб треба викинути в Рейн! — сказав він.

Через кілька днів королі оголосили, що їм треба спішно поїхати з Вормса, але ніхто не знав — чому і куди. Вони сказали, що поїдуть верхи на конях. Замість себе вони залишили Гагена.

Коли королі поїхали, Гаген вдерся у Крімгільдин будинок, і ніхто не наважився його зупинити. Те, що не могло повезти сто в'ючаків, він завдав собі на плечі, а тоді пішов на берег Рейну і вкинув у воду. Це сталося коло Лохгайму. Він вирішив сховати

скарб на дні річки задля безпеки, а згодом підняти. Перед від'їздом Гунтера з Вормса він поклявся нікому не казати, де втопить скарб,— і він не зрадив клятви до самої смерті.

Проте ніхто в Бургундії цим скарбом так і не скористався.

Коли королі повернулися, Крімгільда розповіла їм про свою нову притугу.

Гунтер, вислухавши її, гнівно мовив:

— Я нічого не знаю! І зарадити твоєму лихові не можу. Гізельгер так обурився, що пригрозив убити Гагена. Але той [87] сховався від гніву королів. Однак через кілька день йому пробачили, і він повернувся до королівського двору.

А Крімгільда поринула у свою скорботу. У неї забрали все — чоловіка і скарб; розійшлися також її воїни. Залишилися тільки спогади та надія на помсту.

Так прожила Крімгільда аж тринадцять років, сумуючи, плачучи й проклинаючи долю.

ЯК КОРОЛЬ ЕТЦЕЛЬ* ПОСЛАВ ГІНЦІВ У БУРГУНДІЮ СВАТАТИ КРІМГІЛЬДУ

Померла красна Гельха, Етцеля жона.

Шукать собі дружину володар почина.

І ось уже в Бургундію верста посол верству,

Крімгільду щоб посватати, гордую вдову.

* Так германці називали вождя гуннів Аттілу (? —453).

Після смерті красуні Гельхи, дружини гуннського короля Етцеля, гуннські дворяни стали наполягати, щоб у них швидше була нова королева. Вони радили Етцелеві посватати Крімгільду, горду вдову з Бургундії.

— Вона найшляхетніша з усіх королев,— говорили вони.— її чоловіком був могутній Зігфрід, а її троє братів — найкращі поміж рицарів. Лише Крімгільда була б володаркою, достойною вашої величності!

Вислухавши їх, Етцель сумно сказав:

— А як же вона довідається про мій намір? Але й це не все. Є ще одна завада. Крімгільда — християнка, а я поганин і хреститися не збираюся, бо дав таку клятву! То як же нам разом жити?

Проте радники не відступалися:

— Хто посміє суперечити імені й силі такого могутнього володаря, як ви? Ви тільки зважтеся! Ми дуже хочемо, щоб Крімгільда одягла гуннську корону. Без королеви ми почуваємось погано. Подумайте також про те, що у вас нема спадкоємця.

Нарешті Етцель погодився і став шукати людей, які знають Бургундію. [89] Свої послуги запропонував один із його васалів — маркграф Рюдігер з Пехларна. Він дав згоду поїхати до Крімгільди сватом. Колись, ще хлопчиком, він був заложником при гуннському дворі в Угорщині й грався разом з Гагеном. Король Етцель обіцяв Рюдігеру велику винагороду, якщо він висватає Крімгільду.

— Я зроблю все якнайкраще, милостивий володарю,— обіцяв Рюдігер.

Маркграф почав готуватися в дорогу, а спорядитися треба було як слід, бо по той бік Дунаю шлях стелився через Баварію — найбільш дикий і розбійницький край Європи. З собою він узяв п'ятсот воїнів. Вони були в латах і ні вдень ні вночі не скидали їх. А розкішний одяг, яким обдарувала їх дружина Рюдігера Готелінда, везли у валці. Хоч і не без пригод, але все ж таки цілі і здорові, воїни проминули Баварію і через дванадцять днів прибули у Вормс.

Гунтер саме був у залі, коли чужинці з'явилися на внутрішньому дворі замку. Перш ніж прийти до короля, вони знайшли в місті постій і переодяглися в багате шовкове вбрання, оздоблене хутром.

Гунтер здивовано спитав, хто ці славні рицарі. Однак камергери не могли відповісти. Тоді покликали Гагена. Придивившись до чужинців, він сказав:

— Здається, це Рюдігер з Пехларна, що перебуває на службі у короля Етцеля. Ще хлопчиком я з ним грався. Тоді ми були в Угорщині заложниками. І я часом згадую криві шаблюки, занесені над гривами конячок, не більших за барана чи косулю.

Він говорив про це, і радість спогадів блищала в його очах.

— А ви не помилилися, Гагене? — спитав Гунтер.— Чого б це гуннський князь прибув до нас?

Гаген невпевнено стенув плечима, а тоді раптом вигукнув:

— Це Рюдігер! Я впізнав його по тому, як він зіскакує з коня! Збуджений Гаген вибіг із зали й кинувся назустріч товаришеві

дитинства, обійняв його і привітно усміхнувся.

— Ласкаво просимо до Вормса, друже Рюдігере! — вигукнув він.— Що привело вас сюди? Скажіть — і я зроблю для вас усе!

— З вашої ласки, повідомте про мене королю Гунтерові,— попросив Рюдігер.— У мене до нього важливе доручення від мого короля.

І Гаген повів свого друга просто в залу.

Гунтер зустрів гостей із належними почестями. Він встав із трону, пішов їм назустріч, потиснув маркграфові руку. Король Гернот налив найкращого вина і меду, які тільки могли бути на Рейні. Примчав також Гізельгер. Потім прийшли Геро, Данкварт і Ортвін, а за ними Фолькер з Альцая. Товариство пило, гомоніло, чудово розуміючи один одного, бо всі добре зналися на рицарських звичаях і вихованні. Нарешті Гунтер сказав: [90]

— Шляхетний Рюдігере, що привело вас до бургундського двору? Може, у вас якесь послання від вашого короля? То ми уважно вислухаємо. Та перш за все скажіть, як ведеться королю Етцелеві і його славній дружині — королеві Гельсі.

Маркграф сповістив про смерть своєї володарки. І заніміла радість, а Гунтер сказав:

— Тільки бог може утішити короля. Гельха була надзвичайно доброчесна і славна жінка. Ми зробимо все, що в наших силах, аби порадувати вашого володаря!

З такою думкою були згодні всі — Гаген та інші рицарі. А Рюді-гер повів далі:

— Глибока скорбота за Гельхою ізсушила нашого володаря, і тільки вірна дружина може стати йому опорою. Він має намір знову одружитися. Чутки про Крімгільдину красу і шляхетність полонили його, і він пропонує їй стати володаркою його серця. Про це я й хотів вам сказати, шляхетний королю. Коли ваша ласка, обміркуйте мої слова.

Король Гунтер мовив:

— Я перекажу це своїй сестрі, маркграфе! Без її згоди я не маю права дати вам відповідь. Ми обмислимо цю справу, а ви почекайте три дні, дуже вас прошу!

Маркграф Рюдігер разом зі своїми п'ятьмастами воїнами перебрався до замку, а король Гунтер пішов радитися зі своїми придворними. Всі зійшлися на тому, що слід прийняти сватання як дуже високу честь, тільки Гаген заперечував:

— Цьому ми повинні перешкодити, навіть якщо Крімгільда погодиться вийти заміж за Етцеля,— сказав він.— Ставши дружиною Етцеля, вона матиме в руках страшну силу, а цього ми не повинні допустити!

— Вона моя сестра,— відповів король Гунтер.— Ідеться про її щастя! Мене бере щирий жаль, коли я щодня бачу її сумною і від ранку до ночі чую її плач! Треба вмовити Крімгільду взяти з Етцелем шлюб!

Гернот, Гізельгер та інші підтримали його. Тільки Гаген стояв на своєму.

— Це нечувано,— сказав юний Гізельгер.— Які ви жорсто'кі до моєї сестри. Немає нічого дивного в тому, що вона ненавидить вас! Я не можу більше дивитися, як вона тужить!

— А я — рішуче проти шлюбу, бо знаю, до чого він приведе, — заперечував Гаген.— Він принесе Бургундії лихо! Подумайте тільки про те, що може трапитися, коли Крімгільда стане найсильнішою королевою світу! Не забувайте і про те, що ми для неї — смертельні вороги!

— За її життя ми не будемо заходити в сутички з гуннським [91] двором,— заперечив Гернот.— Наші країни відокремлені одна від одної лісами і річками. До того ж, усім відоме миролюбство Етцеля.

— Начебто після цього все так і залишиться! — правив своєї Гаген.— Ненависть — всемогутня, вона долає все! Йдеться про владу, отже, ми повинні поводитися обачливо.

Гізельгер схопився на рівні.

— Я не хочу бути негідником! — вигукнув він.— Ви, Гагене, робіть, що вам заманеться. А я не ворог своїй сестрі!

Ці слова зачепили Гагена, як нічиї, однак рішення було прийняте, і він мусив змиритися. Проти Гагена були всі три королі.

— Ну, що має бути, того не минути,— сказав він, засміявся й вийшов геть.

Ніколи більше не прохопився він і словом про шлюб Крімгільди й Етцеля.

Геро зголосився повести з Крімгільдою мову про сватання.

Стражденна вдова вислухала його байдуже, а коли він замовк, похитала головою.

— Не знущайтеся з мене, благаю! — вигукнула вона.— Хіба я потрібна чоловікові, який раніше був щасливий з іншою жінкою?

Потім Крімгільду вмовляли Гернот і Гізельгер. Вони радили їй дати згоду на шлюб із Етцелем, проте Крімгільда не відступалася від свого. Наостанок Гернот сказав:

— Ви можете відмовити королю, сестро, але це було б тяжкою образою для нього, а про Бургундію пішла б лиха слава!

Зрештою Крімгільда погодилась прийняти Рюдігера.

— Маркграф — дуже шляхетний рицар,— сказала вона.— Я буду рада його бачити. Когось іншого не прийняла б, а Рюдігера не можу образити!

Маркграф у супроводі одинадцяти своїх рицарів прийшов до вдови.

Крімгільда зустріла гостей у жалобі. Жінки з її почту повбиралися в пишні шати. Однак Крімгільда і в жалобному одязі затьмарювала їх. Біля неї стояли Геро й Екеварт зі своїми васалами, а навколо трону містилося двісті високородних придворних.

Посланців короля Етцеля прийняли дуже чемно й шанобливо. Всі почувалися якнайкраще. Тільки Крімгільда була заплакана.

— Шляхетна Крімгільдо, могутній король Етцель передає вам вітання і пропонує своє серце,— мовив Рюдігер.— Він обіцяє вам любов і подружню вірність. Відтоді, як він утратив Гельху, його життя стало безрадісне і похмуре. Він боїться, що воно таким і залишиться, якщо ви не зміните його своєю прихильністю!

— Маркграфе,— відповіла Крімгільда,— хто знає про моє горе, той не наважиться сподіватись на мою любов. Я втратила найкращого чоловіка, якого тільки може втратити жінка! [92]

— Але ж страждання зціляє тільки любов! — сказав Рюдігер.— Подвійне горе витісняється подвійною любов'ю! До того ж, король Етцель пропонує вам дванадцять корон, землі тридцяти князівств, ще й половину світу. Ви будете такою ж володаркою, як раніше була Гельха, і жодна жінка в світі не перевищить вас.

При цих словах гуннські дворяни впали до ніг Крімгільді і почали просити, щоб вона стала їхньою володаркою й щодня дарувала їм сяйво своєї краси. Тут у Крімгільди забриніли на очах сльози, і вона сказала:

— О, як же я можу стати дружиною такого героя! З мене вистачить горя й від смерті одного. Однак до завтра я ще подумаю, а тоді дам вам остаточну відповідь.

Рюдігер і гуннські рицарі низько вклонилися Крімгільді і, задкуючи, залишили покої.

Після того, як вони пішли, стражденна вдова запросила до себе матір Уту і любого її серцю брата Гізельгера.

— Я вислухала Рюдігера,— сказала Крімгільда,— і плакатиму, як плакала досі.

— Той, хто тебе сватає,— наймогутніший король, люба сестро,— мовив Гізельгер.— Між Роною, Ельбою, Дунаєм і Льодовитим океаном немає держави більшої, ніж у нього. Йому підвладний Туркестан, під його рукою перебуває король Італії Дітріх. Це ж щастя, що він сватає тебе!

— Моє царство — це сльози і страждання,— відповіла Крімгільда.— Воно не сягає далі могили Зігфріда, а його князі — скорбота і смуток.

— Настане час — біль твій уляжеться, дитино,-обізвалася У та.

— То я повинна приймати чужих рицарів? — спитала Крімгільда.— І показувати їм своє змарніле обличчя? Мою згорблену від туги постать? І бути до них прихильною? Ні, на це я ніколи не пристану!

А сама подумала: "Чи справді я могла б володарювати, як за життя Зігфріда, роздавати срібло, золото й самоцвіти, збирати під свою руку війська, бути вищою за князів і королів? О боже, чи може ще статися таке? О боже, зглянься на мої благання! Як давно я не була весела! Чи можу я жити з Етцелем? Він-бо поганин! Чи можу я, християнка, бути йому дружиною? Чи не відцурається мене весь світ, якщо я піду за Етцеля? Ні, не зроблю цього нізащо в світі!"

А вголос сказала:

— Не можу на це зважитися, люба матусю. Я — тільки тінь на Зігфрідовій могилі.

Розмова на цьому скінчилася. Ута і Гізельгер пішли, а Крімгільда залишилася сама. Всю ніч вона не могла заснути, сушила собі голову думами й часто плакала. [93]

Вранці брати пішли з нею до собору на відправу й знову радили їй погодитися на шлюб із Етцелем. Але цього разу Крімгільда не сказала жодного слова.

— Зважтеся, люба сестро! — умовляв її Гунтер.— Рюдігер квапиться з від'їздом, нам ніяк його затримувати. Або погодьтеся, або відмовте. Він не може залишати свого короля без відповіді.

Після цього Крімгільда ще раз запросила до себе Рюдігера. Маркграф прийшов після відправи. Крімгільда зустріла його з належними почестями і сказала, що не змінила свого рішення.

— Як ви помиляєтесь, вважаючи свою красу зів'ялою! — мовив Рюдігер.— Скільки щастя ви могли б подарувати своєму володареві і скільки прикрощів завдаєте нам!

Не маючи великої надії, маркграф усе-таки попросився до Крім-гільди на останню розмову сам на сам.

— Ми здогадуємося про причину вашої відмови,— сказав він. — Ви, певно, побоюєтеся, що при гуннському дворі будете самотні. Не бійтеся. Урочисто обіцяю: я, мої воїни та друзі завжди служитимуть вам. Ми будемо при вас все життя і захистимо, якщо хтось наважиться вас скривдити. Ми відплатимо за кожну завдану вам неприємність.

У Крімгільди заблищали на очах сльози. Вона схопила Рюдігера за руки.

— То ви клянетесь, що помститеся кожному, хто завдав мені горя? — спитала вона.

Рюдігер заприсягнувся і скріпив свою присягу потиском руки. Крімгільда замислилася. Вона подумала:

"А може, мені пощастить відомстити за вас, любий мій Зігфріде? Може, я, безутішна жінка, ще раз стану могутньою, повеліватиму рицарями й каратиму своїх ворогів? Я згодна!"

А вголос сказала:

— Я християнка, а ваш володар — поганин! Як же ми можемо побратися?

Але Рюдігер не відступався:

— Хіба мало вірних християн служить йому? Ви не будете позбавлені духовної розради і зможете слухати святі обідні, як тільки того побажаєте. А хіба бог не хотів би, щоб ви схилили могутнього короля світу прийняти вашу віру? Який би це був здобуток для християнського світу! Крім вас, ніхто інший не зробить цього!

У відповідь Крімгільда сказала:

— Про це я й не подумала! — Вона заплакала, а потім додала: — Може статися так, що я, бідна вдова, поїду в чужу поганську країну, і там буде лише одна людина, яка мене захистить!

— П'ятсот рицарів належить вам! — вигукнув Рюдігер.— І я — ваш слуга! Ви ніколи не пошкодуєте, що послухали поради Рюдігера! [94]

— То поспішаймо, мій друже! — сказала королева.

Вона звеліла спакувати всі багатства, які ще залишилися від Зігфрідового скарбу, і повантажити їх на коней.

Гаген намагався цьому перешкодити, але Гунтер заборонив йому втручатися. А Рюдігер порадив Крімгільді:

— Залиште золото тут. Багатства мого короля неосяжні. Він підніме Зігфрідів скарб однією лівою рукою.

Але Крімгільда все ж таки вибрала дванадцять скринь найкращих коштовностей і золота. Все це знадобиться для дорожніх подарунків. Потім вона пожертвувала тисячу марок на молитву за спасіння душі свого загиблого чоловіка і пообіцяла решту скарбу тому, хто поїде з нею в далеку гуннську країну. А це були маркграф Еке-варт і п'ятсот рицарів. Вони присягнулись їй у вічній вірності, і Крімгільда уклонилася їм. Потім вона попрощалася з тими, хто залишався в замку.

Гернот, Гізельгер, а також Ортвін, Геро й Румольд і тисяча рицарів проводжали її до Дунаю. А попереду мчали Рюдігерові рицарі. Вони мали передати королю Етцелеві радісну звістку.

Королева Ута плакала.

Король Гунтер провів Крімгільду до міського муру. На прощання він сказав:

— Відтепер живіть у щасті й мирі, люба моя сестро! Нехай бог благословить і захистить вас!

Він гадав, що більше ніколи не побачить Крімгільду.

ЯК КРІМГІЛЬДА ЇХАЛА ДО ГУННІВ

Вперед гінці помчали, вістку понесли,

що іде королева,— умовили посли!

А згодом розпрощалися Гернот і Гізельгер,

сестрі своїй незрадно служивши дотепер.

Коло Пферінга на Дунаї Гернот і Гізельгер попрощалися з Крімгільдою. Гізельгер сказав:

— Люба сестро, якщо коли-небудь вам буде потрібна допомога у дикій гуннській країні, то дайте знати — я приїду і захищу вас. [95] Крімгільда поцілувала його, а потім Гернота і, помахавши бургундським рицарям, поїхала далі.

Баварію проминули швидко, а коли побачили Інн, зітхнули з полегкістю, бо подолали найнебезпечніший відтинок шляху. В Пассау чекав її дядько, славнозвісний князь-єпископ Пільгрім. Він був дуже освічений, любив книги й живопис. За його наказом літописці записували на пергаменті все, що траплялось у світі. Він якнай-люб'язніше прийняв свою небогу і попросив її затриматися у нього довше. Купці Пассу теж охоче дали б притулок багатим гостям на довший час. Рицарі Пассау й собі були раді прибулим. Вони оточили Крімгільдиних дівчат і повели з ними дружні розмови. Тільки Рюді-гер наполягав на від'їзді, бо

по той бік Інну починалися його землі. Там уже чекала його дружина Готелінда, яка приїхала, щоб привітати гостей.

Вранці бургунди перейшли Траун, а ввечері прибули на всіяний наметами берег Емсу. Тут отаборилася Готелінда з рицарями. Пехларнцям не терпілося показати Зігфрідовій вдові свою вправність у турнірних змаганнях, і хоч уже сутеніло, вони, забачивши процесію, почали свої ігри. Коли Крімгільда зійшла з коня, повз її обличчя зі свистом пролетіли уламки списів.

— Для мене велике щастя вітати вас, красуне! — сказала Готелінда.— Нехай буде благословенний цей день, що приніс мені таку втіху!

Ті, хто змагалися, здіймали радісний гомін при кожному влучному ударі.

— Бог відплатить вам за гостинність! — мовила Крімгільда. — Нехай він подарує вам обом радість і щастя!

Потім гості й господарі трапезували, пили і, посідавши на траві, обмінювались новинами. Нагомонівшись, усі пішли в намети відпочивати.

Наступного дня високих гостей зустрічали в пехларнському замку. Рюдігерова дочка Дітлінда ласкаво привітала їх і повела у велику залу. Звідти було видно Дунай — річку, набагато ширшу за Рейн. Зелені береги круто здіймалися пообабіч. Вони переходили в узвишшя, узвишшя — в гори. Гори ставали все вищі й вищі, а вершини найдальших були вкриті снігом і оповиті хмарами. Крімгільда ще не бачила такого краєвиду і цілий день просиділа, милуючись ним.

Проте Екевартові не сиділося.

— Король Етцель буде гніватися, що ми так забарилися! — нагадував він.

Та ось настав час прощатися, і дарунки на згадку пішли з рук у руки. Крімгільда подарувала Дітлінді дванадцять золотих каблучок і чудове вбрання. І тут їй стало боляче, що може роздавати тільки [96] такі дрібниці, а не те, що наказує їй серце. Вона обняла дівчину і поцілувала. А Дітлінда сказала:

— Вельмишляхетна володарко, якщо хочете, я залюбки поїду з вами і назавжди лишуся біля вас, щоб розраджувати. Я знаю, що батько не буде заперечувати!

Це підтверджувало Рюдігерові слова про його вірність, і вперше за багато років Крімгільда усміхнулася.

їхній шлях пролягав повз Мельк (тут єпископ Пільгрім попрощався з Крімгільдою) і далі повів через Маутерн на Трайсмауер, першу фортецю короля Етцеля, де любила жити покійна Гельха. Тут їх зустріли рицарі гуннського племені. Вони були першими поганами, яких побачила Крімгільда. Ласкавою зустріччю вони розвіяли всі її побоювання.

Крімгільду здивувало, що люди, які мали такий незвичний вигляд — чорне-чорне гладеньке волосся, косі очі й вилицюваті обличчя,— не поступалися в тактовності та вихованості дворянам з-над Рейну, а люб'язністю та уважністю навіть перевершували їх. Крімгільда була в захопленні, що багато з тих, хто тепер оточував її, володів німецькою або французькою мовами. їй подобалося, що вони говорили незвичним гортанним голосом. А найбільше до душі припало Крімгільді те, що її майбутній чоловік байдужий до того, хто яку віру визнає, аби лиш він був чесним рицарем.

ЯК ЕТЦЕЛЬ ЗУСТРІВ КРІМГІЛЬДУ

Покинули Трайсмауер через чотири дні.

Таку пилюку почет збив, мов у диму, в огні

палала Австрія уся... Отак-от навпрямці

везли володарю жону Етцелеві бійці.

У Трайсмауері вони пробули чотири дні і поїхали далі, на Відень. Тепер їх супроводило багато воїнів. Коні збивали таку пилюку, що нею була оповита вся Австрія. Серед тих, хто супроводив, були і християни, і погани. Вони не сварилися між собою через віру, а поблажливо ставилися до того, хто якому богові молиться. Крімгільда дуже дивувалася, що по цей бік [97] Рейну такий безкраїй світ. Кого тут тільки не було! Змагалися герої з Греції і Русі, мужні волохи і поляки.

Тут були посланці з Києва. Вони носили шапки з кунячого хутра, а на них — хрести з двома поперечинами. Поруч з ними мчали печеніги, що напинали луки й поклонялися птахові і нічим не поступалися своїм братам, що колінкували перед розп'яттям. Здавалося, християни були їм мов брати. Це подобалося Крімгільді.

В безконечних іграх швидко минав час. І ось вони вже прибули в Тюльн.

Тут Крімгільду зустрів її майбутній чоловік. З ним був його найближчий почет — двадцять чотири князі. І кожен був уславлений герой. Всі невимовно раділи, що знову матимуть володарку. Серед них був Рамунг, герцог мужніх волохів, які зі свистом гасали по полю, наче ластівки літали.

Тут був Гібіх, чий замок притулився на горі, вкритій снігом.

Тут були також: Гаварт із Данії, ландграф Ірмфрід з Тюрінгії, Гарборг Жорстокий з Польщі та Ірінг з Лотарінгії.

Ірінга король піддав опалі, і він тепер шукав допомоги в Угорщині.

За ними, у супроводі трьох тисяч довгобородих гуннів, їхав Бльодель, брат короля Етцеля. Він був у шовковому одязі, на білому, мов молоко, коні. А вже за рицарями Бльоделя їхав сам володар. Обабіч нього їхав найсильніший герой християнського світу Дітріх Бернський.

В їхньому оточенні Крімгільда почувалася, ніби в морі острів, на який накочуються хвилі.

— Будьте готові до зустрічі, володарко,— прошепотів їй на вухо Рюдігер.— Я називатиму рицарів, яких вам треба поцілувати, а інших вшанувати поклоном!

До Крімгільди підбігли рицарі. Сотні рук зняли її з сідла. Король Етцель зіскочив з коня і поспішив їй назустріч, і радість осяяла його обличчя, мов сонце — хмарне небо.

— Ласкаво просимо, володарко! — сказав Етцель. Крімгільда поцілувала його, і їхні корони доторкнулися одна до

одної. Над їхніми обличчями блиснуло золото, ніби ранкова зоря над альпійськими вершинами. Гуннські дворяни вигукнули:

— Вона така ж гарна, як і Гельха!

Потім Крімгільда поцілувала Бльоделя і Дітріха Бернського, Гібіха та ще дев'ятьох королів, яких Рюдігер нишком показував і називав їй. Іншим вона тільки уклонилася.

Після цього навкруги розлігся такий гуркіт, ніби обвалилося небо. Це почалися змагання тисячі воїнів. Християни і погани показували свою майстерність у турнірному бою. І кожен з них був гідний захоплення. [98]

Змагання не припинялися весь час, поки їхали з Тульна до Відня, і Крімгільда весь час з цікавістю споглядала це видовище.

Однак те, що було у Відні, де гуляли весілля, вона не могла охопити поглядом.

Свято 'почалося на трійцю і тривало вісімнадцять днів. Воно сяяло золотом, супроводилося радістю і, здавалось, ніколи не скінчиться. Пишнота і щастя сп'янили Крімгільду. Вона намагалася порахувати рицарів, які були тепер їй підлеглі. Та їх було так багато, що якби вона подарувала кожному тільки одну золоту монетку із скарбу, до вечора в неї золота не лишилося б. Та коли вона згадала Зігфріда, у неї знов забриніли на очах сльози. Проте Крімгільда приховала їх від свого чоловіка. Вона не хотіла, щоб Етцель вважав її невдячною — адже жоден король світу не зміг би вшанувати її пишніше.

Все, що в неї було, Крімгільда роздарувала. Всі інші теж роздарували, що мали. І золото пливло по місту, мов червона кров по жилах. На цьому святі лише Етцелеві двірські музики Вербель і Швеммель одержали, мабуть, по тисячі марок або й більше. Від радості все місто аж гуло. Ах, такі часи більше не повторяться, і ніколи не буде таких королів!

Вісімнадцятого дня Етцель і Крімгільда залишили замок Візель, сіли на корабель і попливли вниз Дунаєм. Річкою пливло так багато людей на конях, що не видно було води і здавалося, ніби довкола не вода, а тверда земля.

Кораблі скріпили між собою, тому ніяка хвиля не могла їх поколивати. Над мостинами напнули білі шовкові намети. Було таке враження, що по річці пливе сніг. На берегах зібралися величезні юрби людей. Від їхньої ваги береги аж угиналися. Всі посилали королеві поцілунки рукою.

Отак їхали молодята в Етцелів замок.

— Погляньте навкруги! Все це ваше! — говорив король Крімгі-льді.— Скажіть тільки, чого ви хочете, і все матимете!

Крімгільда подумала, що вона, мабуть, буде щаслива.

ЯК КРІМГІЛЬДА ВМОВИЛА ЕТЦЕЛЯ ПОКЛИКАТИ БРАТІВ НА СВЯТО СОНЦЕСТОЯННЯ

зажили у шані, і час помалу тік,

аж поки син знайшовся в них на сьомий шлюбний рік.

Зрадів могутній Етцель, півсвіту володар,-

в житті найбільшу радість приніс йому цей дар.

Крімгільда і Етцель прожили разом чимало років. На сьомий рік їхнього подружнього життя Крімгільда подарувала королю сина. Етцель був безмежно щасливий. Він дозволив своїй

коханій дружині охрестити сина і виховувати його за християнським звичаєм.

Королева назвала свого первістка Ортлібом і змалку навчала всіх рицарських чеснот. Хлопчика навчали також звичаїв гуннського двору. Крімгільда намагалася робити все так, як свого часу Гельха, що й досі жила у серцях усіх людей. Та вона перевершила небіжчицю шляхетною вдачею і щирим серцем.

Однак, незважаючи на це, всі називали Крімгільду чужоземкою. Це завдавало їй болю.

її влада була безмежна. На службі в неї перебувало дванадцять королів і сім королівен. А її придворною дамою була наречена Діт-ріха Бернського, володаря всієї Італії.

Через Крімгільдині руки проходило стільки золота, що й не злічити. її побажання були наказом. Хоч би що вона сказала, все виконувалося швидше, ніж вона встигала договорити до кінця.

Так прожила Крімгільда тринадцять років.

Часом їй снився Гізельгер, з яким вона йшла попідруки; вона пригортала його до себе й цілувала. Інколи снився також Зігфрід. Вони ніби були у Ксантені, в тронній залі або в замку Нібелунгів серед фіордів і скель. Там вона була сильна і багата. Інколи їй снився скарб, а інколи навіть Гаген і Гунтер. Вона думала: "Обидва вони винні, що в мене чоловік — поганин. Жодна жінка на Рейні не живе з поганином. Зігфрідова дружина заслуговує кращої долі. Це Гаген і Гунтер довели її до цього".

І думки снувалися далі: "Мене називають сильною і багатою, а насправді я вбога й безсила. Не можу відомстити навіть своїм [101]смертельним ворогам! Навіщо мені десять тисяч воїнів? Якби вони звели зі світу Гагена, я була б безмежно рада. А так воїни годяться хіба для того, щоб стріляти ворон на льоту. Найбідніша жінка на Рейні живе краще за мене. До того ж, мене точить туга за братами. Попрошу Етцеля, щоб запросив їх до нас. Заради мене він це зробить. Мені б дуже хотілося ще раз побачитися із Гізельгером та Гернотом. Вони приїдуть з почтом. Я знову буду серед своїх!" Якось увечері, коли вони полягали спати, Крімгільда мовила до Етцеля:

— Любий чоловіче, якщо ви справді шануєте мене, то запросіть до нас моїх братів. Ми приймаємо так багато гостей, але ніколи не бувають у нас рицарі з Рейну. А мені дуже хочеться побачитися з ними. Ваші люди потайки називають мене чужоземкою, бо не знають нікого з моїх земляків. Тому я сумую.

Чоловік поцілував її й відповів:

— Давно запросив би ваших братів, якби не така далека дорога. Мені не хотілося, щоб вони підупали на силі, поки їхатимуть сюди. Та коли ви цього бажаєте, я негайно по них пошлю, бо мені теж кортить побачити Утиних синів!

Крімгільда зраділа, почувши такі слова, і сказала:

— Ще ніколи гуннські шпільмани не були у Вормсі. Вирядіть на переговори в Бургундію Вербеля і Швеммеля. Мої брати зрадіють. Накажіть музикам поспішати, ласкаво вас прошу. До нашого свята сонцестояння брати мають бути тут!

Король пообіцяв їй і це.

Вранці Вербеля і Швеммеля спорядили в дорогу. Перед тим, як вони мали від'їхати, королева запросила їх до себе на таємну розмову. Вона сказала:

— Ви можете заслужити таку винагороду, якої ще не одержував жоден шпільман у світі!

Шпільмани запитали:

— Володарко, що треба зробити? Крімгільда відповіла:

— Вирушайте у Вормс і точно перекажіть мої слова. Якщо впораєтеся з дорученням, то вважайте себе найбагатшими людьми країни гуннів. Тільки не кажіть, що коли-небудь бачили мене сумною. Затямте це добре. Це найважливіше. Кажіть тільки, що королева щаслива. її горе розтануло, мов сніг навесні, а її весела вдача навіть узимку зігріває країну гуннів!

А потім додала:

— Королева дуже сумує, бо їй болить, що її називають не інакше як чужоземкою. Гадають і говорять, що в неї нема родичів, і вона, мовляв, залишиться зовсім беззахисною після смерті Етцеля. Скажіть це так, щоб геть усі рицарі, які це почують, забажали негайно [102] приїхати сюди! Перш за все навідайте Гізельгера. Передайте йому, що я дуже скучила за ним. А моїй матері Уті перекажіть, що ніколи ще жодну королеву не шанували так, як шанують її дочку. Та особливо потурбуйтеся, щоб приїхав Гаген. Якщо він відмовиться, киньте йому докір: адже він єдиний, хто знає дорогу до країни гуннів. Як може він відмовитися? Гаген має приїхати! Неодмінно! Таке моє доручення. Бог захистить вас і благословить на цю мандрівку. І ще одне — привезіть сюди Нібелунгів!

— Нібелунгів? — здивовано запитав Вербель.— Хто це, володарко?

— Вони володіють скарбом Нібелунгів,— відповіла Крімгільда.— Тому я їх так і називаю. А тепер ідіть і поміркуйте, як виманити сюди Гагена.

Шпільмани здивувалися з того, що Крімгільда так хоче бачити Гагена в країні гуннів. Однак вона щедро обдарувала їх золотом, і шпільмани, окрилені надіями на розкішне життя, яке чекає їх після повернення додому, запевнили її, що виконають доручення.

Згодом усе це скінчилося дуже зле.

ЯК ВЕРБЕЛЬ І ШВЕММЕЛЬ ВИКОНАЛИ ДОРУЧЕННЯ

Тож посилає Етцель на Рейн гінців своїх,

та швидше мчала вістка, випереджала їх.

Гінці ті прудконогі запрошення везли

на свято — пребагато свою там смерть знайшли.

Етцелеві посланці поїхали на Рейн. їх супроводжувало двадцять чотири гуннських рицарі. У Пехларні вони зупинилися на перепочинок. Тут посланців щиро привітали і щедро обдарували. Особливо багато подарунків дістали вони в Пассау — від єпископа Пільгріма.

Без пригод проїхали Баварію. Розбійники не наважилися напасти на ниХі— їх відстрашував герб Етцеля, який несли на собі посланці.

Через дванадцять днів прибули у Вормс.

За порадою Гагена Гунтер прийняв їх у тронній залі і з великими почестями. Перш за все він привітав їх.

— Скажіть по щирості, шляхетні добродії,— почав Гунтер,— [103] як там мій любий свояк, ясновельможний король Етцель, і наша люба сестра?

— Ось уже тринадцять років ніщо не затьмарює їхнього щастя,— відповіли Вербель і Швеммель і низько уклонилися.— Лиш одного їм бракує — радості від побачення з вами, шляхетні королі Бургундії! Наших володарів турбує те, що ви не родичаєтеся з ними, і вони не знають, чим прогнівили вас. Ждуть не діждуться, коли ви приїдете до них!

— Я радий чути, що в короля й королеви все гаразд,— сказав Гунтер.— Що ж до поїздки, то ми добре обміркуємо і як слід зважимо. А ви тим часом відпочиньте і наберіться сили, бо дорога буде далека і важка. Через сім днів одержите відповідь!

Вислухавши короля, Вербель мовив:

— Ми маємо намір відвідати королеву Уту, якщо не заперечуєте. Дуже хочеться засвідчити їй нашу відданість!

Король Гунтер відповів:

— Це вельми шляхетно й ґречно з вашого боку. Юний Гізельгер повів посланців до Утиних покоїв.

— То кажете, що моя сестра щаслива? — іще раз спитав він, коли вони йшли до палацу королеви.

— Крімгільда дуже скучає за вами,— відповів Вербель, а Швеммель додав:

— І часто зітхає, гадаючи, що ви її забули! Часом навіть плаче і при цьому називає ваше ім'я! Під загрозою покарання наша володарка заборонила казати вам про це, однак ми не можемо мовчати!

Тоді Гізельгер скинув з голови золотий обруч, переломив його навпіл і подарував половинки Вербелю і Швеммелю.

Того самого дня король Гунтер порадився зі своїми придворними, чи прийняти Етцелеве запрошення. Майже всі були одностайні: прийняти. Тільки Гаген рішуче заперечував.

— Ви міркуєте так, ніби сам собі ворог! — сказав він Гунтерові.— Ви ж добре знаєте, що ми заподіяли Крімгільді. Ми вбили Зігфріда, чи це нам тільки здається? Я пам'ятаю джерело Оден-вальдське. Хіба ви його забули? Може, й так, але про нього не забула Крімгільда! То як ми можемо їхати в країну гуннів?

— Біль її минув ще тоді, коли вона була у Вормсі,— заспокоїв його Гунтер.— Вона ж поцілувала мене на знак примирення!

— Але з-поміж усіх причетних до цієї справи вона виділила Гаге-на,— нагадав Гернот.

— Відтоді минуло тринадцять років,— правив своєї Гунтер,— а ви ж усі чули, що вона більше не згадує про Зігфріда.

— Так говорять її люди! її ж власних слів ми не чули! — відрубав Гаген.

В розмову втрутився Гізельгер: [104] — Якщо ви боїтеся жінки, то вам ніщо не заважає залишитися вдома і не ставати на перешкоді іншим, А я поїду до Крімгільди!

Ці слова прикро вразили Гагена, і він гнівно вигукнув:

— Що має статися, те станеться! Я ніколи не був страхополохом! Отже, їдьмо!

— На думку Гагена треба зважити,— сказав Румольд, майстер кухарських справ.— Він слушно радить нам залишитися вдома. Ніде ми не знайдемо нічого кращого! На кухні і в погребах усього досить. Ми живемо в достатках і маємо все, чого тільки душа забажає. То чого ж нам їхати в країну гуннів?

— То, може, сповістити Етцелеві, що нам ніяк приїхати? Мовляв, нам краще сидіти коло Румольдових горщиків, ніж їхати в країну гуннів,— глузливо мовив Гернот.

І тоді Гаген сказав:

— Вирішено! їдьмо! Але треба взяти з собою тисячу чоловік. Це, правда, багатенько для поїздки в гості, проте з ними ми зможемо подолати й самого диявола. Я сам виберу рицарів. І неодмінно з нами повинні бути Фолькер та Данкварт. І якщо ми вже поїдемо, то треба не відставати ні на крок від цих швидких посланців. Тоді в Крімгільди не залишиться часу підготувати нам каверзу.

Бургунди на це пристали.

Від'їзд гуннських посланців весь час затримували, хоч ті наполягали, і відпустили їх тільки тоді, коли самі підготувалися в дорогу.

Коли посланці прощалися, вони раптом помітили тінь, яка рухалась замковим подвір'ям. Вона була схожа на людину.

— Що це? — перелякано спитали вони.

— Королева Брюнгільда. Хіба ви не знаєте її? — здивувався Фолькер.

Приїжджі стурбувалися і якнайшвидше вирушили в дорогу. Крімгільда тим часом^нетерпляче чекала їх у Етцелевому замку.

— Ви дуже повільно виконували моє доручення! — сердито сказала вона, тільки-но посланці переступили поріг.— Чого ж ви добилися? Чи всі приїдуть, кого запрошував король? Чи буде Гаген? Що він говорив про поїздку?

— Мало доброго,— відповіли Вербель і Швеммель.— Але він приїде з вашими братами. Приїде ще й Фолькер.

— Мені приємно чути, що Гаген робить нам честь,— сказала Крімгільда.— А щодо Фолькера, то мені байдуже — приїде він чи ні. Гаген — то інша річ. Він — уславлений герой, і я рада зустріти його тут.

— Ви задоволені, люба моя? — запитав король Етцель.

— Незабаром буду,— відповіла Крімгільда.— А тепер треба готуватися до свята. Часу в нас обмаль! [105]

ЯК НІБЕЛУНГИ ЇХАЛИ ДО ГУННІВ

Полишимо їх на себе — нехай собі як знають!

Тим часом відчайдухи в дорогу вирушають.

Рушають прехоробрі до Етцеля в країну,

з собою прихопивши і зброю й одежину.

Тисяча шістдесят рицарів і дев'ять тисяч слуг зібралися на подвір'ї замку. Вони були готові їхати до гуннів. Єпископ Шпеєрський благословив їх. Королева Ута покликала до себе своїх синів разом з найшляхетнішими людьми королівського двору й сказала:

— Я бачила поганий сон. Мені приснилося, що над усією Бургундією запала тиша. І скрізь, куди не глянеш — мертві птахи. Прошу вас: не їдьте! Ви загинете!

Але Гаген заперечив:

— Хіба справжній рицар залишиться вдома, злякавшись сну? 7 Королі вирішили їхати, отже, поїдемо. Нам кортить побачити Крімгільдине свято.

Не гаючи часу, вирушили в дорогу. Спочатку переправилися через Рейн. На це згаяли цілий день. На протилежному березі влаштували перший привал. Там король Гунтер попрощався із своєю дружиною. Вона була йому така ж дорога, як власне життя.

Аж ось тромбони і флейти подали сигнал їхати далі. Розляглося голосіння і зойки тисяч жінок, які прийшли проводжати воїнів.

Проте герої були бадьорі та веселі. Данкварт був їхнім маршалом, Гаген — розвідником. Рицарі їхали в кольчугах.

Спочатку шлях пролягав землею східних франків на Майні, а далі через Швальбенфельд вів униз до Дунаю. Якраз була повінь. Річка вийшла з берегів. Швидка течія несла вирвані з корінням дерева. Ніде не було видно перевозу, а переправитися треба. Тоді Гаген роздягнувся і пішов шукати броду. Оскільки близько була Баварія і могли напасти розбійники, він ввійшов у воду з мечем у руках. Довгенько побродивши біля берега, він натрапив на місце, де. купалися русалки. Помітивши Гагена, вони зчинили лемент і відпливли на середину річки. Гаген забрав їхній одяг. Тоді одна з русалок — звали її Гадебург — стала просити: [107]

— Віддай нам одяг, відважний рицарю, і ми скажемо тобі, чим закінчиться ваша поїздка до гуннів.

Русалки гойдалися на хвилях, мов чайки. Гаген кивнув на знак згоди.

— Ви можете спокійно їхати далі,— сказала Гадебург.— Ще нікому поїздка не приносила більше честі і слави, ніж принесе вам ваша!

Гаген повернув русалкам одяг. Та коли вони забрали його, обізвалася Зігелінда:

— Я застерігаю тебе, Гагене, Альдріанів сину! Моя тітка сказала неправду! Нібелунгів чекає біда. Вертайтеся назад, поки ще є час! В Етцелевій країні на вас чигає смерть!

— Я більше не вірю жодному вашому слову,— відповів Гаген. — Як може ненависть однієї людини убити десять тисяч?

Тоді Гадебург сказала:

— Тільки один з вас повернеться додому, і ним буде ваш капелан! Всі інші загинуть. Це щира правда.

Страшенно розгнівавшись, Гаген закричав:

— Коли ви так добре все знаєте, то скажіть, як перейти річку!

— Іди проти течії,— порадила Зігелінда.— На тому березі побачиш будиночок. У ньому мешкає поромник. Він перебуває на службі у короля Гельпфарта Баварського. Остерігайся його гніву і заплати йому, скільки він зажадає! Та якщо поромник не захоче перевозити, то скаж^, що тебе звати Альмеріх і що ти втікаєш від своїх ворогів. Тоді він, напевне, припливе!

Гаген подякував і пішов берегом проти течії річки. Русалки засміялися і знову почали купатися.

Пройшовши кілька кроків, Гаген побачив будиночок. Він крикнув через річку:

— Поромнику, перевези на той берег!

Однак із того боку ніхто не обзивався, тільки шуміли хвилі. Проте Гагенів голос був гучніший за цей шум.

— Поромнику, перевези! — гукнув він.— Я віддячу тобі червленим золотом!

Хвилі ревли.

Гаген гукнув іще раз:

— Поромнику, перевези! Я — Альмеріх! Мені пощастило втекти від своїх ворогів!

Поромник разом із молодою дружиною вийшов з будиночка. Гаген, побачивши його, начепив на меч золотий нагрудний ланцюжок і підняв його. На сонці золото заблищало.

Поромник відв'язав човна. Дружина благала його, щоб він не їхав, однак поромник швидко відплив і вже був на середині річки. Ледве він пристав до берега, як Гаген вскочив у човен. [108]

— Хто ти? — розлючено закричав поромник.— Ти — не Альме-ріх! Можливо, у тебе таке саме ім'я, але ти не мій брат! Ти обдурив мене! Якщо тобі дороге твоє життя, то вийди з човна!

— Хоч я і не ваш брат, поромнику,— відказав Гаген,— але ж я в біді і добре вам заплачу!

— Тут вештається багато ворогів мого володаря,— відповів поромник,— вийди!

А Гаген у відповідь:

— Ви мене гнівите! Візьміть цей золотий ланцюжок. Нехай він буде вам замість плати! Вам доведеться цілий день перевозити наших! Нас тисяча та ще тисяча коней.

Поромник не погоджувався перевозити. Він підняв весло і замахнувся, щоб ударити. Гаген ухилився, однак оступився і впав. Скориставшись цим, поромник ударив його по шолому. Тоді Гаген вихопив свій меч і, стоячи навколішки, відрубав поромникові голову, а потім разом з тулубом викинув її в річку, що ревла й кипіла, мов несамовита.

Гаген залишився у човні сам. Він спробував підгребти до берега, але вода весь час відносила човен. Гаген наліг на весло так, що воно поламалося.

Тепер човен безпорадно крутився на течії. Що робити?

Гаген зв'язав уламки весла вузеньким ремінцем від щита і став щосили веслувати до берега. Там його чекало військо. Коли він причалив, бургунди помітили, що човен забризканий кров'ю. Король Гунтер жахнувся.

— Гагене, а де ж поромник? Чи ви не вбили його? — спитав він.

— Не знаю ніякого поромника,— буркнув Гаген.— Я йшов берегом і коло верби надибав човен. Сідайте!

— Як же ми переберемося на цьому кориті на той берег? — спитав Гернот.— Нас тисяча, десять тисяч слуг, а ще — одяг, збруя, зброя і подарунки! Як же ми впораємося без поромника?

— Сідайте! — гукнув Гаген.— Я сам перевезу. Коней заженемо в річку, вони й самі перепливуть на той берег.

Воїни посідали в човен. Слуги повантажили одяг, золото, сідла і збрую, а коней загнали в річку. Потім вони теж посідали в човен. Він був чималий, і всі помістилися.

Коні попливли. Гаген відштовхнув човна і став гребти переламаним веслом.

Раптом Гаген згадав пророцтво русалок, і погляд його впав на капелана, що сидів коло свого церковного причандалля, прихилившись до борту човна.

"Перевірю, чи правду казали русалки",— подумав Гаген і ззаду пхнув капелана в річку. Той не вмів плавати. Він спробував ухопитися за човен, але Гаген ударив його по руках і притопив веслом. [109]

Це вкрай обурило Гернота і Гізельгера, однак вони сиділи по другий бік від Гагена і не могли йому перешкодити.

— Це страшний злочин, Гагене! — вигукнув Гізельгер.— Що вам заподіяв сердешний священик?

А капелан кричав, борсаючись у хвилях, благав допомоги. Йому хотіли допомогти, але Гаген не дозволяв рятувати священика.

Капелан уже почав тонути, але раптом рвучкий вітер надув його сутану, немов вітрило, і поніс бідолаху до берега. Капелан виліз на сушу і обтрусився, мов собака. А тим часом човен пристав до того берега. Річка бушувала. Рицарі й слуги зійшли на берег і вивантажили свої речі.

Коні теж перепливли річку. Бракувало тільки священика.

Коли всі повиходили з човна, Гаген вихопив меч і порубав його.

— Що ти робиш, брате? — закричав Данкварт, охоплений жахом.— Як ми переберемося чере Ь річку, коли повертатимемося назад?

Гаген подумав:

"Ніхто не повернеться!"

А вголос сказав:

— Це для того, щоб жоден страхопуд не міг утекти назад, якщо такий знайдеться серед нас!

Рицарі образилися, бо поміж них не було боягузів. Проте Фоль-кер поділяв Гагенову думку. Він погоджувався з усім, що радив або робив Гаген. А він чудово вмів переконувати інших. Тож незабаром усі примирилися з Гагеном.

Трохи перепочивши, бургунди осідлали коней і поїхали в країну короля Гельпфарта.

Поки що вони втратили тільки одну людину — капелана. А той повертався назад у Вормс протилежним берегом, мокрий до рубця.

ЯК ДАНКВАРТ УБИВ ГЕЛЬПФАРТА

Коли перевезлися бургундські вояки,

почав король питати: "Хто знає тут стежки?

Коли б не заблукати отут на чужині..."

Озвався Фолькер дужий: "В цім звіртеся мені".

— Хто поведе нас через Баварію? — спитав Гунтер.— Хто знає дорогу?

— Дозвольте мені,— сказав Фолькер.— Я знаю тут усі дороги і кожну стежину.

— А тепер послухайте мене, рицарі, і ви, слуги! — сказав Гаген.-Я повідомлю вам дуже лиху новину. Дві русалки напророчили, що з усіх нас до Бургундії повернеться тільки капелан. Цьому пророцтву я хотів перешкодити, проте воно вже збулося. Отже, все, що навіщували русалки, збудеться! Раджу вам відтепер весь час бути при зброї!

Від такого застереження рицарі зблідли, бо смерті бояться всі; але кожен подумав, що Гаген, можливо, хоче просто їх перевірити.

І бургундці рушили далі. Вони могли б іще повернути назад, проте не наважувалися на таке.

Незабаром Гаген обізвався знову:

— Будьте пильні! Вчора я вбив поромника, про що, напевне, тут стало відомо. Гельпфарт неодмінно вирядить месників. Тому разом із Данквартом я залишуся в ар'єргарді. Ми поїдемо повільно, щоб не здалося, ніби ми рятуємося втечею!

Після обідньої пори прибули в Мерінген. Тут король Гельпфарт з сімома сотнями рицарів спустився з гори на головну вулицю, якою їхали вершники, і кинувся на них іззаду.

Гаген звелів зупинитися і міцніше підв'язати шоломи.

— Ми шукаємо вбивць нашого поромника! — крикнув король Гельпфарт.— Вони вбили хороброго героя і повинні спокутувати свою провину.

Гаген спитав:

— То поромник перебував у вас на службі? Цього я, далебі, не знав. Я обіцяв йому щедру плату, одяг і золото, проте він розлютився, напав на мене і збив з ніг. Я мусив оборонятися. При цьому поранив його, від чого він і помер. Мені прикро, що заподіяв вам шкоду, проте це була самооборона, не вбивство!

— Ви вбили його і відплатите за це! — гримнув Гельпфарт і зі списом кинувся на Гагена.

Від могутнього удару Гагенів кінь здибився. Попруга лопнула, і Гаген упав у траву.

Гельпфарт зіскочив з коня і підбіг до Гагена, що, похитуючись, зводився на ноги, і вдарив його мечем. Від Гагенового щита відлетів чималий шмат. Гаген, знесилений, попросив допомоги у свого брата Данкварта. Той, пробившись крізь колотнечу, ударив Гельпфарта, а потім удвох із Гагеном вони вбили короля.

Побачивши вбитого Гельпфарта, баварці кинулися навтіки. Але бургунди взялися їх переслідувати, хоч надворі вже було поночі.

Коли місяць пробився крізь хмари і стало трохи видніше, порахували загиблих. Бургунди втратили чотирьох рицарів, а баварці — не менше сотні. Запекла боротьба виснажила переможців. Вони ладні були впасти просто на землю і заснути. Однак Гаген і Данкварт не дозволяли їм цього. Незважаючи на втому, бургундський загін правився далі. Всю ніч він був у дорозі і рано-вранці коло Пассау наздогнав головні сили. Там влаштували привал. Королів дядько, князь-єпископ Пільгрім відправив обідню і благословив загін на дальшу дорогу, яка після переправи через Дунай вела до Рюдігерової землі.

На цьому відтинку шляху Гаген знову їхав попереду.

На межі з гуннською землею бургунди натрапили на заснулого рицаря. Спочатку Гаген забрав у нього меч, а потім розбудив його. Коли той прокинувся, Гаген дуже здивувався, бо рицар був схожий на Екеварта. Він відрізнявся від Екеварта лише тим, що у рицаря борода сягала колін, а обличчя було зборознене зморшками, наче кора дуба. А чуб його був ніби посиланий сріблом.

— Горе мені, що я заснув! — крикнув рицар.— Кепсько я ніс службу! Ганьба мені назавжди!

З горя старий заплакав. І тоді Гаген повернув йому меч, а потім подарував шість золотих каблучок і сказав:

— Не бідкайтеся! Будьте хоробрим рицарем! А хто ви такий? Чи, бува, не Екеварт? Що ви тут робите сам-один?

— Мене послала Крімгільда,— відповів Екеварт.— Я чекаю на вас уже тисячу років, тому й заснув. Як кепсько я виконував службу! Крімгільда попереджує вас: не їдьте далі. В країні

гуннів на вас чатує смерть. Повертайтеся назад, поки є змога! Ось що доручила сказати вам моя володарка!

Голос старого нагадував вітер. І вітер віяв крізь його одяг та тіло.

— Зігфріда вбито,— вів далі Екеварт.— І ви всі підете за ним у могилу! Як я втомився! Вже тисячу років чекаю на вас. Спасибі за каблучки. Більше нічого не скажу! [114]

Вітер розвіяв його слова, розвіяв його одяг і тіло. Гаген залишився сам.

"Дивина та й годі!" — подумав він.

Аж раптом загула вулиця, і маркграф Екеварт примчав верхи. Очі в нього були молоді і ясні, підборіддя — міцне.

Він посміхався, радіючи зустрічі з Гагеном, вітав його, розмахуючи своїм барвистим капелюхом.

— Ласкаво просимо на землю Етцеля і до замку Рюдігера, Га-гене! — сказав Екеварт.— Добра королева Крімгільда послала мене потурбуватися про вас! Рюдігер і Готелінда чекають на вас і їхній дім повен затишку, мов травневий луг квітів!

— Дякую вам, Екеварте,— сказав Гаген.— Сьогодні ми з вами вже бачимося не вперше.

Екеварт здивовано похитав головою.

— Як це може бути? — спитав він.— Адже я прибув прямо з Рюдігерового замку.

— То їдьмо до Рюдігера,— запропонував Гаген.— Відпочинок усім нам буде на користь!

Вдалині між пагорбками виблискували шоломи рицарів. їх і мав наздогнати Гаген із своїми попутниками. Навкруги не видно було нікого, лише свистів вітер.

ЯК НІБЕЛУНГИ ПРИБУЛИ В ПЕХЛАРН

Сказав маркграф жінкам своїм, доньці та дружині,

що звістку має радісну: "Це ж завітають нині

до нас бургунди в гості! Вітайте як братів,

щоб кожен був мов вдома, геть їхать не хотів".

Рюдігер і його дружина Готелінда радо зустріли гостей, шанобливо привітали їх. Маркграф вийшов їм назустріч до Дунаю.

— Я боюся, що ми поставимо вас у скрутне становище,— сказав Данкварт.— Нас тисяча рицарів та ще дев'ять тисяч слуг. І хоч який гостинний ваш дім, ви не можете на всіх настачитись.

— Про це потурбуємося ми з дружиною та нашою старанною [115] дочкою Дітліндою,— мовив Рюдігер.— Ми вже все обміркували, їжа і напої наготовлені. На луках розкинемо намети, і буде де вам відпочити. Коні нехай пасуться на волі. Я

скрізь поставив варту, тож грабіжників і злодіїв боятися нічого. Ваші речі сховаємо в замку. Жодна острога, жодна пряжка не пропадуть. А як щось загубиться, то я відшкодую збитки. Володіння мої невеличкі, проте негостинно обійтися з вами не можу. А тепер їдьмо зі мною, ласкаво прошу вас до замку. Дружина і дочка не можуть дочекатися, щоб почастувати вас.

Рицарі щиро подякували і поїхали слідом за Рюдігером, бо так гостинно не говорив з ними ще жоден господар домівки. Біля замкової брами їх зустріли Готелінда з дочкою і тридцять шість шляхетних дівчат, а також дружини всіх васалів. На шиях і зачісках в них були золоті прикраси, а на зелених сукнях горіли рубіни. Та й самі вони були мов щойно розквітлі троянди. Навряд чи бодай одній з них треба було підфарбовуватися або надівати перуку.

Рюдігер попросив жінок привітати найзнатніших гостей і поцілувати їх.

Готелінда й Дітлінда поцілували королів Гунтера, Гернота і Гі-зельгера, потім Данкварта і Фолькера. А коли Дітлінда дійшла до Гагена, то злякалася й позадкувала. Вона зблідла, а потім почервоніла, подумавши, що це той чоловік, який убив Зігфріда. Вона відвернулася вкрай збентежена. Проте батько підштовхнув Дітлінду в спину. Тільки тоді вона опанувала себе й поспіхом поцілувала Гагена в чоло, хоч серце в неї калатало так, що, здавалося, ось-ось розірветься.

Гізельгер помітив, як вона злякалася.

— Я проведу вас, люба дівчино,— сказав він і взяв її за руку. Готелінда пішла поруч з Гунтером, а Рюдігер — з Гернотом, хоч його, власне, мала проводжати молода маркграфиня. Жінки у своєму рубіновому блиску загубилися серед рицарів.

Коли настав час трапезувати, чоловіки й жінки посідали до різних столів, як того вимагали правила гарного виховання. Тільки господиня сиділа на почесному місці коло рицарів.

Всі їли і пили, всі були веселі, але про красуню-дочку ніхто не забував. Вона була у всіх на язиці. Звертаючись до Рюдігера, Фолькер говорив:

— Ясновельможний маркграфе, як щедро обдарував вас бог! Таку чарівну дружину послав вам і таку ж вродливу дочку! Коли б я був королем, то посватав би її!

Готелінда стала червоніша за всі рубіни на світі, а Рюдігер відповів Фолькерові так:

— Ви робите мені завелику честь, шляхетний володарю з Аль-цая. Ми — бідні вигнанці з арабської Іспанії і живемо тут з ласки [116] нашого доброго короля Етцеля. Ви надто уважні до нас, що так лестите нам!

— О ні, це не лестощі! — обізвався Гернот.— Коли б я був парубком і мав вибирати наречену, то не взяв би ніякої іншої, крім вашої донечки. Вона так добре вихована, така весела, гарна і ніжна, що її не можна не покохати!

— Що ви все говорите "коли б" та "якби"? — вигукнув Гаген. — У нас іще не одружений король Гізельгер, і кращої нареченої для нього не знайти. Він соромиться, тому я скажу за нього. Юна маркграфиня — шляхетного роду, з вишуканими манерами, і коли король Гізельгер удома, на Рейні, надіне на неї корону, я й мої рицарі залюбки підемо до них на службу!

Рюдігер і Готелінда перезирнулися. В їхніх очах була гордість і радість.

Тут же, на бенкеті, домовились відзначити заручини. У всьому світі не було нікого щасливішого за юного Гізельгера!

Король Гунтер обіцяв подарувати молодій парі замок біля Ворм-са й належні до нього землі та людей. Король Гернот засвідчив цю домовленість.

Рюдігер сказав:

— У мене нема ні земель, ні замків, крім цього одного, та й він належить моєму доброму королю, проте я теж обдарую дочку сотнею в'юків срібла, а ви прийміть мою вірність — скарб, що важить більше, ніж золото!

Рицарі тим часом поставали колом, оточивши молоду пару. Але Дітлінда була така збентежена, що батько мусив підштовхнути її в спину, щоб вона дала свою згоду.

Дітлінда сказала "так", і голос її потонув у сльозах радості.

Домовилися відгуляти весілля після повернення з Угорщини. Рюдігер і Готелінда запрошували гостей побути ще чотири дні. Проте розставатися довелося раніше. Бургунди залишили гостинним господарям чимало цінних подарунків. Варто було комусь подивитися на якусь річ — і вона переходила до нього. Горді бургунди звичайно ні від кого не приймали подарунків, а від пехларнських господарів усе брали з подякою.

Король Гунтер одержав чудові лати, король Гернот — меч (яким потім він мусив убити Рюдігера), Гаген — щит кольору морської води, Данкварт — цілу купу одягу з пфелелю, а Фолькер за свою чарівну гру на скрипці — дванадцять обручок із сірійського золота. Гізельгерові дісталася Дітлінда. Незабаром у них мало відбутися весілля. На прощання дівчина

поцілувала його в уста. Такого солодкого поцілунку Гізельгер ще не знав, і зазнати більше йому не довелося.

Екеварт наполягав на від'їзді. [117]

— Я урочисто обіцяю вам бути вірним,— сказав маркграф,— і доведу це вже тепер. Я дам вам п'ятсот воїнів для охорони, щоб ви спокійно доїхали до Етцелевого замку. В дорозі вам буде безпечно!

Так і зробили. Гомонячи про різні справи, нові родичі спокійно їхали квітучим австрійським краєм. У водах Дунаю відбивалися їхні веселі обличчя, а також гори і дерева.

Коли королю Етцелю повідомили, що гості вже близько, він наказав іще раз якнайретельніше перевірити, чи все готове до зустрічі.

Крімгільда стояла біля вікна своєї зали в оточенні гуннських дворян. Побачивши рицарів у латах, вона подумала:

"Вони приїхали з новими щитами та дечим іншим".

А вголос сказала:

— Наближається знаменна година! Хто мріє про золото, незабаром його одержить. Нехай тільки допоможе мені!

ЯК БУРГУНДИ ПРИБУЛИ ДО ГУННІВ

Коли бургундські рицарі в край гуннів прибули,

то бернець Гільдебранд старий, достойний похвали,

своєму панові сказав: "Жаль витязів цих добрих!

Зігрійте щирим серцем їх, мужніх та хоробрих!"

Коли бургунди під'їздили до замку Етцеля, назустріч їм вийшов Дітріх Бернський. З ним були: майстер збройних справ сивий Гільдебранд, небіж короля Вольфгарт та багато дворян з війська Амелунгів.

Помітивши бернців, що наближалися, Гаген порадив королям зійти з коней і йти назустріч пішки, щоб цим виявити їм шану.

Дітріх був украй засмучений. Адже прибульці з Рейну були його друзями, і його турбувала їх доля. Він ставив собі запитання і не знаходив відповіді. Хіба гості не знають, що замислила Крімгільда? Невже Гаген не розуміє, до чого йдеться? Чом їх не попередив Рюді-гер? Мабуть, тому, що вдячний своїм володарям і дуже довіряє їм!"

Дітріх думав далі: "Вони ще можуть повернути назад. Треба їх попередити. Вони не повинні загинути!"

Дітріх обійняв королів. [118]

— Ласкаво просимо, королі з Рейну,— почав він,— ласкаво просимо, шляхетний Данкварте, шляхетний Фолькере, шляхетний Гаге-не. З якою метою прибули ви сюди? Хіба не знаєте, що королева все ще сумує? Не до свята готується вона. Крімгільда все ще тужить за Зігфрідом! Повертайтесь назад! Ваш приїзд невчасний!

— Зігфрід давно похований,— відказав Гаген,— а з домовини ще ніхто не вставав. Отже, змінити нічого не можна!

— О, ти, меч і щит Нібелунгів, це таки правда! — мовив Дітріх.— Тільки дивись, щоб ці слова та не були немов про вас сказані! Крімгільда живе однією лиш думкою — помститися! Ось про що я вас попереджаю. Бережіться!

— Ви говорите якось загадково, друже Дітріху! — обізвався Гунтер.— Чого нам боятися? Нас сюди запросили. Ми прийняли запрошення, прибули і тепер маємо намір взяти участь у святкуванні. Щоправда, Етцель — поганин, однак він — шляхетний і достойний рицар. Не може бути, щоб він підняв меч на своїх гостей! Та й сестра нас кликала!

Дітріх мовчки зітхнув.

— Як ваша ласка, скажіть, що відомо вам про Крімгільдині плани? — спитав Гаген.

— Щовечора вона стоїть біля вікна, дивиться, як заходить сонце, плаче і називає Зігфрідове ім'я,— відповів Дітріх.

— Те, що сталося колись, змінити не можна,— докинув Фоль-кер.— Треба правитися далі. Назад дороги нема!

І вони поїхали в Етцелів замок.

Назустріч вибігли гуннські слуги. Вони тупцялися коло бургундів, розглядали їх, немов якусь дивовижу, і намагалися вгадати, хто з гостей — Гаген, що вбив могутнього Зігфріда, першого чоловіка їхньої королеви. І побачили одного, що мав великі, мов гора, груди, кулак, як камінь, і очі, немов крижані. У цього рицаря борода була наче зіткана з криці та срібла. Ходою він нагадував лося, а голосом — лева.

Слуги боязко шепотіли:

— Це він!

Гуннський камергер вийшов до гостей, зустрів їхніх слуг дружніми жартами і повів їх, як того вимагав звичай, в окремий будиночок, що стояв на подвір'ї замку. Данкварт залишився з ними.

Аж ось на сходах показалася Крімгільда. Вона спускалася вниз. Дванадцять королівен супроводили її. Королева усміхнулася до гостей, потім уклонилась і сказала:

— Ласкаво просимо, Нібелунги, в країну Етцеля.

Після привітання вона потиснула Гунтерові і Гернотові руки, а тоді підійшла до Гізельгера й поцілувала його в уста. Більше нікого вона не цілувала, нікому не подавала руки і ні з ким не говорила. [119]

Тоді Гаген міцніше підтягнув ремінець шолома.

— Королів зустрічають гірше, ніж їхніх слуг! — сказав він так голосно, щоб почула Крімгільда.— Стережіться, рицарі! Дивні звичаї панують у цьому замку!

— Нехай вітає вас той, хто до вас прихильний,— відрубала Крімгільда.— Хіба ви привезли мені те, що мене потішило б?

— О, я не знав, що дружина гуннського короля приймає подарунки від рицарів,— сказав Гаген.— А то я взяв би для неї якусь дрібничку!

— Я маю на гадці скарб Нібелунгів! — вигукнула Крімгільда. — Він належить мені, і я сподівалася, що ви привезете його сюди! Де він?

— У Рейні, люба Крімгільдо, в Рейні! І лежатиме там до страшного суду! Зробити це звелів мені король, і я підкорився, як того вимагає моє становище!

— То, виходить, ви ховаєте мою власність? — спитала Крімгільда.— Ви намірились принижувати мене, поки мого й віку!

— Я взяв із собою щит, красуне,— відповів Гаген,— а також шолом, лати і меч, і більше не маю при собі нічого!

Крімгільда відвернулась від Гагена і мовила до рицарів:

— Король чекає на вас у святковій залі, шановні гості. Залиште вашу зброю, як того вимагає звичай, я збережу її!

Гаген засміявся.

— Не турбуйтеся про нас, шляхетна володарко! — вигукнув він.— Батько навчав мене, що королеви — не служниці і не повинні виконувати їхні обов'язки, принаймні так ведеться у нас, в Бургундії. Ви не повинні тягати наше залізо. Я буду сам собі камергером.

— Залиште зброю, любий брате,— сказала Крімгільда Гунтерові.

Але той заперечливо похитав головою.

Крімгільда лютилася, з її обличчя видно було, про що вона думає.

"Хтось їх попередив! Хто?! Знати б тільки — і йому не минути смерті!"

Раптом її очі зупинилися на Дітріхові Бернському.

"Він — близький із королями!"

Крімгільда зміряла Дітріха повним ненависті поглядом, але він не опустив голови. Він подумав:

"Так. Я попередив їх і не буду цього заперечувати, якщо ти запитаєш! Але ти не наважишся напасти на мене!"

Крімгільда здогадалася, хто попередив бургундів. Вона повернулась і швидко пішла з подвір'я. Всі мовчали. Тільки Дітріх, звертаючись до королів, сказав:

— Тепер ви знаєте те, що вам треба було знати! Повертайтеся! Ще є час! [121]

Аж тут із вікна виглянув Етцель і побачив Гагена.

— Хто це? — спитав він.— Чи не Гаген, син Альдріана? Здається, я впізнаю його! Як довго ми не бачилися! Його батько був невдачливим. Я зробив із нього рицаря і забезпечив усім, що треба. А малий Гаген був зброєносцем при моєму дворі. Я радий знову зустрітися з ним! Чому він такий нерішучий! Стоїть у дворі і не заходить. Я ж чекаю на нього! Починайте! Нехай грають тромбони і флейти! До нас прибули бажані гості!

ЯК КРІМГІЛЬДА ЛАЯЛА ГАГЕНА, А ВІН НЕ ВСТАВ ПЕРЕД НЕЮ

Отак і розлучилися: завзятий Гаген з Троньє

і Дітріх славний — бернського ясний володар трону.

Тож Гунтерів порадник роззирнувсь навкруг,

чи близько нерозлучний товариш, любий друг.

Бургунди почали гуртуватися коло своїх королів. Прибули ті, хто відстав. Оскільки ще був час, Гаген кивнув товаришеві, і вони вдвох пішли через двір до великого палацу. Це була Крімгільдина зала.

Гаген знав, що вона належить їй, бо бачив, як королева йшла туди.

Крімгільда помітила, що Гаген з товаришем сіли під її вікнами. Це вразило її в самісіньке серце, і вона заплакала.

— Хто вас так засмутив, вельмишляхетна володарко? — спитали гуннські дворяни, що саме були коло неї.

— Гаген,— відповіла Крімгільда.

— Певне, він зробив вам зло,— сказали рицарі.— Ще сьогодні вранці ми бачили вас такою веселою, якою ви не були давно. Тільки накажіть — і зухвалець не доживе до кінця дня!

Крімгільді спало на думку, чи не кинутися їм до ніг і не попросити допомоги. І вона впала на коліна перед рицарями.

— Пометіться Гагенові, шляхетні гуннські витязі! — крикнула вона.— Вбийте його, зітріть на порох!

Ту ж мить загули тромбони, заграли сурми, задзвеніли бронзові тарілки — біля Крімгільди вже стояло шістдесят чоловік у латах. Вона спитала їх: [122]

— Чи готові ви до бою не на життя, а на смерть? До того ж, це чорти, а не люди! Ви не впораєтеся з тими двома!

Невдовзі біля Крімгільди зібралося шістдесят тисяч душ — усі в латах, із щитами і мечами в руках.

Засурмили сурми. Гунни почали вимахувати мечами й свистіти так гучно, що заглушили звук сурм.

Крімгільда оглянула воїнів і сказала:

— Дякую вам за вашу відданість, любі гуннські витязі! Отже, приборкайте Гагена! Тепер вас стільки, що вам це до снаги. Я вийду до ворогів у короні і скажу, в чому вони винні. Отоді вони відступляться. Після цього ви можете їх убити.

На знак згоди рицарі ударили мечами об щити. Крімгільда підійшла до вікна. Надворі гули тромбони, співали флейти, дзвеніли тарілки.

— Що з вами, володарко? — спитали камергери.— Що вас так налякало? Ви щось говорите про Гагена. Ми вас не розуміємо!

Крімгільда повернулася, показала рукою у двір і сказала:

— Ті, що сидять під вікнами, мої вороги! Послухайте, як я буду їх звинувачувати, і що вони на це відповідатимуть. Слухайте уважно кожне слово! Візьміть свою зброю!

Вона вийшла, і шістдесят тисяч рицарів пішли за нею. Фолькер побачив Крімгільду, коли вона спускалася сходами.

— Погляньте-но, друже Гагене,— мовив він, показуючи рукою.— Сюди знову йде та, що запросила нас у гості. Біля неї багато озброєних рицарів. У них також надто широкі груди. Мабуть, під сорочками у них кольчуги. З ким вони мають змагатися?

— Зі мною,— відповів Гаген.— Обіцяєте мені допомогу?

— Як ви можете про таке питати? — вигукнув Фолькер.— Навіть якби сам Етцель виступив проти вас, то й тоді я був би біля вас зі своїм мечем. Поки я буду живий, не залишу вас!

— Бог відплатить вам за вашу відданість,— подякував Гаген.— Тепер гунни нехай нападають! Але будьте обачні!

Королева вийшла з палацу.

— Нам треба встати і вклонитися їй, як того вимагає звичай, — сказав Фолькер.— Це свідчитиме, що ми поважаємо себе.

— Ні, не вставайте,— зупинив його Гаген.— А то ці телепні подумають, що ми встаємо від страху. Крімгільда ненавидить мене, а я повинен її поважати? Та нехай ображається — мені байдуже.

Отак сказавши, Гаген поклав свій меч на коліна. Меч був із золотим руків'ям, прикрашений зеленою, як трава, яшмою. Піхви були обтягнені багряним шовком.

Побачивши меч, Крімгільда злякано скрикнула, бо це був Баль-мунг.

Фолькер теж поклав свій смичок на коліна. Обидва сиділи мовчки. [123]

Королева чекала, поки вони встануть, проте Гаген і Фолькер мовби не помічали її: сиділи і дивилися кудись у безвість.

Вона підійшла ближче, майже впритул, ледь не наступаючи їм на ноги.

— Гагене,— обізвалася вона,— хто вас запрошував до нас? І чого це ви удаєте із себе хтозна-кого? Я не пригадую, щоб по вас посилали. Як же ви могли наважитися приїхати сюди? Адже ви заподіяли мені стільки лиха!

— По мене нікого не посилали,— відповів Гаген.— Запрошували трьох королів, а я — їхній слуга, тому вони взяли мене з собою.

Крімгільда гнівно вигукнула:

— Говоріть далі! За що я вас зненавиділа? За те, що ви вбили мого чоловіка, мого Зігфріда!

— Так,— мовив Гаген і поворушив Бальмунг, що лежав у нього на колінах.— Я зробив це. Я, Гаген, убив Зігфріда, а ви страшенно образили мою королеву Брюнгільду. Ніхто не повинен відмовлятися від того, що він зробив. Вина за Зігфрідову смерть лежить тільки на мені, і ви маєте всі підстави помститися. Так, я не заперечую, що завдав вам багато горя!

Крімгільда повернулася до своїх воїнів і сказала:

— Ви чули, вельмишляхетні панове? Цей чоловік нічого не заперечує! Отже, мені байдуже, що ви з ним зробите, мужні Етцелеві бійці!

Збентежені гуннські рицарі мовчки перезиралися. Вони стояли коло сходів і не рухалися з місця.

"Чого ти поглядаєш на мене?" — думав один про іншого.

А той міркував так:

"Хто його знає, що воно тут до чого. Це давня справа, то чому я повинен гарячкувати?"

Третій був більш рішучої думки:

"Я ще не з'їхав з глузду, щоб битися з цим велетнем".

"Я знаю Гагена давно,— думав четвертий.— Ще замолоду він брав участь у двадцяти двох битвах. Він невразливий, а тепер у нього є ще й Бальмунг!"

"Ні за яку купу червленого золота я не підніму руку проти цих двох рицарів",— думав п'ятий.

"Горда чужинка бажає нашої загибелі",— думав шостий.

Так і стояли гунни, з'юрмившись навколо Крімгільди, слухали її нарікання на долю і мовчали.

Тоді Фолькер сказав Гагенові:

— Вони замишляють нас погубити. Треба прямо запитати Ет-целя про його намір. Може, лихові ще можна зарадити.

— Ви кажете слушно,— мовив Гаген.— Ходімо до Етцеля! Бургунди тим часом вишикувались до бою. Три королі стояли [124] попереду. Гаген і Фолькер приєдналися до них. Саме в цю мить гучно загули тромбони. Дітріх Бернський вийшов назустріч гостям і вклонився королю Гунтерові, а Гунтер на знак вдячності схилив перед Дітріхом голову. Потім вони потиснули один одному руки.

Таким самим чином Ірмфрід Тюрінгський привітав короля Гер-нота, а маркграф Рюдігер — короля Гізельгера. А перед тим Рюдігер доповів королю про прибуття гостей.

Отак кожен гуннський князь супроводжував бургундського дворянина, а Гаген і Фолькер ішли поруч. Так вони й трималися разом, аж поки їх розлучила смерть.

Коли Гунтер у супроводі Дітріха ввійшов у залу, Етцель підвівся з трону і швидко пішов назустріч гостям,— а він же був володар світу.

— Ласкаво просимо до нашої країни, пане Гунтере,— почав він,— ласкаво просимо, пане Герноте, ласкаво просимо, пане Гізель-гере, ласкаво просимо, панове Гагене і Фолькере, ласкаво просимо всіх вас, дворяни, рицарі і воїни могутньої Бургундії! Я й моя добра дружина запросили вас у гості, і ми раді, що ви так швидко приїхали! Сердечно вітаємо вас! Вип'ємо за здоров'я всіх вас!

З цими словами Етцель повів Гунтера до свого трону і запропонував йому зі своїх рук випити золотий ківш

шовковичного вина. Його князі так само почастували бургундських дворян.

— Ще раз дякую вам, любі рицарі з Рейну, що приїхали до нас,— сказав король Етцель.— Ви звільнили мою добру дружину від великої журби. Вона так скучала за вами, що ледь не померла від туги. І я часто думав: "Хіба ми чимось скривдили вас, що ви так довго не родичалися?" А тепер я.радий, що ви тут, та ще й з стількома шляхетними рицарями. Прошу до столу! Все, що в нас є, стоїть перед вами.

Всі дружно підійшли до столу. Сталося так, що Рюдігер опинився поруч із Етцелем. Звертаючись до короля, маркграф мовив:

— Мій володарю, ви недарма щиро раді гостям, моїм любим родичам! Адже вони — родичі королеві.

— Безперечно,— підтвердив Етцель.— Це так! Потім їх знову розлучив натовп.

ЯК НЕСЛИ ВАРТУ ГАГЕН І ФОЛЬКЕР

День хилиться до вечора, хода все ближча ночі,

і рицарство здорожене склепити мріє очі.

Та хто постереже їх сон, непевний цей нічліг?

І зголосився Гаген, сон друзів постеріг.

— А тепер дозвольте нам піти відпочити,— звернувся Гунтер до Етцеля після закінчення бенкету.— Ми дуже втомилися з

далекої дороги. Покажіть нам нашу спочивальню. А завтра ми знову завітаємо до вас.

— Сьогодні, напередодні сонцестояння, коротка ніч, і вам треба добре виспатися,— погодився король Етцель.— А завтра вранці ми раді вас бачити, приходьте коли завгодно. Мій замок і країна у вашому розпорядженні. Користуйтеся всім, що вам потрібне. Вам не повинно чогось бракувати. А тепер на добраніч. Гібіх вас проведе.

Гості подякували і пішли через двір у відведене для відпочинку приміщення. Западала ніч. Коли бургундів вели до спочивальні, навколо них знову стовпилося багато гуннів.

— Що це за люди? — спитав Фолькер у Гагена. — Невже це їхні рицарі? Це ж звичайнісінькі селюки!

Він відштовхнув якогось гунна, що заважав йому пройти, і сказав:

— Геть з дороги, а то заробиш потиличника! Чого ви на нас повитріщалися? Не бачили героїв, чи що? Відійдіть! Уступіться з дороги!

— Фолькер радить вам по-доброму, Крімгільдині васали! — голосно сказав Гаген.— Хто хоче вести з нами переговори, нехай приходить завтра. Ми втомилися і хочемо спати. Вночі має панувати мир. Цього правила дотримувалися чесні люди у всі часи!

Гібіх привів гостей у велику залу. Там довгими рядами стояли небачено розкішні ложа. Нижня частина цих лож була з чорного дерева і слонової кості, окуття — золоте. Ложа були вкриті ковдрами з сірійського шовку з блискучими зеленими і

червоними смугами по краях. Покривала були з білого горностаю і чорного соболя, подушки набиті пухом павичів і лебедів. На такому ложі ще не доводилося спати жодному королю.

— Лишенько! — вигукнув юний Гізельгер.— Ця спочивальня надто розкішна. Я побоююся, що вранці ніхто не прокинеться! [127]

— Не бійтеся,— заспокоїв його Гаген.— Я охоронятиму вас, а завтра кожен клопотатиметься сам про себе!

Бургунди подякували йому за турботу, бо потомилися так, що ледве стояли на ногах. Одразу ж полягали спати. Дехто ліг не роздягаючись. На душі в них було неспокійно. Готуючись до вартування, Гаген одягнув лати.

— Якщо ви не заперечуєте, друже Гагене,— мовив до нього Фолькер,— то до ранку я побуду вам за товариша.

— За це вам віддячить господь! — зрадів Гаген.

Вони вбралися в бойовий обладунок і пішли до брами. Фолькер узяв з собою скрипку. Біля дверей він сів на камінь і заграв з такою силою, немов водив не смичком, а мечем. Потім він став грати ніжніше. Звуки скрипки заколисали навіть тих, хто був неспокійний. їм приснився далекий рідний край.

Коли всі поснули, Фолькер покинув грати. Була глупа ніч. Та не всі гунни спали. У пітьмі щось шамотіло, бовваніли якісь тіні, часом можна було помітити полиск шоломів.

— Підпустіть їх ближче,— прошепотів Гаген. Але тіні відійшли назад.

— Чого ховаєтесь? — гнівно крикнув Фолькер.— Не можу терпіти, коли вночі підкрадаються до дверей.

— Облиште їх! — сказав Гаген.— Вони заманюють вас у пастку. Хочуть, щоб я кинувся вам на допомогу, а будинок залишив без охорони.

— Ви підкрадаєтесь, мов пацюки! — закричав Фолькер.— Ідіть сюди, коли вам щось треба!

— Не заважайте спати,— сказав Гаген.

Шоломи більше не поблискували. Навкруги була пітьма і тиша.

В цей час Крімгільда стояла біля вікна і прислухалася, однак не чула жаданого дзенькоту. Вона нервувала, що задумане зривається. "Треба придумати щось інше",— міркувала вона.

ЯК ВОНИ ХОДИЛИ ДО ЦЕРКВИ

Озвався вірний Фолькер: "Кольчуга холодить!

Коротка ніч минає, настане день за мить.

Тремчу від прохолоди... одвартували ми..."

Й пішли удвох будити міяс сплячими людьми.

— Незабаром розвиднятиме-

ться,— сказав Фолькер.— Ранкова прохолода проникає крізь кольчугу. Від заліза тілові стає холодно.

Довкола було тихо. Гаген і Фолькер пішли будити тих, хто спав. Бургунди були дуже втомлені, та ще й спали на м'яких ложах, тому довелося добре поморочитися, поки їх побудили. А надворі вже лунали дзвони.

— Підемо до церкви, як ми до того призвичаєні,— сказав Гаген. Нараз у гуркання дзвонів вплелося якесь дивне дзеленчання тарілок, гуркіт барабанів та брязкотіння.

— Що це? — здивовано спитав Гунтер.

— То запрошують на молитву поган,— пояснив Гаген.

— А кому вони моляться ? — поцікавився Гізельгер.

— Богові вогню,— відповів Гаген.— А ще вони поклоняються яйцеві й дитині!

— Як кумедно! — сказав Гернот. Дзеленчання перейшло у гучний гомін.

Бургунди посхоплювалися з лож і намірились повбиратися в святкові шати, проте Гаген відрадив їх.

— В цій країні потрібен інший одяг, шановні друзі,— сказав він.— Замість вінка з троянд візьміть у руки меч і одягніть кольчугу. Шолом завжди має бути міцно підв'язаний. А верхній одяг слід вибирати такий, щоб його не шкода було забруднити! Сьогодні нам доведеться битись. На це й розраховуйте! Коли будете в церкві, звірте богові свої гріхи, покайтеся. Така вам моя порада. Це треба зробити негайно, не чекаючи обідні, бо потім, можливо, для цього не буде часу. Ми виступимо проти гуннських воїнів. Тільки так ми зможемо приборкати їх! Не нападайте, коли в цьому нема необхідності, проте й не

ухиляйтеся, якщо нападають. А тепер до діла! Нехай небо боронить нас! [129]

Герої звірилися богові. Кожний пригадав свої гріхи і покаявся, благав простити за вчинене, коли настане страшний суд.

Потім вони вишикувалися лавами і попрямували до церкви. Гаген і Фолькер ішли попереду.

В цей же час з іншого кінця подвір'я у супроводі великого почту вийшли король Етцель і королева Крімгільда. Почет збив таку пилюку, що за нею не видно було дзвіниці. Побачивши, що бургунди при зброї, Етцель здивовано спитав:

— Що трапилося? Може, хтось скривдив моїх любих гостей? Будь ласка, негайно довідайтесь і скажіть мені, в чому справа, щоб я міг владнати її, коли в тому є потреба.

Два посланці подалися виконувати доручення.

— Нам ніхто не заподіяв нічого лихого,— відповів на їхнє запитання Гаген.— Такий у нас звичай: впродовж трьох днів перед сонцестоянням ходити при зброї! Якби хтось скривдив нас, то ми сказали б королю!

— Тут щось не те! — мовив Етцель.— Ви ніколи не казали мені про такий звичай, і не чув я про нього від інших.

Щоб розвіяти Етцелеві сумніви, Крімгільда підтвердила:

— Так, у Вормсі є такий звичай!

Було вже добре видно. Крімгільда побачила своїх братів і серед них Гізельгера. У неї майнула думка облишити помсту, проте пиха перемогла.

Король теж міг усе змінити, якби знав про її наміри. Проте він нічого не знав і не здогадувався. І в його присутності нічого не трапилося. Бургунди і християни гуннського двору одночасно прийшли до собору. Біля входу у храм виникла неймовірна товкотнеча. Ніхто не хотів дати дорогу іншому. Проте далі проклять і стусанів не пішло, а по закінченні відправи всі вийшли спокійно. Після молитви треба було спорядитися до бойових ігор на внутрішньому подвір'ї.

Королева з двірськими жінками сиділа поруч Етцеля коло вікна тронної зали і спостерігала за турніром. Саме Данкварт і його загін слуг підвели коней.

— Позмагаймося загін проти загону! — вигукнув хоробрий Фолькер.— Покажімо свою мужність і спритність!

Бургунди скочили в сідла й стали чекати, що гунни зроблять те ж саме, проте ті стояли або тинялися подвір'ям замку і не думали сідати на коней.

Коні Нібелунгів нетерпляче били копитами.

Гуннам хотілося показати себе. Вони звернулися до Дітріха, прохаючи дозволу позмагатися з рейнцями, однак той суворо заборонив їм це. Не дав дозволу п'ятистам воїнам і маркграф Рюдігер. Вони бачили, які роздратовані бургунди, і не без підстав побоювались за своїх рицарів. [130]

Та ось у двір влетіли Ірмфрід і Гаварт, кожен з тисячею тюрінг-ців і данів, і зчинили між собою колотнечу, а потім

розпочали такий правний кінний бій зі списами, що в кожного, хто на них дивився, аж серце тьохкало. Ратища ламались, мов соломинки, тріскалися краї щитів. Від кінського тупоту дрижали стіни зали й палацу. За списами не видно було сонця.

Змагання не припинялися від ранку до обідньої пори, і жодна сторона не поступалася. Нарешті дали сигнал іти обідати.

Король Етцель звелів припинити бій, хоч він і не був закінчений. Тут і там герої зіскакували з сідел, підбігали до слуг, щоб забрати коней.

Аж ось один пишно вбраний, пихатий гуннський молодик, що, мабуть, зібрався до своєї коханої, в'їхав верхи на коні у двір. Шолом його був прикрашений жовтими, фіолетовими і рожевими стрічками, щоки підфарбовані, а в гриву коня вплетені квіти.

Фолькер сказав Гагенові:

— Це один із тих, хто підкрадався вночі, щоб убити нас. Його ніхто не викликав на змагання, а він приїхав, та ще й бундючиться, мов той павич. Півня треба поскубти!

Король Гунтер спробував заспокоїти шпільмана.

— Ми не повинні подавати привід до сварки,— сказав він.— Треба зробити так, щоб ми не були винні.

— Хай буде по-вашому,— погодився Фолькер.— Тільки в мене дуже сверблять руки, і я повинен їх почухати. Змагання ще не закінчилися. Король з дружиною ще сидять біля вікна, і грати може кожний музика.

І він, узявши в руки спис, кинувся до дженджика й проколов його. Від Фолькерового удару молодик вискнув і впав у свою ж кров.

Слідом за Фолькером помчав Гаген із загоном і вмить зайняв двір.

Побачивши, що скоїлося, гунни скочили на коней і закричали, що вони помстяться Нібелунгам.

— Гурт на гурт! — заволав Гаген і підострожив свого коня, але Етцель уже біг на подвір'я, щоб припинити кровопролиття. В одного свого воїна він ухопив коня, в другого вирвав меч, у третього — спис і на всіх нагримав гучним голосом:

— Назад, назад, тут не було злого наміру! Спіткнувся Фолькерів кінь! Я бачив це на власні очі! Назад, воїни! Стався нещасний випадок! Назад! Вам наказує король! Назад!

Рицарі почали ремствувати — адже вони бачили, що Фолькер напав перший.

Припинивши сварку, король Етцель запросив гостей до трапези. Але Крімгільда не заспокоїлася. Вона звернулася до Дітріха Бернського.[131]

— Прошу у вас захисту і допомоги,— сказала вона.— Гаген скривдив мене, Фолькер — моїх воїнів. Хіба мене, королеву, тут справді нікому захистити?

Дітріх промовчав.

— Облиште думки про помсту, вельмишляхетна королево,— обізвався сивий Гільдебранд.— Кожен має рано чи пізно

примиритися зі своєю долею. Через скарб ви збираєтеся вбити своїх братів! В цьому не розраховуйте на мій меч!

— Не просіть у нас, королево, допомоги, якої ми не можемо вам надати! — докинув Дітріх.— Ваші родичі прийшли сюди, покладаю-чись на вашу вірність. Вони — гості мого короля, тому я не виступлю проти них. Я не погоджуся на безчесну помсту.

Тоді Крімгільда звернулася до Бльоделя, який все ще був у дворі. Вона сказала, що обдарує його дуже багатими землями.

— Ясновельможна королево, я не можу наважитися! — відповів королів брат.— Етцель розгнівається. Він такий приязний до ваших людей, що ніколи не пробачить мені, якщо я виступлю проти них. А його гнів страшний!

— Вельможний князю,— не відступалася Крімгільда,— а хіба то добре, що ваш брат так зневажливо ставиться до вас, зазіхає на ваші землі і людей? Це обурливо, це несправедливо! Ви — володар багатьох земель, і тому ваші справи я беру близько до серця. За вашу допомогу я дам вам багато золота. Стільки, що його не зможе перевезти за один раз тисяча мулів. А до того ще й гарну дівчину. Я знаю, що ви давно про неї мрієте. Ви будете князем і пануватимете над багатьма людьми. Що ж до дівчини, то в мене є сила, аби її впокорити.

Бльодель згадав дівчину, про яку вже давно мріяв, і, спонукуваний жадібністю, пристав на пропозицію королеви.

— Тепер ідіть до зали на бенкет, вельмишляхетна володарко,— сказав він.— Я зчиню з рейнцями сварку, захоплю Гагена і кину його до ваших ніг. Він повинен спокутувати свій нечуваний злочин — інакше я не зможу далі спокійно жити!

Після розмови з королевою Бльодель пішов до своїх рицарів, — а їх було три тисячі,— і наказав озброїтися. А Крімгільда пішла до святкової зали. З собою вона привела свого сина Ортліба. Хай він побачить, як упаде голова її ворога!..

Крімгільда розраховувала також і на іншу обставину. Якщо Бльодель не зможе зчинити сварки, то для цього стане в пригоді хлопчик.

Коли Етцель побачив свого сина, він гордо сказав Гунтерові:

— Любий брате, ось моя плоть і кров! Хіба не ставний мій син?! А як він підріс! Любий свояче, Ортліб — і ваша плоть та кров. Він належить до вашого роду — тож буде мужнім героєм. Я дам йому дванадцять королівств. Було б добре, якби він замолоду пройшов у вас науку. Я прошу вас: візьміть королевича як живу заставу з собою [132] на Рейн на знак моєї симпатії до вас. Я віддаю його у ваші руки з повною довірою! Виховайте його чесним рицарем за своїм взірцем, а коли він виросте, то буде допомагати вам у боротьбі проти ворогів.

Король сказав це так голосно, щоб чула Крімгільда. Мабуть, він здогадувався, що вона затіває щось погане.

Як того вимагає звичай, король Гунтер зважував сказане Етце-лем. Однак Гаген випередив його:

— Я не вірю, що хлопець поїде з нами у Вормс.

Етцель онімів, його пойняла туга. Йому ніби ножем ударили в серце, забракло дихання. Бургундські королі зблідли від гніву. Присутні гадали, що це лише вияв брутальності Гагена, а насправді нічого лихого не станеться. Однак біда вже дала про себе знати, тільки у святковій залі про неї ще нічого не відали.

ЯК ДАНКВАРТ УБИВ БЛЬОДЕЛЯ

— До зброї! — крикнув Бльодель, і зразу вояки

всі, як один, три тисячі помчали залюбки

до зали, де із слугами до столу Данкварт сів.

Так виник між героями страшний, всежерний гнів.

У той час, коли Данкварт із своїми слугами сидів за столом, у залу ввійшов озброєний Бльодель. Данкварт зустрів його щиросердо і приязно запитав, що він хоче.

— Краще помовч! — перебив його Бльодель.— Твій брат убив Зігфріда, тому ти і всі, хто з тобою, повинні за це поплатитися!

Данкварт подумав, що Бльодель, мабуть, забагато випив хмільного або дуже збуджений через сутичку у дворі. Він хотів його заспокоїти, тож мовив:

— Що з вами, Бльоделю? До чого тут я? Коли вбили Зігфріда, я був іще немовлям!

— Мені однаково, нещасний,— відповів Бльодель.— Це зробив твій брат Гаген, а також Гунтер, твій родич; за них твоє життя ставиться на заставу.

Данкварт спробував навести Бльоделя на розум, проте нічого з того не вийшло. [133]

— Шкода тільки, що я принизився перед вами,— сказав він. — І то ж я зробив заради вас.

Данкварт схопився і, вдаривши Бльоделя мечем по голові, вбив його.

— Це вам ранковий подарунок! — крикнув він. Побачивши таке, Бльоделеві воїни вдерлися в залу.

— До бою, рицарі! — гукнув Данкварт.— Пощади не ждіть, захищайте свої голови! Замість мечів і щитів беріть у руки ослони!

Слуги так і зробили. Ослонами, стільцями і глечиками вони вбили п'ятсот гуннів. За якусь мить уже всі знали, що Данквартові слуги вбивають тих, хто запросив їх у гості. Гунни рвалися в бій. Дві тисячі їхніх рицарів вдерлися в залу й перебили всіх Данквартових слуг, а їх було дев'ять тисяч.

Про кровопролиття Етцель ще нічого не відав. А в залі купи трупів уже сягали вище столів. Данкварт залишився сам на сам з ворогами. Він іще тримався, однак йому теж загрожувала небезпека. І він закричав:

— Брате Гагене! Коли б у мене був гінець, я послав би його по вас і ви примчали б мені на допомогу!

Гунни на це:

— Ти сам будеш гінцем! Твій труп ми кинемо йому під ноги! Надто багато зла зробив ти нашому королю!

Безвихідь додала Данквартові сили. Мов навіжений, він став рубати гуннів. Йому вдалося пробитися через натовп у залі,

потім через двір, після чого він побіг сходами вгору, а тоді продерся через тих, хто подавав їжу. Вони стояли біля дверей. Отак він ускочив у святкову залу. Це було справжнє чудо, але такі чудеса трапляються, коли б'ються відчайдухи! Можете в цьому не сумніватися!

ЯК БУРГУНДИ БИЛИСЯ З ГУННАМИ

Так прехоробрий Данкварт пробився до дверей,

там Етцелеву челядь розкидав витязь цей і став,

залитий кров'ю від голови до п'ят,

стискаючи в руці своїй незборений булат.

Коли Данкварт, скупаний у крові, з мечем у руці, засапавшись, з'явився у дверях, Гаген крикнув:

— Брате, хто це зробив?

— Бльодель,— відповів Данкварт.— Бльодель зі своїми гуннами!

Його слова почули всі, хто був у залі. Розмови припинилися, настала тиша.

— Брате, я сповіщаю про своє горе! — закричав Данкварт.— Полягли всі наші вірні слуги, а також Бльодель і дві тисячі гуннів!

— То стережи двері, щоб ніхто із наших господарів не втік! — гукнув Гаген.— Я зажадаю пояснень від їхнього короля!

Данкварт загородив собою двері. Гаген встав.

— Мені дивно, що в цій залі всі розгубилися,— почав він.— Мені давно відомо, що Крімгільда не хоче забути про своє горе! Отже, вип'ємо на спомин про мертвих і принесемо їм у жертву королеве вино. Почнемо з його спадкоємця!

Він витяг меч і зітнув хлопчикові голову. Вона покотилася до Крімгільди в пелену. Потім Гаген зітнув голову гофмейстерові королевича. Раптом його погляд зупинився на Вербелі, що стояв біля Етцелевого столу. Гаген розшаленів. Він ураз відрубав шпільманові руку зі скрипкою.

— Ой Гагене! — закричав Вербель.— Що ж це ви зі мною зробили? Як же я тепер гратиму?

Однак Гаген не чув його слів. Він рубав і рубав. Навіть не рахував, скільки вбив. Йому допомагав Фолькер; смичком йому став меч, а скрипкою — жива плоть ворогів.

Три королі ще хотіли відновити мир. Та коли в залі з'явилися гуннські витязі в латах і з мечами в руках, бургундські королі теж кинулися в бій. І тоді від ударів тисяч мечів захитався палац. Гуннські рицарі, що були у дворі, побігли сходами вгору на допомогу [135] своїм. І вони неодмінно перемогли б Данкварта, якби Фолькер не пробився до нього і вони не стали один до одного спинами. Коли Га-ген побачив це, він відкинув на спину свій щит і змагався уже без прикриття, і всі бургунди, а їх була тисяча, зробили так само. А гун-нів було п'ять тисяч, та до того ще рицарі інших дванадцяти королів, а це ще сім тисяч. Проте, крім гуннів, жоден із них не бився проти Гунтерових людей, а Гунтер не бився з ними.

Битва кипіла. Дітріх Бернський став на ослін, щоб подивитися і прикинути, чи можна ще полагодити справу миром. Аж раптом Крімгільда кинулася йому в ноги і обійняла за коліна.

— Врятуйте, шляхетний рицарю! — закричала вона.— Гаген хоче мене згубити! Виведіть мене з цієї зали, благаю вас!

Етцель теж був смертельно переляканий. Він анітрохи не був схожий на воїна.

— Як я вам можу допомогти, володарко? — відказав Дітріх. — Бургунди лютують, і я не можу нічого вдіяти. Я навіть побоююся за своїх людей.

— Допоможіть, Дітріху, допоможіть мені, допоможіть! — не вгавала королева.

Вона хапалася за його одяг і благала, благала.

І Дітріх заревів, мов зубр, закликаючи припинити битву. І йому вдалося заглушити брязкіт шести тисяч мечів. Король Гунтер злякався, чи, бува, хтось із бургундів у запалі бою не зачепив Дітріха. І він гучно закричав, щоб припинили битву. Йому вторували Гернот і Гізельгер, а потім ще й Гаген.

Битва стихла.

— Гунтере, дозвольте мені і моїм людям вийти із зали! — гукнув король Дітріх.— Ніколи і нічим я не скривдив вас!

Вольфгарт обурився і закричав:

— Чого ви просите? Хіба у вас нема зброї?

— Ти що, диявол із пекла? — крикнув Дітріх. Гунтер відповів:

— Можете вийти із своїми людьми, Дітріху. Візьміть із собою ще кого хочете, але наші вороги мусять залишитися тут.

Після цього й інші королі домоглися, щоб їм і їхнім воїнам теж дозволили вийти.

Дітріх обхопив Крімгільду та Етцеля і вивів їх із зали. За ними вийшли шістсот гуннів, серед них — маркграф Рюдігер і воїни з Пехларна. Один гуннський рицар хотів вислизнути через двері разом з Рюдігеровим загоном. Проте Фолькер помітив утікача і ударом списа вбив його. Той упав головою до Етцелевих ніг. Тремтячи від страху, володар світу вигукнув:

— Горе мені з цими гостями! Горе! Адже так загинуть усі мої витязі! [136]

Його останні слова потонули в гуркоті битви, що розгорілася знову.

Невдовзі бургунди перебили всіх гуннів, що були в залі, хоч ті захищалися відчайдушно.

Битва закінчилася, і бургунди відклали мечі набік.

ЯК ВИКИДАЛИ ІЗ ЗАЛИ МЕРТВИХ

Наморені панове спочити посідали,

а друзі Фолькер з Гагеном дихнути вийшли з зали;

обидва перевтомлені, опершись на щити,

гучні, великі речі почали ректи.

Вкрай виснажені бургунди сіли на ослони, а Фолькер і Гаген вийшли надвір. Там нікого не було. Обом закортіло поговорити. Вони стали посеред двору і почали розмову. А витязі, що залишилися в залі, вже засинали від утоми. Окинувши їх поглядом, Гізельгер гукнув:

— Вставайте! Перш ніж спочивати, треба прибрати із зали мертвих! Незабаром гунни знову підуть у наступ, і тоді нам буде потрібне місце.

— Це слушна порада! — мовив Гаген до Фолькера.— Юний Гізельгер може бути справним королем. Бургундія розквітне під його берлом!

Бургунди заходилися викидати трупи гуннів. їх набралося не менше шести тисяч. І хоч серед мертвих попадалися живі, їх теж викидали. Там були поранені, а також ті, які прикинулися мертвими, щоб уникнути різанини. їж жбурляли на каміння, мов дрова, на неминучу загибель.

Двір навколо королівського палацу був захаращений трупами.

Гунни, які не брали участі в битві, стояли під склепінням, голосили, посипали себе піском, рвали волосся і шматували на собі одяг.

Поглядаючи на них, Фолькер сказав:

— Пхинькають, неначе баби! Краще б поховали своїх небіжчиків!

Якийсь гуннський маркграф почув, що сказав Фолькер, ввійшов [137] у порожній двір і взяв на плечі труп свого небожа. Цим скористався відважний шпільман. Він випустив у маркграфа стрілу, і той упав мертвий. Від безсилої люті гунни зчинили лемент. А Гаген гукнув:

— Ви ні на що не здатні, тільки кричите! Навіть ваш король не наважиться битися!

Етцель почув, що сказав Гаген. Його дошкулили ці зухвалі слова, і він подумки присягнувся, що ніколи не подарує їх Гагенові. І він звелів принести йому бойовий одяг.

Крімгільда намагалася його відрадити:

— Не робіть цього! Ви так давно вже не були в бою! Краще накажіть принести сюди повний щит золота, щоб спонукати героїв до битви.

Етцель тільки похитав головою, а тоді одягнув лати і схопив щит. Намагаючись його стримати, Крімгільда взяла за пояс щита і потягла Етцеля в палац.

Гаген, побачивши це, почав глузувати з Етцеля. Він кричав:

— За що ти збираєшся зі мною битися, королю Етцелю? Я не знав, що ти походиш від Зігфрідового роду! Перш ніж стати твоєю, Крімгільда була Зігфрідовою коханою. Тому в неї є причини для помсти. А чом ти проти мене, боязкий королю?

Етцель затямив образу і знову сам собі присягнувся, що ніколи не подарує цього зухвалому бургундові. У нього в пам'яті спливли події останніх днів. "Вони вбили мого єдиного сина. Прийшли як гості, а вбили мою дитину. Цього я їм ніколи не прощу!"

А Крімгільда благала допомоги:

— Хто вб'є Гагена і кине його голову в пилюку мені під ноги, тому я насиплю повний Етцелів щит червленого золота і віддам половину своїх земель та замків!

— Тепер вони кинуться в бій! — глузливо засміявся Фолькер.— Адже за таку плату вони мусять виявити свою мужність. В мирний час їли хліб свого короля, а тепер, коли запахло смаленим, покинули його напризволяще. Вічна ганьба всім вам! Ні, ми заслужили достойніших супротивників!

ЯК УБИЛИ ІРІНГА

Тут крикнув маркграф Ірінг: "Я завжди бивсь за честь

і нині доведу всім: вона у мене єсть!

Я завжди в перших лавах мечем стрічав біду.

А принесіть-но зброю! На Гагена я йду!

І тоді маркграф Ірінг крикнув:

— Принесіть мою зброю! Я змагатимуся з Гагеном! Я хочу слави! Задля слави я піду на двобій!

— Не раджу вам цього робити,— відповів Гаген.— Але якщо хочете, то я згодний. Тільки дивіться, щоб разом із вами в залу не пройшов жоден гунн.

— Я нічого не боюся! — вигукнув Ірінг.— Починаймо двобій! Не час розводити теревені!

У повному озброєнні він пройшов через двір сам, однак Ірмфрідо-ві Тюрінзькому, Гаварту Данському і тисячі їхнів воїнів хотілося допомогти відважному лотарінжцеві. Вони кинулися слідом. Та Фолькер присоромив їх, сказавши, що не годиться порушувати слово. Він назвав Ірінга паскудним брехуном. Маркграфові стало ніяково. Він ублагав своїх воїнів і королів не ганьбити його і дозволити самому битися з Гагеном.

— Ви йдете на певну смерть, королю,— звертаючись до нього, мовив тюрінжець.

— Може, й так,— відповів Ірінг,— але відступати не можу! Без дальших розмов витязі розпочали двобій. Спочатку кинули

один в одного списи, потім схопилися за мечі. Раптом Ірінг залишив Гагена і напав на Фолькера. Та той затулився від удару щитом. Тоді Ірінг напав на Гунтера. Король теж затулився щитом. Ірінг кинувся на Гернота. Потім він зненацька напав на чотирьох рейнських рицарів і вмить з ними розправився.

Його підступність обурила юного Гізельгера. Він гнівно вигукнув:

— За це я вам відплачу!

І Гізельгер кинувся на Ірінга й ударив його мечем. Той упав, хоч і не був поранений. Кілька хвилин він лежав нерухомо, поки

зібрався з силами, а тоді схопився на рівні, підскочив до Гагена і з розмаху вдарив того мечем по шолому, розбивши його від скроні до підборіддя. [139]

Меч Ірінга називався Валке. Гаген мов несамовитий кинувся на Ірінга, але той прожогом побіг сходами вниз у двір.

— О ти, увінчаний славою витязю, божа кара, послана на Гаге-на! — з такими словами зустріла його Крімгільда.— Як ти звеселив моє серце! Нарешті я бачу пораненого Гагена!

Вона зняла з Ірінга щит та шолом і поцілувала в щоку. Щоб трохи прохолонути, Ірінг став на протязі і відкрив свій панцир. Тоді Гаген гукнув:

— Чого ви так вихваляєтеся, зробивши мені всього лише невеличку подряпинку?! Від неї я став іще зліший і хочу продовжити боротьбу! Якщо у вас стане духу, то підніміться сюди ще раз! Отоді я вважатиму вас відважним витязем!

Ірінг попросив своїх друзів принести йому новий бойовий одяг, щит і спис. Одержавши все потрібне, він удруге кинувся на Гагена, хоч друзі й не радили йому це робити.

Повіяло гарячим вітром, коли Гаген та Ірінг схрестили свої мечі. Від ударів загули щити.

Гаген був страшенно розлючений. Стрімкими ударами він розрубав щит і кольчугу хороброго лотарінжця, кілька разів поранив його, а коли Ірінг міняв положення щита, Гаген схопив спис, що лежав біля його ніг, і вдарив ним супротивника в голову.

Ірінг став утікати. Спис застряг у нього в голові. Коли він біг, ратище погойдувалося. Друзі кинулися назустріч, щоб підхопити Ірінга, який ледве тримався на ногах. Лотарінжця поклали в палаці на ослін і почали сіпати за спис, щоб витягти його з рани, не чекаючи, поки скинуть шолом. Життя Ірінга згасало.

Коли Крімгільда, плачучи, кинулася до нього, він сказав:

— Не оплакуйте мене; що міг, те я чесно зробив. Більше ніякої допомоги від мене не буде. Як шкода, що я мушу піти від вас!

А своїм воїнам Ірінг порадив:

— Ніяких скарбів від Крімгільди не беріть! Не спокусіться золотом, бо через нього всі загинете! Гаген страшний! Будьте розумніші, ніж я!

Це були його останні слова. Ірінг помер. Однак його рицарі, королі Ірмфрід і Гаварт та їхні рицарі не послухали Ірінга й почали штурмувати замок. Ірмфрід кинувся на Фолькера, Гаварт на Гагена. Фолькер убив Ірмфріда, а Гаген — Гаварта.

— Відчиніть браму! — гукнув Фолькер.— Впустіть усіх їх сюди! Так і зробили, і витязі вдерлися в залу. їх було тисяч чотири, і всіх їх перебили.

Король Етцель і Крімгільда, дружини і наречені загиблих страшенно побивалися, оплакували мертвих. Смерть дивилася їм у вічі. А золото лежало в Етцелевому щиті посеред двору. Воно блищало між купами трупів. Так ніхто його й не виграв.
[140]

ЯК КОРОЛЕВА ЗВЕЛІЛА СПАЛИТИ ЗАЛУ

"Шоломи поскидайте,— рік Гаген воякам.

— Ми з другом початуємо, дамо спочити вам.

А як сюди поткнеться хто з Етцелевих рубак,

не змовчу, будьте певні всі, а дам негайно знак".

— А тепер скиньте шоломи і відпочиньте,— сказав Гаген.— Ми з Фолькером стоятимемо на варті і своєчасно вас попередимо, якщо гунни знову полізуть!

Бургунди послухали їх, поклали зброю й посідали на вбитих.

У цей день Етцель і Крімгільда послали на бій ще двадцять тисяч гуннів, і бургундам довелося захищати браму до ночі, поки гунни відступили. Бургунди виснажилися вкрай і були згодні на переговори, їм здавалося, що краще швидка смерть, ніж ці нелюдські страждання. Вони надумали просити миру.

Три королі підійшли до воріт і попросили, щоб вийшов Етцель. Лати в них були червоні від крові. За цей день у всіх посивіло волосся, у юного Гізельгера теж. Етцель прийшов з Крімгільдою.

— Що ви хочете? — спитав він.— Сподіваєтесь на мир? Пізно! Ви вбили мого сина! Цього я вам ніколи не прощу!

— Ми змушені були так вчинити,— відповів Гунтер.— Ми приїхали до вас, сповнені довір'я, не зробили вам нічого злого. А ваші люди напали і перебили моїх слуг.

Молодий Гізельгер додав:

— Чим я прогнівив вас, Етцелеві рицарі? Я прийшов до вас як друг, з відкритим серцем і добрими намірами.

Ті відповіли:

— Твоя доброта наповнила замок трупами! Краще б ви залишилися у Вормсі і не приїздили до нас! Ти з братами перебив наших людей.

Однак Гунтер знову попросив миру. Етцель відповів:

— Залагодити справу неможливо! Ваше і моє страждання не зрівняти! Ви вбили мого сина! Жодному з вас не повернутися на батьківщину!

Тоді мовив Гернот: [142]

— Змилуйтесь над нами, королю! Ми цілий день билися і зовсім знесиліли. Ми задихаємося від випарів крові. Дозвольте нам вийти у двір. У залі нема чим дихати. Якщо битися до кінця, то нехай це буде надворі. Ми виснажені, а у вас тисячі людей із свіжими силами. Отже, кінчаймо, і то якнайшвидше!

Таке прохання здалося Етцелеві і його рицарям справедливим, і король уже схилив голову на знак згоди, проте Крімгільда закричала:

— О ні, мій коханий чоловіче, о ні, хоробрі рицарі, не приставайте на це! Вбивці погублять вас усіх, якщо ви їх випустите на свіже повітря і вони прохолонуть! Не дозволяйте їм нічого і не вірте нікому з них!

— О ти, моя вродлива сестро,— сказав Гізельгер,— я не чекав від тебе такого, коли приймав твоє запрошення. Я завжди був вірний тобі і ніколи не кривдив тебе. Тому прошу в тебе пощади. Врятуй нас, ще раз тебе прошу.

— Я не знаю пощади, брате,— відповіла Крімгільда.— Мене ви пощадили? Тепер маєте розплатитися за Гагенів злочин!

А потім кинула:

— Видайте мені Гагена і, можливо, тоді я пожалію вас. Ми ж діти однієї матері! Видайте Гагена! Така моя умова!

— Боронь боже, щоб ми повелися безчесно! — сказав Гернот.

— Ми всі помремо, але ніхто з нас не зрадить друга! — вторував йому Гізельгер.

Крімгільда закричала:

— Досить розмов! Підпалюйте залу! Нікого не випускайте на волю!

Гунни загнали списами і стрілами трьох королів у залу й підпалили будинок. Він зайнявся вмить. З вогню долинули відчайдушні зойки героїв.

Крімгільда злорадно сміялася.

Полум'я гуготіло. На бургундів сипалися іскри. Потім почали падати охоплені вогнем балки.

— Притуліться до стін і тримайте над головами щити! — гукнув Гаген.— Пильнуйте, щоб не перегоріли ремені!

Герої задихалися в густому диму. Раптом упала стеля. Сміття посипалось на панцири. Однак тепер нічна прохолода проникла в залу. Вогонь спадав, і герої побачили в себе над головою зорі.

Незабаром стало розвиднятися. Полум'я згасло. Всі мовчали.

Тоді обізвався Гізельгер:

— Нам знову доведеться битися!

Гунни гадали, що вороги згоріли. Однак коли зійшло сонце, вони побачили, що шістсот бургундів стоять у залі, а Гаген і Фолькер знову несуть варту біля брами. [143]

Крімгільда завила від люті. Вона знов наказала носити у двір щитами золото. Сама, мов та наймичка, важко дихаючи, тягала щити з золотом, обіцяючи віддати його і все своє багатство тому, хто вб'є Гагена. Між купами золота зміїлися проходи. Крімгільда бігала в тих проходах і кричала. Згодом вона привела новий загін — тисячу двісті чоловік. Прибулі почали кидати списи в обвуглену залу, а потім пробували штурмувати сходи.

Цілий ранок билися вони біля брами, однак перемоги не здобули і всі загинули.

Тепер купи мертвих стали вищі за купи золота.

ЯК УБИЛИ РЮДІГЕРА

Нещасні не зотліли — живі зустріли ранок.

Прийшов муж Готелінди на королівський ганок.

Як люте лихо спостеріг ворожих двох сторін,

заплакав вірний Рюдігер, і довго плакав він.

Цього ранку Рюдігер прийшов на королівський двір і, побачивши, що він усіяний мертвими тілами, гірко заплакав. Він подався до Дітріха Бернського, щоб порадитися, чи не можна змінити хід подій.

— Хіба ми можемо дивитися на цю безглузду різанину і нічого не робити? — мовив він.— Ходімо до короля, впадемо йому до ніг і попросимо пощадити наших друзів!

— Про це говорити пізно! — відповів Дітріх.— Король Етцель ні на які поступки не піде. Гаген завдав йому надто багато горя. Не треба нам устрявати в цю халепу. Отака моя думка і рада!

Рюдігер із слізьми на очах усе-таки пішов у замок. Він плакав і тоді, коли чекав короля. Його побачив гуннський рицар.

— Поґляньте на цього героя,— сказав він Крімгільді,— стоїть тут і ллє сльози. Король Етцель ущедрив його своєю ласкою, обдарував багатьма замками, землями і ленними землями, але Рюдігер не віддячив йому — жодного разу не заніс меч над головою бургун-да! А його ж називають окрасою рицарства! Оце так окраса! Йому, мабуть, байдуже до всього, що тут діється. Він турбується тільки про [146] те, аби найбільше взяти собі. Про його мужність розповідають легенди, а насправді він поводиться ганебно.

Рюдігер слухав гунна, і його опанував нестямний гнів. Він підійшов до кривдника і з такою силою вдарив його кулаком в обличчя, що той умить віддав богові душу. Маркграф іще сказав голосно, що не дозволить, аби йому закидали боягузтво. Він би вже давно боровся з ворогами короля, якби сам не привів їх сюди і не охороняв у дорозі.

Аж ось з'явився Етцель. Побачивши мертвого рицаря, він сказав Рюдігерові:

— Маркграфе, чим ми заслужили, щоб ви помножували горе свого короля?

Крімгільда додала:

— Хіба у нас і так мало загинуло людей? Вас називають чесним Рюдігером. Та чи не забули ви, чесний воїне, свою присягу? Присягу у васальній вірності, яку ви склали королю, присягу, яку ви дали мені у Вормсі? Ви урочисто обіцяли, що помститеся кожному, хто скривдить мене? То чого ж варта ця клятва?

Рюдігер зблід, почувши такий закид, і сказав Етцелеві:

— То звільніть мене, королю, від моїх обов'язків! Заберіть усе, що дали мені — замок і подарунки, золото і ленні наділи, візьміть усе моє майно, а мені з дружиною дозвольте піти на чужину!

— А що мені з того, що я втрачу ще й вас? — сказав Етцель. — Ви поклялися бути вірним не тільки у спокійний час! Зараз ваш король і королева опинилися у великій притузі, і вони звертаються до вас по допомогу!

Етцель упав на коліна. Те саме зробила й королева.

— Як можу я вам допомогти? — вигукнув Рюдігер.— Я ж приймав бургундів у себе! Вони були моїми гостями! Я частував і давав їм притулок, обмінявся з ними подарунками на вірність, а Гізельгер посватав мою доньку-одиначку. Хіба після цього я можу підняти на них меч!

— Ви присягали на вірність,— сказала Крімгільда,— і я не можу звільнити вас рід присяги!

Рюдігер закричав у розпуці:

— О боже, забери мене з цього світу! Хоч би що я тепер зробив, усе буде ганьбою! Нема в мене вибору — і так ганьба, і сяк ганьба! О боже, звільни мене від цих мук!

— Ваша королева стоїть перед вами на колінах! — нагадав Етцель.

Рюдігер сплеснув руками.

— Отак мушу я, безталанник, платити тепер за вашу ласку і дари! Мене всі відцураються! Ох, коли б то розплачуватися тільки життям — доводиться платити ще й честю! [147]

Від хвилювання в нього зблідли губи.

— Лишаю на вас, моя володарко, мою дружину і доньку, а вам, королю, моїх воїнів, і прошу вашої великодушності! — сказав Рюді-гер.

— Бог віддячить вам, славний маркграфе! — відповів Етцель.— Він захистить вас, і ви здорові повернетеся до своєї коханої дружини. Ви також пересвідчитеся, як уміє дякувати король Етцель! Я дам вам земель, замків і рицарів, скільки ви забажаєте. Ви станете королем, нарівні зі мною владою і силою.

— Горе мені, що я мушу так робити! — вигукнув Рюдігер.— Боже, будь милостивий до моєї пропащої душі!

Він знову заплакав. Заплакала й Крімгільда. Потім маркграф послав гінців до своїх рицарів, щоб ті швидко зібралися і прибули до замку.

Побачивши маркграфа з п'ятьма сотнями воїнів, що, виблискуючи щитами, їхали до замку, Фолькер зблід. А юний Гізельгер радісно крикнув:

— Погляньте, до нас іде підмога, і саме в найскрутніший час! Мабуть, наш свояк залагодив справу. За це я тисячу разів подякую Дітлінді.

— А чи не дивно, що всі вони з мечами і щитами? — висловив сумнів Фолькер, а сам подумав: "Маркграф теж хоче використати нагоду, щоб нашим коштом придбати собі замки і землі".

Під брамою Рюдігер зупинився і закричав:

— Охороняйтеся, вельмишляхетні рицарі з Рейну! Замість того, щоб надати вам допомогу, я приніс смерть! Ми були друзями, тепер маємо стати ворогами!

— Боронь боже! — обізвався Гунтер.— Хіба ви забули свою клятву? Ми поєднані любов'ю і вірністю! Я не можу собі уявити, щоб ви втратили честь!

І тоді Рюдігер вигукнув:

— Я не можу інакше! Богом присягаюся!

Запала тиша. Було чути тільки посвист вітру та якийсь шурхіт серед убитих.

— Я не можу інакше, свояче! — знов закричав Рюдігер і вдарив закутими в броню руками по закутому в броню обличчю. — Я не можу інакше! — простогнав він.

Мертві мовчали.

— Я не можу інакше,— повторив Рюдігер, і його воїни заплакали.— Крімгільда не звільнила мене від присяги. Ми змушені битися одні проти одних. Я в Етцеля на службі і залежний від нього.

— Такого не може бути,— сказав король Гунтер.— Ніхто не приймав нас люб'язніше, не виявляв більше відданості і щирості, ніж ви. Ніхто не може нас посварити, якщо ми не захочемо цього! [148]

— Я їй присягнув! — закричав Рюдігер.

— Повертайтеся назад! — і собі закричав Гунтер.— Чи ж дозволено цій жінці глумитися з нашої дружби?

— Я їй присягнув! — повторив Рюдігер.

— Погляньте, свояче,— обізвався Гернот,— у мене в руці меч, це ваш подарунок. Добрячий меч, і я застосую його як чесний рицар. Хіба ви хочете потрапити під його удар і завдати журби Готелінді?

— О, нехай усе це станеться,— сказав Рюдігер.— Хай би все вже минуло, і ми лежали б безмовні під безмовними мерцями і не зазнавали б страждань. Це гріх, що я так говорю, але інакше не можу! Так, я бажав би, щоб мій меч убив мене, а ви щоб жили і вас могли б прийняти моя дружина і донька. Це моє останнє слово, свояче!

Тоді докинув своє слово Гізельгер:

— То хіба вам хочеться зробити свою єдину доньку вдовою, батьку? Не може цього бути! Немає сили, яка примусила б вас до цього! Подумайте, я вам довіряю, як іще ніколи не довіряв чужій людині!

Рюдігер відповів:

— Друзі, пробачте мені, безтямному! Я не можу інакше! Не карайте за це мою дружину і доньку!

Тоді крикнув Гізельгер:

— Я пориваю з вами всі зв'язки! Пориваю зв'язки і з Дітліндою! Батько не може так говорити! Ви — диявол!

Рюдігер вигукнув:

— Досить! Прощайте!

Він затулив щитом обличчя, а його воїни приготували до кидання списи.

— Не поспішайте! — зупинив їх Гаген.— Ви добре зважили, чи потрібна вашому королю наша смерть? Вірний васал повинен як слід обміркувати це!

Рюдігер мовчав.

— Ще одне, Рюдігере,— провадив Гаген.— Якось я одержав з ваших рук щит. Гарний щит, обвитий шовком кольору морської води і щедро прикрашений рубінами та смарагдами, однак тепер він лежить десь порубаний. Тому я обеззброєний, чесний Рюдігере. То невже ви хочете зі мною битися?

— Хіба я можу наважитися принести вам інший щит? Адже Крімгільда стежить за мною,— відказав Рюдігер.— Гаразд, візьміть мій щит! Нехай він захистить вас! Нехай ви всі повернетеся у Вормс!

І він віддав Гагенові свій щит.

— Нехай бог завжди буде до вас прихильний, Рюдігере! — подякував Гаген.— Це чудовий подарунок, і я належно його оціню. На знак вдячності не буду битися з вами. Урочисто обіцяю: хоч би загинув мій король, хоч би загинули мої друзі, хоч би полягли всі [149] бургунди,— я не буду з вами битися, чесний Рюдігере! Я не боротимуся проти вас тому, що не хочу цього, і тому, що присягнув вам! Поруч із Гагеном став Фолькер і сказав:

— Коли Гаген присягається, то й я присягну. Я теж не буду з вами битися, доброчесний Рюдігере! Ваше життя для мене

святе. Я був вашим гостем. Ми довіряли один одному, і ніщо не примусить мене порушити цю вірність."

На очах у Рюдігера забриніли сльози, і він сказав:

— Це вельми шляхетно з вашого боку.

Проте він говорив так тихо, що тільки сам чув свої слова. А потім раптом заревів, мов звір, схопив щит, затулив ним обличчя і, кинувши спис уперед, помчав сходами. Слідом за ним побігли п'ятсот його воїнів.

Гаген і Фолькер опустили свої мечі. Гізельгер теж відступив набік і не рухався з місця. Рюдігер промчав повз них, не зачіпаючи. А коли в залу вдерлися його рицарі, почалася різанина. Все це відбулося швидко, мов громовиця під час літнього сонцестояння, і було таке ж страшне, як і те.

Після цієї сутички на підлозі в крові залишилося безліч рубінів і смарагдів, лежало порубане залізо. Гернот убив Рюдігера мечем, що одержав в подарунок від нього ж. Помираючи, Рюдігер убив Гернота. Рюдігерові воїни посікли не одну сотню бургундів, а бургунди перебили всіх Рюдігерових воїнів.

Після битви в залі запанувала тиша. Оскільки звідти нічого не було чути, король Етцель став гніватися.

— Чому Рюдігер не б'ється? — спитав він.— Маркграф тільки-но пробився до залу!

А Крімгільда сказала:

— Ганьба безчесному! Він зрадив нас і хоче, щоб вороги потайки утекли. Мабуть, домовляється з ними про відхід. Це вони підкупили його. Так віроломний васал платить нам за нашу вірність!

Почувши їхню розмову, Фолькер вкрай обурився і закричав:

— Не були б ви найшляхетнішої крові, королево, я б назвав вас брехухою! Свій обов'язок Рюдігер виконав до кінця!

З цими словами Фолькер підняв над головою Рюдігерове тіло, щоб вони побачили його. Етцель і Крімгільда гірко заплакали за полеглим героєм. Всі їхні рицарі теж оплакували його, і всі їхні королі та графи, бо Рюдігер був прикладом для всіх рицарів, славою і окрасою християнського світу.

ЯК ЗАГИНУЛИ ВСІ ДІТРІХОВІ ВИТЯЗІ

Тут знову голосіння знялося жалібне —

палац, високі вежі як не захлюпне.

Із Дітріхових бернців почув про лихо хтось,

і як же йому серце болем пойнялось!

Голосіння із замку долинуло до Дітріха, а серед гуннів уже ширилася чутка, нібито убитий і сам король Етцель.

Дітріх послав у замок одного із своїх васалів, Гельферіха. Він звелів йому їхати з миром, не викликати жодного бургунда на герць.

— Після цієї ночі вони, мабуть, утратили розум,— сказав Етцель.— Не приймайте на віру все, що вони скажуть, прошу вас!

Гельферіх подався на вивідки, та невдовзі повернувся заплаканий.

— Що трапилося? — спитав король Дітріх.

— Вбили Рюдігера,— сповістив Гельферіх.

— Це не божа воля! — сказав приголомшений Дітріх.— Хіба чесний рицар заслужив такої долі? До бургундів він ставився так приязно, як ніхто інший!

Раптом Вольфгарт закричав:

— Коли це правда, то гунни повинні поплатитися! Не можна сидіти, згорнувши руки, коли вчинено такий злочин! Рюдігер був найшляхетніший з усіх рицарів! Відтоді, як ми втратили Італію, він завжди підтримував нас! Я не можу жити, поки не помщуся за нього!

— Я забороняю вам це робити! — гримнув Дітріх Бернський. Після цієї розмови Дітріх послав до Гунтера Гільдебранда,

майстра збройових справ, довідатися, що сталося. Посланець хотів іти до оточених бургундів без меча і щита, а також без супроводу. Цим він мав засвідчити свої мирні наміри. Вольфгартові довелося довго вмовляти старого, щоб той узяв зброю, бо без неї — то йти на певну смерть. Нарешті Гільдебранд погодився, одягнув панцир і взяв супровід. За ним пішли всі амелунги.

Фолькер побачив їх і одразу ж повідомив Гунтера, що Дітріхові воїни при повному озброєнні йдуть до замку, певно, з ворожим наміром! [151]

— Тепер збудеться пророцтво,— сказав шпільман.— Це наша погибель!

Ступивши на подвір'я замку, Гільдебранд поклав щит на землю.

— Що вам заподіяв злого Рюдігер, славні герої? — почав він. — Дітріх журиться його смертю, і ми теж усі сумуємо. Чи правда, що хтось із вас убив його?

— Правда,— відповів Гаген.— Ми тужимо не менше вас. Не вистачає сліз, щоб оплакати його.

Тоді Вольфгарт сказав:

— Якби мій рідний батько мертвий лежав у мене коло ніг, то мені, либонь, не так би боліло! Він був нашою розрадою, коли ми втратили батьківщину. А хто ж тепер утішить його дружину і доньку? Хто поведе у похід його воїнів?

Всі заплакали.

— Віддайте нам тіло,— сказав Гільдебранд,— щоб ми достойно його поховали!

— Така вірність робить вам честь! — відповів Гунтер.— Видно, що ви його справжні друзі!

— Отож. А ми ще повинні просити у вас тіло! — схвильовано вигукнув Вольфгарт.— Видайте нам його негайно, вбивці!

— То візьміть! — відповів Фолькер.

Вольфгарт уже намірився піднятися сходами, проте Гільдебранд його зупинив.

— Ви з глузду з'їхали! — закричав старий.— Хіба король не наказував нам дотримуватись миру, незалежно від того, трапилося там щось чи ні? Чого ви так легковажите? Не миром, а силою хочете забрати тіло? Король вам цього не подарує!

— Та пустіть того лева! — закричав Фолькер.— Він аж кипить від люті! Нехай біжить, я його приборкаю!

Вольфгарт вирвався з Гільдебрандових рук і вдерся в будинок, а за ним в одну мить і всі Дітріхові рицарі. Тому в Гільдебранда не було вибору. Він теж мусив бігти з усіма. До того ж він не терпів, щоб якийсь молодик раніше за нього підняв меч. Ще на сходах він догнав Вольфгарта, обігнав його і кинувся на Гагена, Вольфгарт кинувся на Фолькера, Гельферіх — на короля Гунтера. Річард, Гербарт, Віхарт, Вольфбранд, Зігештаб, Вольфмін і Гельмнот та інші славнозвісні гунни теж вибирали собі достойних супротивників. Вони билися так завзято, аж вогонь летів із панцирів. Ніхто не тямив, для чого ця битва. Вона всім затьмарила свідомість.

— Помстимося за Рюдігера! — ревів Вольфгарт, і бійці шаленіли так, що обвуглені балки зали знов почали горіти.

Супротивники то розбігалися, то знов сходились. Серед них не було жодного, хто не бився б з кожним із присутніх у залі, і неминуча [153] загибель загрожувала кожному. Фолькер убив

Зігештаба, Гіль-дебранд — Фолькера, Гельферіх — Данкварта. Гаген зарубав Річар-да, Гельмнота, Віхарта, Гельбарта і Вольфміна. Юний Вольфгарт і юний Гізельгер убили один одного.

Загинули всі гунни, крім Гільдебранда, і всі бургунди, крім Гунтера і Гагена. Тоді Гаген і Гільдебранд рушили один на одного.

Гільдебрандів меч називався Бріннінгом, Гагенів — Бальмунгом. Якийсь час супротивники не могли поранити один одного. Нарешті Бальмунг пробив Гільдебрандові лати. Коли старий помітив на собі кров, він скинув на плечі щит і накивав п'ятами. Пробігши через двір, Гільдебранд постав перед Дітріхом. Той сидів у своєму наметі і немов оглух від горя.

— Чого це ви весь у крові, любий діду? — спитав Дітріх.— Не послухали моєї ради! Я ж вам забороняв битися!

— Це той диявол Гаген поранив мене! — відповів Гільдебранд.

— Вам дісталося по заслузі,— сказав Дітріх.— Чому порушили мир? За такий непослух слід розплачуватися життям!

— Не сердьтеся дуже, дорогий королю! — мовив Гільдебранд.— Ми не могли інакше. Просили Рюдігерове тіло, а нам не схотіли його дати.

— Отже, це правда, що Рюдігера нема серед живих? — спитав вражений Дітріх.— О бідолашні дружина і донька — вдова і сирота! Хто вчинив це, залишивши нас беззахисними?

— Гернот,— відповів старий.

— Принесіть мені бойовий одяг,— сказав Дітріх.— Я сам поїду до бургундів. Передайте воїнам, щоб озброїлися і супроводили мене!

— Ви про кого? — запитав Гільдебранд.— Крім нас двох, всі гунни загинули, а з бургундів уціліли тільки Гаген і Гунтер!

Ця вістка приголомшила Дітріха. Він упав на коліна і став кричати, звівши до неба очі. Дітріх нарікав на свою гірку долю.

— Нехай це горе швидше принесе мені смерть! — благав він.— Боже, скільки людина може терпіти! Горе мені! Краще б я не знав білого світу!

ЯК ДІТРІХ БИВСЯ З ГУНТЕРОМ І ГАГЕНОМ

Взявсь надягать пан Дітріх убрання бойове

і майстра Гільдебранда собі на поміч зве,

так нарікає, плаче цей мужній войовник —

от-от розвалить стіни його надсадний крик.

Гільдебранд допоміг Дітріхові вбратися в бойовий обладунок. Потім вони удвох пішли в замок. Гаген перший помітив їх. Він звернувся до Гунтера:

— До нас іде Дітріх. Отже, справа доходить до кінця.— І, подумавши, додав: — Я битимуся з Дітріхом і здолаю його. Тоді ми будемо вільні і можемо повертатися у Вормс!

Дітріх почув його нахваляння. Біля брами він зняв свій щит.

— Що ви наробили, королю Гунтере? — запитав Дітріх.— За що перебили всіх моїх рицарів? Хіба вам замало Рюдігерової смерті? Якого ви наробили нам лиха!

Гаген відповів:

— Ви, мабуть, не знаєте, що тут було, шановний Дітріху. Нас не можна звинувачувати — така судилася доля. Ваші рицарі прийшли сюди самі. До того ж при повному озброєнні і в бойовому порядку.

— Кому ж мені вірити? — спитав Дітріх.— Гільдебранд каже, що просив у вас Рюдігерове тіло, а ви почали глузувати.

— Це неправда! — заперечив Гунтер.— Ми не віддавали Рюдігерове тіло тому, що після загибелі маркграфа хотіли зустрітися з Етцелем. А Вольфгарт став нас лякати. Отак воно було!

— Нехай буде так,— сказав Дітріх,— але однаково ви повинні відшкодувати мені збитки. Цього вимагає звичай. Здайтеся мені з Гагеном як заложники, і я потурбуюся, щоб гунни пощадили вас. Погодьтеся — і ви переконаєтеся в моїй вірності та великодушності!

— Боронь боже! — вигукнув Гаген.— Щоб оце два вільних герої та підкорилися з власної волі!

— Не кваптеся з відмовою,— наполягав Дітріх.— Зважте на те, скільки горя мені завдали. Ви повинні спокутувати свою провину. Не забувайте також про Бургундію і про своїх кревних. Клянуся вам життям і честю, що доб'юся для вас звільнення і проведу вас до Рейну!.. [155]

— Годі! — перепинив його Гаген.— Не випадає, щоб вільні здавалися! Вас тут тільки двоє, а вдаєте, ніби за вами стоїть військо!

Тоді Гільдебранд гукнув:

— Ви дуже зарозумілі і пожалкуєте, що не погодилися, Гагене!

— Може, й так,— відказав той,— але я не буду втікати.

— Отакої! — розсердився старий.— А що було на Васгенштайні, коли іспанець Вальтер висміював вас як хотів, а ви сиділи собі на щиті? Нічого потішатися над іншими!

— Годі сперечатися! — гримнув Дітріх.— Нічого згадувати те, що було п'ятдесят років тому. Я вам забороняю, Гільдебранде!

Тоді Дітріх мовив до Гагена:

— Ви мали намір зі мною битися. То ви готові?

Гаген підняв свій меч. Дітріх скочив на сходи, і почався герць.

Вони билися цілий день, але жоден з них не міг здолати іншого. Нарешті Дітріх поранив Гагена в груди. Що робити з супротивником далі? Дітріх подумав, що Гаген знесилений і було б нечесно добити його. Може, ще вдасться обох їх урятувати. Краще взяти його живим як заложника.

Він відкинув геть свій щит і меч — почав боротися з Гагеном голіруч. Нарешті Дітріх поборов Гагена, зв'язав і повів до Етцеля. Той показав його королеві. Побачивши зв'язаного Гагена, Крім-гільда аж знетямилася з радощів.

Трохи заспокоївшись, Крімгільда сказала:

— Навіть не знаю, чим віддячити, Дітріху, за те, що ви зробили для мене. Я віддам усе, що маю, і буду вдячна вам до самої смерті!

Дітріх попросив її:

— Виконайте тільки одне моє бажання!

— Все, що скажете,— відповіла Крімгільда.

— Пощадіть цього воїна. Він покається перед вами! Крімгільда кивнула головою і звеліла:

— Відведіть Гагена у найбезпечнішу кімнату! І Гагена відвели в кам'яну в'язницю.

Аж ось Гунтер обізвався із зали:

— Чого ви зволікаєте, Дітріху? Ідіть, поборемося вдвох! Дітріх і Гунтер почали битися. Обидва вони були рівні силою. До

останнього Гунтер залишився чесним рицарем, гідно поводився з супротивником. З Дітріхом він боровся по-геройському, а що упав на силі, то це не ганьба. Він бився вже третій день!

Дітріх переміг Гунтера і зв'язав його. Хоч і не годиться так поводитися з королем, однак Дітріх побоювався, що незв'язаний Гунтер може всіх перебити, так хоробро він боронився.

Дітріх узяв Гунтера за зв'язані руки і привів до Етцеля. Той показав його дружині. Крімгільда сіла на трон і повела розмову з братом.

— Ласкаво просимо, Гунтере, королю Нібелунгів,— почала вона. [156]

— На це вітання я не відповім, сестро! — мовив Гунтер. Дітріх упав перед Крімгільдою на коліна і став благати:

— Шляхетна дружино короля! Ще ніколи не брали заложниками таких хоробрих рицарів, як ці двоє! Ви обіцяли виконати одне моє бажання. Так-от, я прошу пощадити Гагена і Гунтера!

— Я буду до них милостива,— відповіла Крімгільда.

І Гунтера відвели у в'язницю, а Крімгільда встала і пішла до Гагена.

— Віддайте те, що забрали в мене,— сказала вона.— Поверніть мені скарб. Можливо, тоді ви знов побачите Бургундію.

— Мене зв'язує клятва,— відповів Гаген.— Я присягнув своїм володарям не виказувати, де знаходиться скарб, до їхнього скону!

— Тоді я мушу довести справу до кінця,— мовила королева і послала у в'язницю по Гунтерову голову.

Взявши мертву голову за волосся, Крімгільда показала її Гаге-нові.

— Ваш король мертвий,— сказала вона.— Тепер клятва не зв'язує вас!

Гаген кивнув головою.

— Кінець справі! — мовив він.— Мої королі мертві. Мертвий Гі-зельгер, мертвий Гернот, а тепер і Гунтер. Така була ваша воля! Де знаходиться скарб, нині знає тільки бог та я. Від вас він захований назавжди!

— То віддайте мені хоч Бальмунг! — зажадала Крімгільда і забрала у Гагена меч.— Цей меч здобув мій коханий Зігфрід одночасно із скарбом,— сказала вона.— Він тримав його у своїх руках. На ньому спочивав його погляд. Його вуха слухали посвист цього меча. Нехай же він ще раз привітає мого коханого!

Вона ухопила меч і відрубала Гагенові голову. Етцель здригнувся.

— Горе, жінка вбила найвидатнішого рицаря! — вигукнув він.— Настав кінець світу. Горе нам!

— Проклята! — закричав Гільдебранд.— Що ти наробила! Тобі не місце на землі!

Він підбіг до королеви і скинув її з трону. Вона кричала, мов звір, просила допомоги у Етцеля. Однак король не ворухнувся.

Гільдебранд вихопив свій меч і порубав Крімгільду.

Етцель гірко заплакав.

Так любов закінчилася горем.

Що було далі, не знаю. Знаю тільки, що багато людей плакало — рицарі, жінки, діти, а також слуги, дружини і діти слуг.

На цьому й кінчається давня оповідка. Вона називається: "Горе Нібелунгів".